

7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON FORENSIC SCIENCE AND LAW

29.09.2023 Ankara, Türkiye

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

Gamze TURUN

ISBN: 978-625-8254-27-3

7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON FORENSIC SCIENCE AND LAW

September 29, 2023, Ankara, TÜRKİYE

7. ULUSLARARASI ADLİ BİLİMLER VE HUKUK KONGRESİ

29 Eylül, 2022, 2023, Ankara, TÜRKİYE

PROCEEDINGS BOOK

Editor
Gamze TURUN

By
ISPEC JOURNAL

All rights of this book belong to IKSAD. Without permission can't be duplicate or copied. Authors are responsible both ethically and juridically

IKSAD Publications - 15.10.2023 ©

ISBN: 978-625-8254-27-3

International Association of Publishers

7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON FORENSIC SCIENCE AND LAW

September 29, 2023, Ankara

ORGANISING INSTITUTION
International Association of Publishers

COORDINATOR
Gamze TURUN

NUMBER of ACCEPTED PAPERS-17
NUMBER of REJECTED PAPERS-13

SCIENTIFIC ADVISORY COMMITTEE

Prof. Dr. Gulizar İBRAHİMOVA- Bakü Avrasya University
Prof. Dr. Mehmet KAHRAMAN- Hatay Mustafa Kemal University
Prof. Dr. Joanna Studzińska- Kozminski University
Assoc. Prof. Dr. Aylin YALÇIN SARİBEY- Üsküdar University
Assoc. Prof. Dr. Celâl İŞIKLAR- KTO Karatay University
Assoc. Prof. Dr. Hüseyin ÇAKIR- Gazi University
Assoc. Prof. Dr. Ivaylo Staykov- New Bulgarian University
Assoc. Prof. Dr. Kamal KOOHI- University of Tabriz
Assoc. Prof. Dr. Nazenin Huseynova- Judicial Academy of the Ministry of Justice of Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Yonca ALTINDAL- Balıkesir University
Assist. Prof. Dr. Ahmet TERZİOĞLU- Harran University
Assist. Prof. Dr. Burcu ERDİNÇ TAVİL- Eskişehir Osmangazi University
Assist. Prof. Dr. Mehmet DOĞAR- Harran University
Assist. Prof. Dr. Naile Esra SAKA- Tekirdağ Namık Kemal University
Assist. Prof. Dr. Hüseyin ERTUĞRUL- Ahi Evran University
Assist. Prof. Dr. Fatma ÇAVUŞ YONAR- Istanbul University-Cerrahpasa
Assist. Prof. Dr. Yusuf ATAN- Şeyh Edebali University
Dr. Akbar VALADBİGİ- Elmi Korbordi University
Dr. Damezhan SADYKOVA- Kazak Kızlar Devlet Pedagoji Üniversitesi
Dr. Froliam MOBO- Philipinnes Merchant Marine Academy
Dr. Muntazir MEHDİ- Pakistan National University of Languages
Dr. Terane NAGİYEVA- Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Kinga Luiza Flaga-Gieruszyńska- Pomeranian Medical University
Seitenova Saule Zhusupbekovna

7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON FORENSIC SCIENCE AND LAW

7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON FORENSIC SCIENCE AND LAW

September 29, 2023 – Ankara, TÜRKİYE

CONGRESS PROGRAM

Online Session Zoom ID Information's

Meeting ID: 858 1117 0419

Passcode: 123456

<https://us02web.zoom.us/j/85811170419?pwd=YXlrTXE2a1lqWVAvVjh0VG82ZExydz09>

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The presentation will have **15 minutes** (including questions and answers).
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

**Before you login to Zoom please indicate your name
surname and hall number,
exp. Hall-1, Mustafa Derviş DERELİ**

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildirimler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Sunumlar için **15 dakika** (soru ve cevaplar dahil) süre ayrılmıştır.
- Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden **10 dk öncesinde** oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

Zoom'a giriş yaparken önce lütfen adınızı, soyadınızı ve SALON numaranızı yazınız

Örnek: Salon-1, Mustafa Derviş DERELİ

7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON FORENSIC SCIENCE AND LAW

29.09.2023
Session-1, Hall-1

Ankara Time
10:00-12:00

ID: 858 1117 0419
Password: 123456

HEAD OF THE SESSION: Dr. Yusuf ATAN

Zuhal Sönmezer	<i>Istanbul University</i>	NEW TREND IN MASS MEDIA LAW: “METAVERSE AND PROTECTION OF PERSONAL DATA”
Ayşe Köme Akpulat	<i>Istanbul University</i>	DEVELOPMENT OF THE PRINCIPLE OF SUBORDINATION IN LABOUR LAW FROM PAST TO PRESENT
Yusuf Atan	<i>Bilecik Şeyh Edebali University</i>	THE VORTEX OF DEFENSE (OR NOT) IN POINT OF PHYSICALLY OR MENTALLY
Zeynep Büşra Korkmaz	<i>Kilis 7 Aralık University</i>	SPECIAL TYPES OF APPLICATION OF MOBBING IN ADMINISTRATIVE LAW
Ahmet Nar	<i>Erzincan Binali Yıldırım University</i>	LEGAL REGULATIONS CONCERNING ENSURING THE INTEGRITY AND PROTECTION OF AGRICULTURAL REAL ESTATE
Merve Çetiner	<i>Dokuz Eylül University</i>	EVALUATION OF "VIOLATION OF OBLIGATIONS ARISING FROM FAMILY LAW" CRIMES WHERE THE VICTIM IS A CHILD WITHIN THE FRAMEWORK OF THE SUPREME COURT DECISIONS

7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON FORENSIC SCIENCE AND LAW

29.09.2023
Session-1, Hall-2

Ankara Time
10:00-12:00

ID: 858 1117 0419
Password: 123456

HEAD OF THE SESSION: Assist. Prof. Dr. Raziye AKSU

Sevtap Yücel	Anadolu University	EFFECT OF THE CONSTITUTIONAL COURT'S LATEST DECISION ON WOMEN'S SURNAME ON THE CIVIL CODE
Meltem Öztürk	Final International University	THE IMPORTANCE OF ARCHIVAL RECORDS IN THE AUTOMATIC REGISTRATION OF AGRICULTURAL ACTIVITIES
Raziye Aksu	Süleyman Demirel University	AN EVALUATION ON THE CONDITIONS FOR TRADING THE SHARES OF JOINT STOCK COMPANIES IN THE STOCK EXCHANGE
Hatice Kübra Çiçek	Kırşehir Ahi Evran University	LEGAL PROBLEMS AND OTHER CHALLENGES ENCOUNTERED IN COMPUTER FORENSICS
Esin Zengin Taş	İzmir Kavram Vocational School	DESCRIPTIVE ANALYSIS OF STUDIES CONDUCTED WITH VULNERABLE GROUPS IN PENAL INSTITUTIONS
Lala Mammadova	Bakü State University	THE MAINTENANCE OF FEATURES OF CRIMINAL PROSECUTION CONCERNING THE PEOPLE HAVING THE RIGHT TO INVIOABILITY

7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON FORENSIC SCIENCE AND LAW

29.09.2023
Session-1, Hall-3

Ankara Time
10:00-12:00

ID: 858 1117 0419
Password: 123456

HEAD OF THE SESSION: Anwesha GHOSH

Leman Nadirova	<i>The Academy of Public Administration Under The President Of The Republic Of Azerbaijan</i>	AZERBAIJAN'S ROLE IN THE SOUTH CAUCASIAN LEGAL LANDSCAPE: A COMPREHENSIVE OVERVIEW
Anwesha Ghosh Sanchita Tewari	<i>Central University of Punjab National University of Study and Research in Law</i>	THE INTERNATIONAL INVESTMENT LAW AND EXPROPRIATION: A STUDY
Tamara Agarzayeva	<i>The Academy Of Public Administration Under The President Of The Republic Of Azerbaijan</i>	THE ECONOMICS OF OWNERSHIP: NATURAL RESOURCES PROPERTY RIGHTS
Nisa Huseynzada	<i>Baku State University</i>	GUARDIANS OF REPUTATION: A COMPARATIVE STUDY OF DEFAMATION LAWS IN EUROPE AND AZERBAIJAN
Alban Kryezi	<i>"Ukshin Hoti" University</i>	INVESTIGATIVE CHARACTERISTICS IN DIFFERENTIATING SUICIDES FROM MURDERS BASED ON THE PROFESSIONAL EXPERIENCE OF THE INVESTIGATORS

PHOTO GALLERY

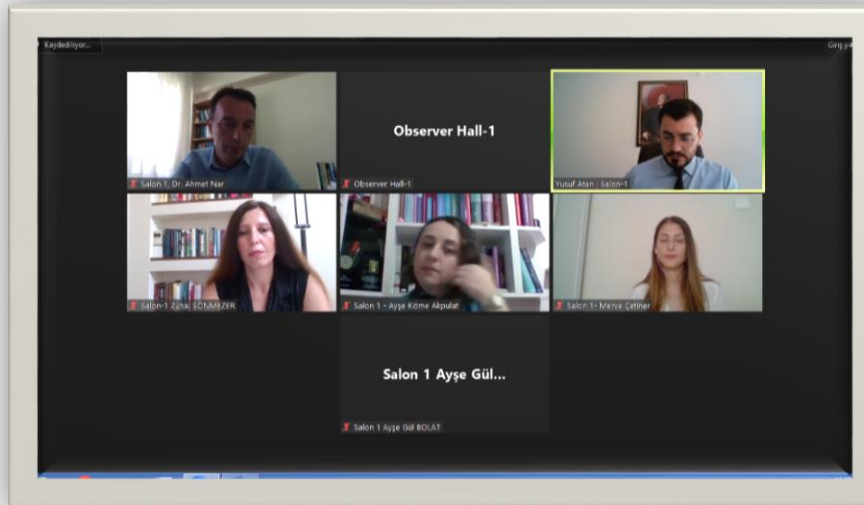
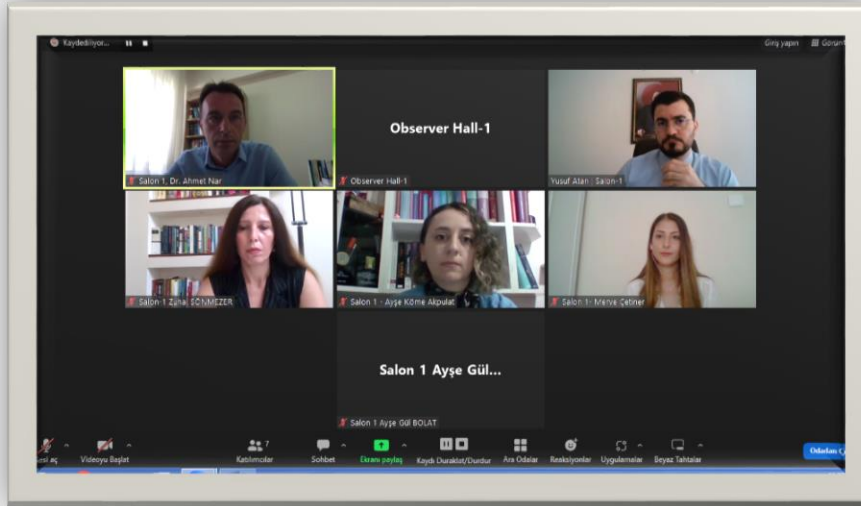
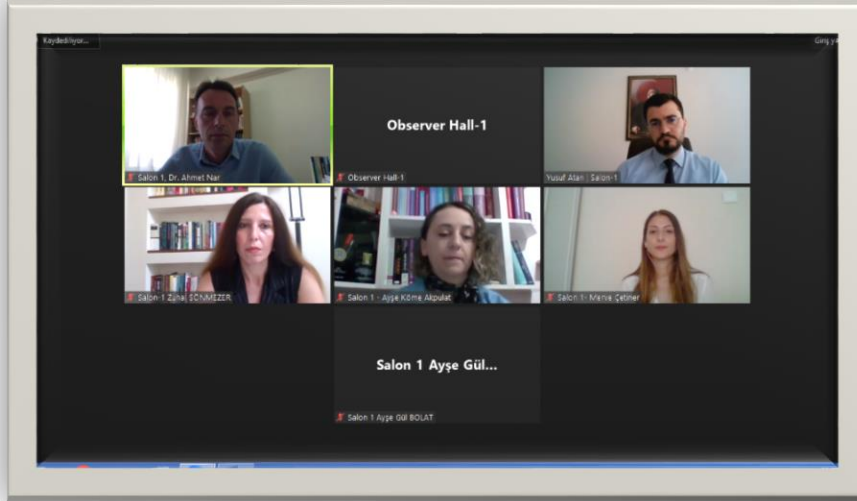

PHOTO GALLERY

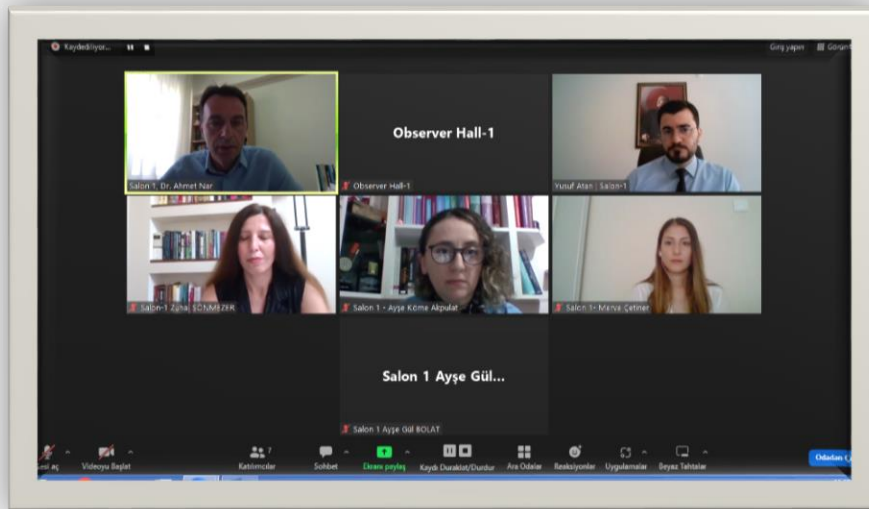
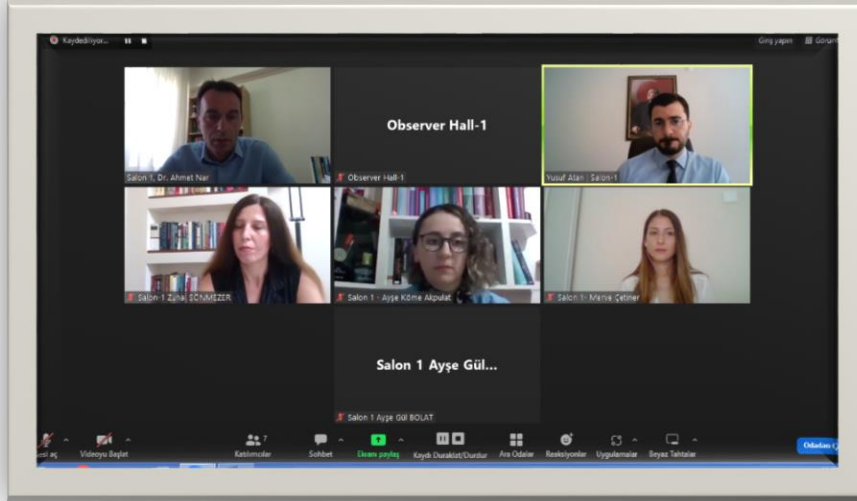

PHOTO GALLERY

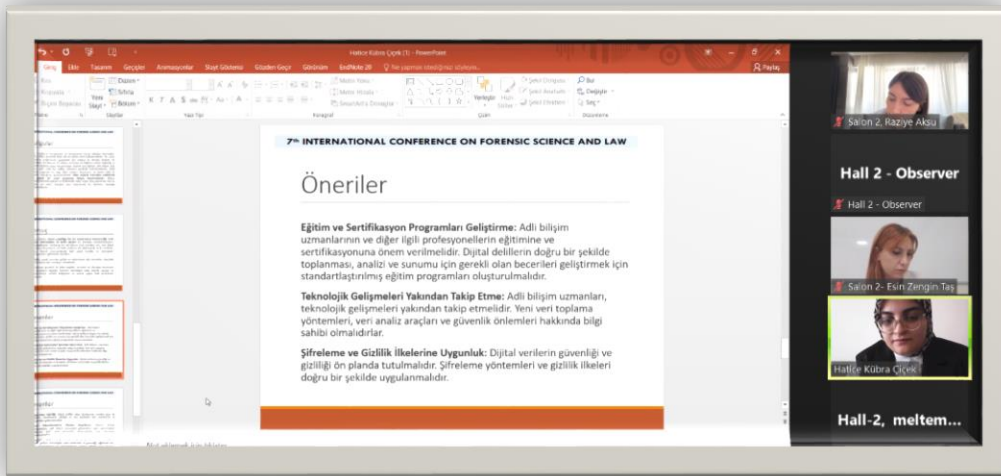
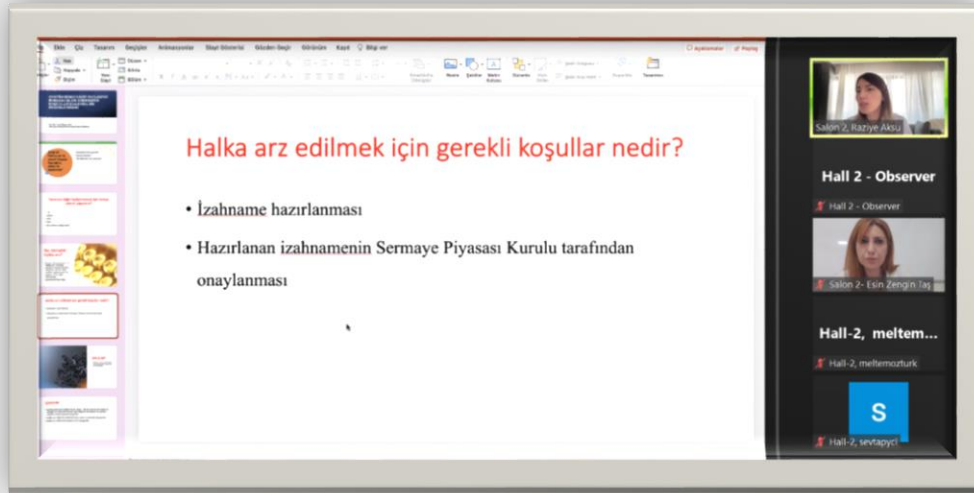

PHOTO GALLERY

The Economics of Ownership PowerPoint (Свой анимационный продукт)

Тамара AGARZAYEVA

The Economics of Ownership: Natural Resources Property Rights

Hall 3 - Observer

Hall 3 - Observer

Hall 3 - Tamara Agarzayeva

Hall 3 - Nisa Husayirli

SI Hall 3 Anwesha Ghosh

The South Caucasus region comprises of three countries - Azerbaijan, Georgia and Armenia. This region has a unique cultural and historical significance, with a diverse population speaking different languages and practicing different religions.

The geopolitical significance of this region lies in its strategic location, connecting Europe and Asia, and its vast energy resources.

The region plays a crucial role in global politics, and its stability is essential for regional and global security.

SI Hall 3 Anwesha Ghosh

Hall 3 - Observer

Hall 3 - Observer

Hall 3 - Lemán Nadirova

Hall 3 - Tamara Agarzayeva

Hall 3 - Nisa Husayirli

CONTENT

CONFERENCE ID	I
PROGRAM	II
PHOTO GALLERY	III
CONTENT	IV

Author	Title	No
Anwasha Ghosh Sanchita Tewari	THE INTERNATIONAL INVESTMENT LAW AND EXPROPRIATION: A STUDY	1
Yusuf Atan	THE VORTEX OF DEFENSE (OR NOT) IN POINT OF PHYSICALLY OR MENTALLY	2
Nisa Huseynzada	GUARDIANS OF REPUTATION: A COMPARATIVE STUDY OF DEFAMATION LAWS IN EUROPE AND AZERBAIJAN	3
Zeynep Büşra Korkmaz	SPECIAL TYPES OF APPLICATION OF MOBBING IN ADMINISTRATIVE LAW	4
Ahmet Nar	LEGAL REGULATIONS CONCERNING ENSURING THE INTEGRITY AND PROTECTION OF AGRICULTURAL REAL ESTATE	6
Lale Memmedova Ismayil	CONTENTS OF CRIMINAL PROSECUTION OF PERSONS USING THE RIGHT OF IMMUNITY	8
Sevtap Yücel	EFFECT OF THE CONSTITUTIONAL COURT'S LATEST DECISION ON WOMEN'S SURNAME ON THE CIVIL CODE	10
Meltem Öztürk	THE IMPORTANCE OF ARCHIVAL RECORDS IN THE AUTOMATIC REGISTRATION OF AGRICULTURAL ACTIVITIES	11
Raziye Aksu	AN EVALUATION ON THE CONDITIONS FOR TRADING THE SHARES OF JOINT STOCK COMPANIES IN THE STOCK EXCHANGE	13
Hatice Kübra Çiçek	LEGAL PROBLEMS AND OTHER CHALLENGES ENCOUNTERED IN COMPUTER FORENSICS	15
Alban Kryezi	INVESTIGATIVE CHARACTERISTICS IN DIFFERENTIATING SUICIDES FROM MURDERS BASED ON THE PROFESSIONAL EXPERIENCE OF THE INVESTIGATORS	16
FULL TEXTS		
Zuhal Sönmezer	NEW TREND IN MASS MEDIA LAW: “METAVERSE AND PROTECTION OF PERSONAL DATA”	16
Ayşe Köme Akpulat	DEVELOPMENT OF THE PRINCIPLE OF SUBORDINATION IN LABOUR LAW FROM PAST TO PRESENT	28
Merve Çetiner	EVALUATION OF "VIOLATION OF OBLIGATIONS ARISING FROM FAMILY LAW" CRIMES WHERE THE VICTIM IS A CHILD WITHIN THE FRAMEWORK	42

OF THE SUPREME COURT DECISIONS

Tamara Agarzayeva**THE ECONOMICS OF OWNERSHIP:
NATURAL RESOURCES PROPERTY RIGHTS****52**

Leman Nadirova**AZERBAIJAN'S ROLE IN THE SOUTH
CAUCASIAN LEGAL LANDSCAPE: A
COMPREHENSIVE OVERVIEW****59**

Esin Zengin Taş**DESCRIPTIVE ANALYSIS OF STUDIES
CONDUCTED WITH VULNERABLE GROUPS
IN PENAL INSTITUTIONS****65**

THE INTERNATIONAL INVESTMENT LAW AND EXPROPRIATION: A STUDY

Anwasha Ghosh
Sanchita Tewari

ABSTRACT

Expropriation, a pivotal concept in International Investment Law, encapsulates the complex interplay between sovereign rights and foreign investor protections. The study delves into the multifaceted dimensions of expropriation within the realm of International Investment Law, exploring its definition, forms, legal standards, and implications. The act of expropriation is not illegal per se under the International Law framework. International law gives sovereign rights to the States to take the property held by nationals or foreign nationals through nationalization or expropriation for political, economic, social, or different reasons. In accordance with international law, the sovereign must fulfill certain requirements before taking such property away lawfully. These requirements include that the property be taken for a public purpose and that the action used to take the property be non-arbitrary and non-discriminatory. Expropriation of property in such an instance should follow the principle of due process and be accompanied by “prompt, adequate, and effective compensation”. Although the ability of States to seize or expropriate is seen as a significant development, such rights have led to an increase in conflicts, disagreements, and inconsistencies that are still far from being resolved despite numerous efforts to do so. In order to thoroughly assess document review procedures and their effects in relation to expropriation under international investment law, the study uses a systematic methodology. The protection against expropriation offered by the framework of international law is further investigated in the current study. The study makes suggestions for potential expropriation remedies at the end.

Keywords: Expropriation, Foreign Investor Protection, Investment Law, Foreign Territories, Effective Compensation

**BEDEN VEYA RUH BAKIMINDAN SAVUN(AMA)MA GİRDABI
THE VORTEX OF DEFENSE (OR NOT) IN POINT OF PHYSICALLY OR MENTALLY****Yusuf Atan****ORCID: 0000-0002-8716-9452****ÖZET**

Adli Psikiyatri denince ilk olarak 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31-32.maddeleri akla gelmektedir. Fakat "beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişi" konusu da Ceza Hukuku için çok önemli bir husustur. Nitekim beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı suç işlendiğinde kanun koyucu bu kişileri koruma altına almış ve önem atfettiği bu hususu kanun metninin tümünde toplamda 7 kere zikretmiştir. Dolayısıyla bu ifadenin hem adli tıbbi hem de hukuki bir perspektif ile incelenmesi büyük önem arz etmektedir.

"Beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişi" ibaresinde kanun koyucunun "veya" bağlacı ile ruh ve beden ikilisinden birinde bile kendini savunamazsa mağdura karşı işlenen fiilin nitelikli hale gelmesini amaçladığı ilk okuyuşta çıkarılan anlamdır. Nitekim kanun metninde "savunamayacak durumda..." diyerek bu amacını ifade etmektedir. Fakat öte yandan bu ibare üzerinde biraz daha detaylı-farklı düşünen bir bakış ile şöyle bir yorum getirilmesinde -kanuni veya metinsel- bir engel var mıdır; iki husustan (beden veya ruh) biri için kendini savunabiliyorsa mağdur zayıf durumda değildir...

Sunulan çalışmada, çeşitli sorular silsilesi ile özellikle adli tıp uzmanları arasında 2.paragrafta ipucu verildiği üzere farklı görüşlere yol açabilen "beden veya ruh bakımından savunamama" ibaresi üzerinde lafzi ve amaçsal yorum metodları ekseninde irdelemede bulunulup söz konusu ifadenin gebe olduğu durumlar somutlaştırılarak kanun metninin tereddütlerden arındırılması ve pratikte standardizasyon sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: beden veya ruh bakımından savunamama, adli tıp, ceza hukuku, türk ceza kanunu.

ABSTRACT

The first thing about of forensic psychiatry is articles 31-32 of the Turkish Penal Code. However, the issue of "person who is could not defense himself in point of physically or mentally" is also a very important issue for criminal law. As a matter of fact, when a crime is committed against a person who could not defense himself in point of physically or mentally, the legislator has taken these people under protection and has mentioned this issue, which he attaches importance to, 7 times in the entire text of the law. Therefore, it is of great importance to examine this statement from both a forensic medical and legal perspective.

In the phrase "person who is could not defense himself in point of physically or mentally", it is the meaning deduced in the first reading that the legislator aims to make qualify the act committed against the victim, if he could not defend himself in point of mentally and physically. As a matter of fact, in the text of the law, it expresses this aim by saying "it could not be defended...". But on the other hand, is there a legal or textual obstacle in making such a comment on this phrase with a slightly more detailed-different view; The victim is not weak if he can defend himself for one of two things (physical or mental)...

In presented study with a variety of questions it is aim to clearing the hesitations of the text and providing standardization in practice by examining the phrase "could not defense in point of physically or mentally", which can lead to different opinions as explained in the second paragraph, especially among forensic medicine specialists, on the axis of literal and purposeful interpretation methods, and concretizing the situations that can lead to.

Keywords: could not defense in point of physically or mentally, forensic medicine, criminal law, turkish penal code.

GUARDIANS OF REPUTATION: A COMPARATIVE STUDY OF DEFAMATION LAWS IN EUROPE AND AZERBAIJAN**Nisa Huseynzada****ORCID: 0009-0003-1899-4162****ABSTRACT**

A Comparative Study of Defamation Laws in Europe and Azerbaijan delves into the complex legal landscape surrounding defamation across these two regions. The goal of defamation laws is to achieve a careful balance between defending a person's reputation and upholding their right to free speech. In Europe, this balance is achieved through a patchwork of legal systems and interpretations, with each country having its unique approach. This study juxtaposes the diverse defamation frameworks in Europe with those in Azerbaijan, highlighting both similarities and differences. It scrutinizes the legal definitions of defamation, the criteria for proving defamation, and the remedies available to victims. It also examines the role of jurisprudence and recent legal developments in shaping defamation laws in these regions. By comparing and contrasting defamation laws in Europe and Azerbaijan, this study contributes to a deeper understanding of the legal factors that influence the regulation of defamation laws in different contexts. Through the recognition of varied uses and understandings of the principles of human dignity and honor in various legal environments, this examination adds to the comprehensive comprehension of how these ideas are safeguarded and expressed within legal frameworks. Moreover, this research has interesting and essential information for both scholars and lawyers who are interested in this topic.

Keywords: defamation, laws, reputation, dignity.

**İDARE HUKUKUNDA MOBBİNGİN UYGULANMASINDA ÖZEL TÜRLER
SPECIAL TYPES OF APPLICATION OF MOBBING IN ADMINISTRATIVE LAW**

Zeynep Büşra Korkmaz
ORCID: 0000-0002-4244-406X

ÖZET

Çalışma hayatında son yıllarda ortaya çıkan ve yoğun tartışmalara neden olan önemli konulardan bir tanesi mobbingdir. Bu kavram sadece çalışma hayatıyla sınırlı olarak da kullanılmamaktadır. Hayatın birçok alanında kullanım alanı bulmaktadır. Mobbing ilk önceleri psikolojik ve sosyolojik nedenlere dayandığı ve sorunlara neden olduğu için psikologlar ve sosyologlar tarafından ele alınmıştır. Mobbing, hukuki sonuçları nedeniyle de hukuk dünyasına girmiş ve özel bir yer edinmiştir.

Mobbing, kısaca, çalışma hayatında tekrarlanan davranışlarla sistematik bir şekilde psikolojik taciz uygulanarak, çalışanın iş ortamının kötüleşmesi veya onun yıldırılarak işi bırakmasıyla sonuçlanabilen bir süreci ifade etmektedir. Mobbing faili belli bir kurumda eşit statüde çalışanlar olabileceği gibi yönetici statüsünde ya da ast statüde istihdam edilenler de olabilmektedir. Bu nedenle mobbing yatay ve dikey olarak gruplandırılmaktadır. Mobbing çalışmaları ağırlıklı olarak iş hukuku alanında kendini göstermektedir. Ancak mobbing sadece işçiler ya da işçi-işveren arasında meydana gelen bir olgu değildir. Kamu da istihdam edilen memurlar ve diğer kamu görevlileri açısından da mobbing yoğun bir şekilde görüldüğünden idare hukuku açısından önem taşımaktadır.

Mobbing dışında çalışma hayatında daha yeni tartışılmaya başlayan diğer bir konu ise "straining"dir. Straining'de, devam eden sistematik bir yıldırma ile mağdurun işten ayrılmasını sağlamak hedeflenmemektedir. Straining, daha çok, failin mağdura yönelik tek bir eyleminin, mağdurun çalışma yaşamında kalıcı sonuçlar doğurduğu ve onu psikolojik olarak sürekli ağır stres durumuna soktuğu bir olgudur. Çalışmamızın kapsamı gereği bu çalışmada mobbing ve mobbing uygulamasında özel türler üzerinde durulurken, straining üzerinde durulmayacaktır. Mobbing uygulamasında özel türlerin en başında gelen; cinsel taciz yoluyla mobbing, üçüncü kişilerin kamu görevlilerine mobbing uygulaması, kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle bireylere mobbing uygulaması ve internet üzerinden yapılan mobbingden bahsedilecektir.
Anahtar Kelimeler: Mobbing, Cinsel Taciz, Kamu Görevlisi, Psikolojik Şiddet.

ABSTRACT

Mobbing is one of the important issues that have emerged in the working life in recent years and caused intense discussions. This concept is not used only in working life. It finds use in many areas of life. Mobbing was first discussed by psychologists and sociologists because it was based on psychological and sociological reasons and caused problems. Mobbing has entered the legal world due to its legal consequences and gained a special place.

Mobbing, in short, refers to a process that can result in the deterioration of the work environment of the employee or his leaving the job by being intimidated, by systematically applying psychological harassment with repetitive behaviors in working life. The perpetrator of mobbing may be employees of equal status in a certain institution, as well as those employed in managerial or subordinate status. For this reason, mobbing is grouped horizontally and vertically. Mobbing studies mainly show itself in the field of labor law. However, mobbing is not just a phenomenon that occurs between workers or between employers and workers. Since mobbing is seen intensely in terms of civil servants and other public officials employed in the public sector, it is important in terms of administrative law.

Apart from mobbing, another subject that has just started to be discussed in working life is "straining". In Straining, it is not aimed to ensure that the victim leaves the job with an ongoing systematic intimidation. Straining is a phenomenon in which a single act of the perpetrator on the victim, causes permanent results in working life of the victim and psychologically puts the victim in a state of heavy continuous stress. Due to the scope of our study, while mobbing and special types of mobbing are emphasized in this study, straining will not be emphasized. At the forefront of the special types in mobbing application; mobbing through sexual

harassment, mobbing to public officials by third parties, mobbing application of public officials to individuals and online mobbing will be mentioned.

Keywords: Mobbing, Sexual Harassment, Public Official, Psychological Violence.

**TARIMSAL TAŞINMAZLARIN BÜTÜNLÜĞÜNÜN SAĞLANMASI VE KORUNMASINA
İLİŞKİN HUKUKİ DÜZENLEMELER
LEGAL REGULATIONS CONCERNING ENSURING THE INTEGRITY AND PROTECTION OF
AGRICULTURAL REAL ESTATE**

Ahmet Nar

ORCID: 000-0002-2218-1397

ÖZET

Türkiye'deki tarımsal işletmelerin ve bu işletmelere ait tarımsal taşınmazların parçalanarak küçülmesi, tarımda verimliliğin azalmasına ve üretim miktarında kaybın yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu durum ise, ülkenin milli gelirini ve ekonomik sistemini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu nedenle, tarımsal taşınmazların parçalanmasının önlenmesi ve yeterli gelir sağlayacak ölçeklerde tutulması önem taşımaktadır. Anayasa'nın 44. maddesinde devletin toprağın verimli bir şekilde işletilmesi ve toprak bütünlüğünün sağlanması için gerekli tedbirleri alacağı düzenlenmektedir. Anayasamızda yer alan bu çerçeve norm uyarınca kanunkoyucu, gerek tarımsal taşınmazların büyüklüğünün korunmasını gerekse tarımsal taşınmazlardan elde edilecek verimin artırılmasını sağlamaya yönelik bir takım tedbirler almıştır.

Tarımsal taşınmazların bütünlüğünün sağlanması ve korunmasına ilişkin hukuki düzenlemeler esasen Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ile Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu'nda yer almaktadır. Bu kanunlarla yapılan düzenlemeleri iki ana başlık altında değerlendirmek mümkündür. Bunlardan birincisi, tarımsal taşınmazların daha küçük parçalara bölünmesini engelleyerek mevcut büyüklüklerinin korunmasını sağlayan düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerle, gerek miras yoluyla gerekse başkaca bir hukuki işlemle tarımsal taşınmazların belirli bir büyüklüğün altına düşecek şekilde bölünmesi ve üçüncü kişilere devri yasaklanmıştır. İkinci tür düzenlemelerle, tarımsal taşınmazların büyüklüklerinin artırılması ve böylece bu nitelikteki taşınmazların bütünlüğünün sağlanması amaçlanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için, ekonomik üretime imkân vermeyecek şekilde parçalanmış tarım topraklarının toplulaştırılmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

Tarımsal taşınmazların bütünlüğünün sağlanması ve korunmasına ilişkin hukuki düzenlemelerin bulunması, arzu edilen sonucun sağlanması için yeterli değildir. Ayrıca, bu düzenlemelerin uygulanmasının ve denetiminin etkin bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmada, tarımsal taşınmazların parçalanmasını önlemeye yönelik hukuki düzenlemeler incelenmiş, uygulamadaki eksiklikler tespit edilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal taşınmaz, devir kısıtlamaları, toplulaştırma, hükümsüzlük.

ABSTRACT

Fragmentation of agricultural enterprises and agricultural real estates belong to these enterprises in Turkey leads to a decline in production in the area of agriculture. This fact adversely affects the national income and economic system of the country. For this reason, it is important to prevent the fragmentation of agricultural real estate and to keep it at scales that will provide sufficient income. Article 44 of the Constitution stipulates that the state shall take the necessary measures for the efficient operation of the land and territorial integrity. Pursuant to this framework norm in our Constitution, the legislator has taken a number of measures to ensure the protection of the size of agricultural real property and the increase in yield from agricultural real property. The legal regulations for ensuring the agricultural integrity and the protection of agricultural real properties are mainly embodied in the Act of Soil Protection and Land Use and the Act of Agricultural Reform for Land Arrangement in Irrigation Areas. It is possible to evaluate the provisions made by these laws under two main headings. The first one is the regulations that prevent the division of agricultural real properties into smaller pieces and maintain their current size. With these regulations, it is forbidden to divide the agricultural real properties in the manner that will fall below the specified size and to transfer them to third parties either through inheritance or any other legal process in such manner. With the second type of regulations, it is aimed to increase the size of agricultural real properties and thus to ensure the integrity of these properties. In order

to realize this aim, it is passed through parliament new legislation related to land consolidation which will ensure more production.

The existence of legal provisions to ensure the integrity and protection of agricultural properties is not sufficient to achieve the desired result. Furthermore, it needs to be done the effective implementation and the supervision of these regulations. With effective supervision, these regulations will play an important role in ensuring rural development.

In this study, legal regulations aimed at preventing the fragmentation of agricultural real estate have been examined, deficiencies in implementation have been identified and solution proposals have been presented.

Keywords: Agricultural real estate; Limitation on transferring; Consolidation of Agricultural real properties; Invalidity.

**DOKUNULMAZLIK HAKKINI KULLANAN KİŞİLERİN CEZA KOVUŞTURMASININ İÇERİĞİ
CONTENTS OF CRIMINAL PROSECUTION OF PERSONS USING THE RIGHT OF IMMUNITY**

Lale Memmedova Ismayil
ORCID: 0009-0007-3995-3342

ÖZET

Mevcut ceza muhakemesi mevzuatı, kişi güvenliği hakkına sahip kişiler hakkında yürütülen cezai kovuşturmanın özelliklerinin sürdürülmesini tanımlayan farklılaştırılabilir normlar sistemini içermektedir. Makalede tüm bu özelliklerin ulusal mevzuatın iyileştirilmesi yoluyla genişletilme fırsatları dikkate alınarak değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Maddede, mevcut ceza muhakemesi mevzuatına göre kişi güvenliği hakkına sahip konulara ilişkin farklılaştırılabilir usul şekillerinin aşağıdaki kurallar kapsamında olduğu belirtilmektedir. Birincisi, yasa gereği dokunulmazlık hakkına sahip olan kişiler hakkında cezai kovuşturma başlatılması için bazen özel rıza, bazen de özel prosedür gerekmektedir. İkinci olarak yasa, bu kişilerin gözetimine alınmasına özel bir temel sağlıyordu. Üçüncüsü, yasada, ilgili dokunulmazlık kanununa sahip kişilerin davalarda şüpheli olduğu durumlarda, ceza yargılamasının durdurulması için özel bir neden belirlenmiştir. Son olarak, bu tür kişilerin özel yetkinliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu tür davalar yalnızca savcılık organları tarafından yürütülür. Aynı zamanda, karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştiren yazar, ulusal ceza muhakemesi sisteminin dokunulmazlık hakkına sahip kişiler hakkında uygulanan farklılaştırılabilir usul biçimlerinin oldukça geniş olmadığı sonucuna varmaktadır. Yazar, Rusya Federasyonu uygulamalarını kullanarak mevzuatın ırelilelemesi olası yollarına işaret etmektedir.

Son olarak, Rusya Federasyonu Medeni Kanununun 451 ve 452. Maddeleri "özel" konularda yargı yetkisi konularını ele almaktadır. Karşılaştırma amacıyla, Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nda "özel" konuların ön soruşturmaya ilişkin özel (farklı) Madde 215.3.2'nin öngörölmüş olmasına rağmen, aynı farklılaştırma esasının Ceza Kanunu'nda uygulanmadığı gösterilebilir. yargısal öneme sahip bir konudur. Rusya Federasyonu'nda, özel bir maddeyle (Rusya Federasyonu Ceza Kanunu'nun 452. Maddesi), Federasyon Konseyi üyesine, Devlet Duması milletvekiline ve federal mahkeme hakimine karşı ceza davalarının yargı yetkisi izin verildi. Bu nedenle, bu maddeye göre, Federasyon Konseyi üyesine, Devlet Duması milletvekiline ve federal mahkeme hakimine karşı ceza davaları, Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi tarafından, Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi tarafından, davanın başlamasından önce yapılan dilekçeler esas alınarak değerlendirilmektedir. Deneme.

Böylelikle yapılan karşılaştırmalı çalışmalar, dokunulmazlık hakkını kullanan kişiler hakkında cezai kovuşturma yapılırken dikkate alınması gereken özellikler yelpazesinin, her devletin hukuk politikasına ve duruma bağlı olarak farklı hacimlerde tanımlanabileceğini bir kez daha göstermiştir. Bu özelliklerin içeriği, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ulusal suçu - bunun usul mevzuatında yer almasıyla, Azerbaycan'ın cezai sürecinde bu tür farklılaştırılmış cezai usule ilişkin hukuk normlarının kapsamı genişletilebilir.

Anahtar Kelimeler: cezai hukuki işlemler, dokunulmazlık hakkı, cezai kovuşturma, usuli şeklin farklılaştırılması, ek güvenceler.

ABSTRACT

The existing criminal procedure legislation contains system of the differentiable norms defining the maintenance of features of criminal prosecution, carried out concerning persons who have the right to security of person. In article attempt to consider all these features taking into account opportunities of their expansion by improvement of the national legislation is made. In article it is specified that according to the existing criminal procedure legislation, the differentiable procedural forms, relating to the subjects having the right for security of person, are covered by following rules. First, by the law the special consent, sometimes special procedure to start criminal prosecution of the persons having the right for inviolability is required. Secondly, the law provided the special basis for their detention. Thirdly, in the law it is established a special reason for criminal proceeding stay, in cases when as suspects on cases the persons possessing the corresponding immunity act. At last, put such persons, possess exclusive competence. Such cases is run only by bodies of

prosecutor's office. At the same time, carrying out the komparativny analysis, the author comes to a conclusion that the differentiable procedural forms of the national legal criminal procedure system which are applying concerning persons, having the right for inviolability, are not rather wide. Using practice of the Russian Federation the author points to possible ways of improvement of the legislation.

Finally, Articles 451 and 452 of the Civil Code of the Russian Federation deal with the issues of jurisdiction over "special" subjects. For comparison, it can be shown that although the specialized (differentiated) Article 215.3.2 regarding the preliminary investigation relevance of "special" subjects is provided for in the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, the same differentiation basis was not applied in the matter of judicial relevance. In the Russian Federation, with a special article (Article 452 of the Criminal Code of the Russian Federation), the judicial jurisdiction of criminal cases against a member of the Federation Council, a deputy of the State Duma, and a judge of the federal court has been allowed. Thus, according to that article, criminal cases against a member of the Federation Council, a deputy of the State Duma and a judge of the federal court are considered by the Supreme Court of the Russian Federation on the basis of their petitions before the start of the trial.

Thus, the conducted comparative studies once again showed that the range of features that should be taken into account during the criminal prosecution of persons exercising the right to immunity can be defined in different volumes depending on the legal policy of each state, and depending on the content of these features, their national crime of the Republic of Azerbaijan - by establishing it in the procedural legislation, the range of such differentiated criminal-procedural legal norms in the criminal process of Azerbaijan can be expanded.

Keywords: criminal legal proceedings, right to inviolability, criminal prosecution, differentiation of a procedural form, additional guarantees.

**ANAYASA MAHKEMESİNİN KADININ SOYADINA İLİŞKİN SON KARARININ MEDENİ
KANUNA ETKİSİ
EFFECT OF THE CONSTITUTIONAL COURT'S LATEST DECISION ON WOMEN'S
SURNAME ON THE CIVIL CODE**

**Sevtap Yücel
ORCID: 0000-0003-1846-8034**

ÖZET

Kadının evlenmeden önceki soyadını evlendikten sonra tek başına kullanmasına izin verilmemesi hak ihlallerine yol açmış, bu ihlallerin giderilmesi amacıyla Anayasa Mahkemesi ve AİHM'ye bireysel başvurular gerçekleştirilmiştir. AİHM, kadının evlenmeden önceki soyadını tek başına kullanmasına izin verilmemesinin Sözleşme'nin 8. maddesi bağlamında 14. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir. Anayasa'nın 90/5 hükmü gereğince uluslararası sözleşme hükümleri iç hukukta bağlayıcı niteliktedir, dolayısıyla AİHS de iç hukukta bağlayıcıdır. Bu doğrultuda Anayasa Mahkemesi AİHS'nin, kadın ve erkeğin evlilik sonrasında soyadları bakımından eşit haklara sahip olmasını öngören hükümlerinin, iç hukuktaki evli kadının kocasının soyadını kullanması zorunluluğunu öngören düzenlemesiyle çakıştığını, 4721 sayılı Türk Medeni Kanun'un 187. maddesinin uygulanmasının kanunilik ilkesiyle örtüşmediğini belirterek, başvurusunun hakkının ihlal edildiğine, ilgili hükmün de iptaline hükmetmiştir .

Hükmün iptaline ilişkin kararın yürürlük tarihi Resmi Gazete'de yayım tarihinden dokuz ay sonrasına bırakıldı. Bu geçen süre zarfında TMK m. 187 yürürlükte kalacağı aşikardır. Kararın yürürlüğe girmesiyle kadının soyadına ilişkin sorunun çözüme ulaştırıldığı düşünülse de, söz konusu kararın Medeni Hukukta başka sorunlara yol açacağı da tarafımızca öngörülmektedir. Aile soyadı kavramının ne şekilde ele alınması gerektiği, buna bağlı olarak da çocuğun soyadının ne olacağı cevaplanmaya muhtaç sorular olacaktır.

Sunacağımız bildiri de TMK m. 187'i iptal eden Anayasa Mahkemesi kararının belirttiğimiz etkileri de ele alınacak ve çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadının soyadı, Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı, Medeni Hukuka etkisi

ABSTRACT

Not allowing women to use their maiden name alone after marriage has led to rights violations and individual applications have been made to the Constitutional Court and the ECHR in order to eliminate these violations. The ECHR decided that not allowing the woman to use her maiden name alone violated Article 14 of the Convention in the context of Article 8. In accordance with Article 90/5 of the Constitution, the provisions of international agreements are binding in domestic law, therefore the ECHR is also binding in domestic law. In this regard, the Constitutional Court stated that the provisions of the ECHR, which stipulate that men and women have equal rights in terms of surnames after marriage, conflict with the regulation in domestic law stipulating that a married woman must use her husband's surname, and that the implementation of Article 187 of the Turkish Civil Code No. 4721 does not coincide with the principle of legality. It ruled that the applicant's rights were violated and the relevant provision was annulled.

The effective date of the decision regarding the annulment of the provision was postponed to nine months after the date of publication in the Official Gazette. During this period, It is obvious that Turkish Civil Code (TCK) art. 187 will remain in force. Although it is thought that the issue regarding the woman's surname has been resolved with the entry into force of the decision, we also foresee that the decision in question will cause other problems in Civil Law. How the concept of family surname should be handled and, accordingly, what the child's surname will be will be questions that need to be answered.

The paper we will present is based on the effects of the Constitutional Court decision annulling TCK art. 187 will also be discussed and solution suggestions will be offered.

Keywords: Woman's Surname, Constitutional Court's annulment decision, Impact on Civil Law

**TARIMSAL FAALİYETİN RE'SEN TESCİLİNDE ARŞİV KAYITLARININ ÖNEMİ
THE IMPORTANCE OF ARCHIVAL RECORDS IN THE AUTOMATIC REGISTRATION OF
AGRICULTURAL ACTIVITIES****Meltem Öztürk****ORCID: 0000-0001-8279-6126****ÖZET**

2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigorta Kanununda, kanun kapsamına girenlerin faaliyetlerine başladıkları tarihten itibaren üç ay içinde Kuruma başvurmaları durumunda sigortalılıklarının başlatılacağı hükme bağlanmıştır. Daha sonra yayınlanan bir tebliğle bu süre zarfında Kuruma başvurmayan sigortalılara, re'sen tescil edilme imkânı tanınmıştır. Bilindiği üzere tarımsal faaliyette bulunanların sattıkları ürünlerden prim kesintisini yapma ve Kuruma yatırma yükümlülüğü ürünleri satın alan kişilere aittir. Prim kesintisi ve ödeme esasları da Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Uygulama Tebliğinde düzenlenmiştir. Tebliğin Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğine aykırı olmayan hükümleri halen geçerlidir. Bu tebliğe göre tarımsal faaliyette bulunanların tescil edilmek için Kuruma yapacağı başvuruda sattığı ürünlere ait müstahsil makbuzlarıyla birlikte tarımsal faaliyetlerini ispat edecek nitelikteki belge ve kayıtları sunması gerekmektedir. Kurum, başvuru üzerine yaptığı incelemede müstahsil makbuzlarında gözüken prim kesintisinin banka hesaplarına yatırıldığını ve tarımsal faaliyetin varlığını tespit edebiliyorsa geriye dönük tescil işlemini re'sen yapmak zorundadır. Fakat konuyla ilgili yargı kararları üzerinde yaptığımız araştırmada Kurumun, genellikle yapılan başvuruları bilgisayar kayıtlarına göre değerlendirdiği anlaşılmıştır. Oysa eski yıllara ait prim ödemelerinin önemli bir kısmı bilgisayar kayıtlarına aktarılmamıştır. Kurum, prim kesintisinin hesaplarına yatırılıp yatırılmadığını müstahsil makbuzlarının ait olduğu dönemlere ait banka dekontlarının olduğu arşiv kayıtlarına göre tespit etmek zorundadır. Tescil talebi ret edilen bazı sigortalıların yaptıkları itiraz üzerine arşivden getirilen dosyalar üzerinde yapılan incelemede prim kesintilerinin Kurum hesabına yatırıldığının tespit edildiği, sigortalının re'sen tescil edildiği görülmüştür. Kurumun bu talepleri incelerken sadece bilgisayar kayıtlarını değil banka makbuzlarının bulunduğu arşiv kayıtlarını incelemesi zorunludur. Söz konusu incelemenin bu konuda doğabilecek uyuşmazlıkları önemli ölçüde azaltacağı açıktır. Halen devam eden davalarda da mahkemelerin, arşiv kayıtları üzerinde inceleme yapması neticesinde bu ödemelere rastlanılıyorsa, Kurumun re'sen tescil koşulları oluşmaktadır. Bu durumun, dava açmada hukuksal yarar şartını ortadan kaldıracığı, açılmış olan davaları da sona erdirebileceği kanaatindeyiz. Çalışmamızda yargı kararları çerçevesinde Sosyal Güvenlik Kurumunun bu konudaki hatalı yaklaşımı incelenmektedir.

Anahtar Kelimer: Tarımsal faaliyet,tescil,prim,tespit davası

ABSTRACT

In the Social Insurance Law No. 2926 for Self-Employed Persons Working in Agriculture in Their Own Names and Accounts, it was stipulated that those who are within the scope of the law would be insured if they applied to the Institution within three months from the date they started their activities. With a communiqué published later, insured people who did not apply to the Institution within this period were given the opportunity to be registered ex officio. As it is known, the obligation of those engaged in agricultural activities to deduct premiums from the products they sell and deposit them to the Institution belongs to the people who purchase the products. Premium deduction and payment principles are also regulated in the Social Insurance Implementation Communiqué for Self-Employed and Account Workers in Agriculture. The provisions of the Communiqué that do not contradict the Social Insurance Transactions Regulation are still valid. According to this communiqué, those who engage in agricultural activities must submit documents and records that prove their agricultural activities, along with producer receipts for the products they sell, in their application to the Institution in order to be registered. If the institution, upon examination upon application, can detect that the premium deduction appearing on the producer's receipts has been deposited into bank accounts and the existence of agricultural activity, it must carry out the retroactive registration process ex officio. However, in our research on judicial decisions on the subject, it was understood that the Institution generally evaluates the

applications based on computer records. However, a significant part of the premium payments from previous years were not transferred to computer records. The institution must determine whether the premium deduction has been deposited into its accounts according to the archive records containing bank receipts for the periods to which the producer receipts belong. In the examination of the files brought from the archive upon the objection made by some insured people whose registration requests were rejected, it was seen that the premium deductions were deposited into the account of the Institution and the insured was registered ex officio. When examining these requests, the institution must examine not only computer records but also archive records containing bank receipts. It is clear that the review in question will significantly reduce the disputes that may arise on this issue. If these payments are found as a result of the courts' review of archive records in ongoing cases, the Institution's ex officio registration conditions are met. We believe that this situation will eliminate the requirement for legal benefit in filing a lawsuit and may also end the lawsuits that have been filed. In our study, the faulty approach of the Social Security Institution on this issue is examined within the framework of judicial decisions.

Keywords: Agricultural activity, registration, premium, determination case

**ANONİM ŞİRKETLERİN PAYLARININ BORSADA İŞLEM GÖRMESİNİN KOŞULLARI
HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME
AN EVALUATION ON THE CONDITIONS FOR TRADING THE SHARES OF JOINT STOCK
COMPANIES IN THE STOCK EXCHANGE**

**Raziye Aksu
ORCID: 0000-0003-2245-863X**

ÖZET

Yüksek enflasyonla mücadele eden ülkemizde insanlar, paranın değerini koruyabilmek amacıyla yeni yatırım araçları aramaktadır. Bu sebeple, halka açık anonim şirketlerin paylarını satın almaktadır. Finansal kaynağa ihtiyaç duyan birçok şirket, yatırımcıların bu istek ve ilgisini gördüğü için paylarını halka arz etmeye çalışmaktadır. Payları borsada işlem gören şirketlerin, paylarının esas sözleşmede yazan itibari değeri ile borsada işlem gören piyasa değeri birçok sebeple birbirinden farklılaşır. 2023 yılında halka arz olan bazı şirketlerin piyasa değeri itibari değerine göre on kata kadar arttığı için yatırımcılarda halka arz olan her şirketin paylarını alma eğilimi oluşmuştur. Öyle ki piyasa değeri her gün tavan yapan şirketlerin paylarını almak için insanlar evini, arabasını satmakta veya kredi çekmektedir. Bu sebeple, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından payların kredili işlemlerle satın alınamayacağına yönelik geçici tedbirler alınmaktadır. Oysa henüz daha birinci yılını dahi doldurmamış bu şirketlerde piyasa değeri şirketin işleyişi sebebiyle değil, yatırımcıların bilgisizliği ve buna yönelik beklentisi sebebiyle artmaktadır. Bu beklenti bitince, payların borsadaki değeri her gün taban yaparak küçük yatırımcının büyük zararlar etmesine sebep olur. Bu bağlamda bu çalışmada, anonim şirketlerin paylarının borsada işlem görmesinin koşullarının yerindeliği incelenmiştir. Buna göre, çalışmada öncelikle, anonim şirketin halka açılma ve paylarının borsada işlem görme koşullarına yer verilmiştir. Bu koşullar incelenirken 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun düzenlemeleri ele alınmıştır. Ardından, 2023 yılında payları halka arz olan şirketler tespit edilmiş ve bunların paylarının itibari değeri ile piyasa değeri arasındaki farklılık belirlenmeye çalışılmıştır. Bu belirlemeye göre, küçük yatırımcının yeni halka arz olan birçok şirketten çok fazla zarar ettiği tespit edilmiştir. Bu tespitle birlikte şirketlerin finansal tabloları da dikkate alınınca anonim şirketlerde payların halka arz olma koşullarının yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, yeni koşullar önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halka Açık Anonim Şirket, Halka Arz, Borsa, Küçük Yatırımcı

ABSTRACT

In our country, which is struggling with high inflation, people are looking for new investment instruments in order to preserve the value of money. For this reason, it purchases shares of publicly held joint stock companies. Many companies in need of financial resources are trying to offer their shares to the public because they see this desire and interest from investors. The nominal value of the shares of companies whose shares are traded on the stock exchange, stated in the articles of association, and the market value traded on the stock exchange differ from each other for many reasons. Since the market value of some companies that went public in 2023 increased up to ten times compared to their nominal value, investors have a tendency to buy shares of every company that goes public. So much so that people sell their homes, cars or take out loans to buy shares of companies whose market value is skyrocketing every day. For this reason, temporary measures are taken by the Capital Markets Board to ensure that shares cannot be purchased through credit transactions. However, the market value of these companies, which have not even completed their first year, increases not because of the operation of the company, but because of the ignorance and expectations of investors. When this expectation ends, the value of the shares in the stock market drops every day, causing small investors to incur huge losses. In this context, in this study, the suitability of the conditions for the shares of joint stock companies to be traded on the stock exchange was examined. Accordingly, in the study, first of all, the conditions of the joint stock company to go public and its shares to be traded on the stock exchange are included. While examining these conditions, the Turkish Commercial Code No. 6102, the Capital Markets

Law No. 6362 and the regulations of the Capital Markets Board were discussed. Then, companies whose shares were offered to the public in 2023 were identified and the difference between the nominal value and market value of their shares was tried to be determined. According to this determination, it has been determined that small investors have suffered a lot of losses from many newly public companies. Considering this determination and the financial statements of the companies, it was concluded that the conditions for public offering of shares in joint stock companies are insufficient. In this context, new conditions have been proposed.

Keywords: Public Joint Stock Company, Public Offering, Stock Exchange, Small Investor

**ADLI BİLİŞİMDE KARŞILAŞILAN YASAL PROBLEMLER VE DİĞER ZORLUKLAR
LEGAL PROBLEMS AND OTHER CHALLENGES ENCOUNTERED IN COMPUTER
FORENSICS**

Hatice Kübra Çiçek
ORCID: 0000-0002-0357-8452

ÖZET

Dijitalleşme toplumları ve devletleri bütün halinde değiştiren küresel bir olgudur. Teknoloji kullanımının kaçınılmaz olduğu bu dünyada değişim ve dönüşüm şarttır. Dijitalleşmenin getirdiği yeniliklerle birlikte gerek devletler ve kurumların gerekse özel şirketlerin bu değişime ayak uydurması gerekmektedir. Hem teknik hem de hukuki açıdan dijital yetkinlikleri kazanmak, bilişim sistemlerini kontrol ve yönetme konusundaki yasal yükümlülükleri yerine getirmek önemlidir.

Yaşanan değişim ve dönüşümlerle geleneksel suç ve delil anlayışının değiştiği ve yerini dijital suç ve delil kavramlarına bıraktığı görülmektedir. Bu noktada adli bilişim önemli bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmakta ve dijital delillerin toplanması, işlenmesi, muhafaza edilmesi ve mahkemeye sunulmasında etkin bir rol oynamaktadır.

Günümüz teknolojisinde dijital cihazlar her yerdedir. Küresel olarak iletişim kurmaya yardımcı olan bilgisayarlar, cep telefonları ve internette yer alan her türlü veri dijital kanıt olarak değerlendirilebilmektedir. Tüm bu teknolojik aygıtlar suç unsuru olarak kullanılabilirdiği gibi bu sistemlerin değiştirilebilir ve yok edilebilir olması da adli bilişim açısından önemlidir. Dijital delillerin elde edilmesi sürecinde adli bilişim, hukuki ve yasal açıdan çeşitli problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışma, adli bilişimde karşılaşılan zorlukları ve problemleri ele alarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, hukuk, politika ve teknolojinin birbirinden bağımsız olmadığı ve bu alanlarda uyum ve koordinasyonun önemli olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, adli bilişim ve siber güvenlik hukuku gibi alanlarda uzmanlaşmış kişilerin sayısının artırılmasının büyük bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: dijital delil, adli bilişim, yasal problem, dijital suç, bilişim suçu

ABSTRACT

Digitalization is a global phenomenon that changes societies and states as a whole. In this world where the use of technology is inevitable, change and transformation are essential. With the innovations brought by digitalization, both governments, institutions and private companies need to keep up with this change. It is important to gain digital competencies in both technical and legal terms and to fulfill legal obligations in controlling and managing information systems.

It is seen that the traditional understanding of crime and evidence has changed with the changes and transformations and has been replaced by digital concepts of crime and evidence. At this point, forensic informatics emerges as an important branch of science and plays an active role in collecting, processing, preserving and presenting digital evidence to the court.

In today's technology, digital devices are everywhere. All kinds of data on computers, mobile phones and the Internet, which help communicate globally, can be considered as digital evidence. While all these technological devices can be used as criminal elements, the fact that these systems can be changed and destroyed is also important in terms of digital forensics. In the process of obtaining digital evidence, computer forensics faces various legal and legal problems. This study aims to address and evaluate the difficulties and problems encountered in computer forensics. In this context, it is emphasized that law, policy and technology are not independent from each other and that harmony and coordination in these areas are important. It is also emphasized that increasing the number of people specialized in fields such as computer forensics and cyber security law is of great importance.

Keywords: digital evidence, computer forensics, legal problem, digital crime, cybercrime

**INVESTIGATIVE CHARACTERISTICS IN DIFFERENTIATING SUICIDES FROM MURDERS
BASED ON THE PROFESSIONAL EXPERIENCE OF THE INVESTIGATORS****Alban KRYEZI****ORCID: 0000-0002-6171-3210****ABSTRACT**

The right to life is one of the basic rights in the corpus of basic human rights and freedoms, the protection of which is guaranteed by national and international legal acts. The protection and guarantee of the right to life is the main prerequisite for the individual to enjoy other rights and freedoms. The purpose of this paper is to provide a general overview of the importance of the right to life as well as the consequences that come as a result of the deprivation of this right. Accordingly, the main objective of this research is to present the forms or distinguishing features of the investigation so that whenever cases of suspicious deaths are presented, such features help in determining whether it is a case of murder or suicide. The paper attempts to shed light on how the method of discovery by police investigators is carried out in relation to the determination of murders or suicides. In order to reach the results, a theoretical method was first used, through which earlier studies dealing with this topic were consulted. In order to determine the investigative features in distinguishing murders from suicides, the interview method was used with regional police investigators who live and work in Prizren, who were asked to provide data on how it is determined whether a case belongs to the category of murder or suicide. The research results indicate that during investigative activities, police investigators may face some difficulties that may obstruct the successful conduct of an investigation, such as the lack of cooperation of witnesses, the destruction of evidence or even the change of the victim's position. In determining whether it is a case of murder or suicide, the investigators are based on the position of the victim, the wound caused, the presence of bodily secretions, the history of the victim or the presence of any weapon or other tool. The research indicates that investigators can also face those situations when the manipulative murder is attempted to be presented as suicide to avoid criminal responsibility.

Keywords: right to life, investigation, murder, suicide, differentiating characteristics.

KİTLE İLETİŞİM HUKUKUNDA YENİ TREND: “METAVERSE VE KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI”
NEW TREND IN MASS MEDIA LAW: “METAVERSE AND PROTECTION OF PERSONAL DATA”

Zuhal Sönmezer
ORCID: 0000-0002-9685-5745

ÖZET

Teknolojik gelişmelerde ivme yaratan Metaverse ve bunun olası sosyal, ekonomik ve siyasal etkileri belli bir düzene ihtiyaç duymaktadır. Reel hayatın tüm rutinlerini barındırması gerek pilot uygulamalar gerekse öngörülerle ifade edilebilen metaverse, hukuk bağlamında ciddi bir sistematiği gündeme getirmiştir. Dijital medyanın tüm uygulamalarında olduğu gibi bu yeni sanal ortamlarda da kişisel veriler büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda ulusal ve uluslararası yetkinlikte ifade edilebilen hemen tüm yasa koyucuların metaverse içerisindeki hayatın hukuki yönlerini ortaya koymaları zorunlu bir hale gelmiştir.

Geleneksel kitle iletişim araçlarının hukuksal boyutunu ortaya koyarken uygulanan müeyyideler dijitalleşme ile birlikte mevcut kuralları çoğunlukla revize etmeyi ya da tamamen yeni kurallar ile yönetmeyi gerektirmektedir. Bu bakımdan dijitalleşmenin mevcut hukuk sistemine eklenen yeni kurallara yol açtığını söylemek de mümkün olmaktadır.

Çalışmanın amacı, metaverse ortamlarında kişisel verilerin korunması konusunda yapılan hukuki gerekçe ve kararları incelemeye ve değerlendirmeye yöneliktir. Bu anlamda çalışmada mevcut yasalar başta olmak üzere dijitalleşme ile ortaya çıkan yasalar kişisel veriler bakımından ele alınmaktadır. Çalışmada literatür taraması yapılmıştır ve içerik analizi yöntemi ile örnekler sunulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde metaverse ile ilgili tanımlamalar yapılmakta ve metaverse teknolojisinin üretim süreci tarihi çerçevede analiz edilmektedir. İlgili çalışmanın ikinci bölümünde kişisel veri kavramı ele alınmıştır, Kişisel verilerin korunması hususundaki yasalara değinilen bu bölüm ülkemiz ve dünyada konu ile ilgili hukuki zemini incelemeye yöneliktir. Çalışmanın son bölümü ise hukukçuların ve iletişim uzmanlarının metaverse’ de kişisel verilerin korunması hususundaki koruyucu tedbirler hakkındaki görüş, yorum ve ilgili konuda yapılan yasal çalışmalarını açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metaverse, hukuk, dijital hukuk, kişisel veri, kitle iletişim araçları

ABSTRACT

Metaverse, which creates momentum in technological developments, and its possible social, economic and political effects require a certain order. The metaverse, which can be expressed with both pilot applications and foresights, that contains all the routines of real life, has brought a serious systematics to the agenda in the context of law. As with all applications of digital media, personal data is of great importance in these new virtual environments. In this context, it has become mandatory for almost all legislators, which can be expressed in national and international competence, to reveal the legal aspects of life in the metaverse.

The sanctions applied while revealing the legal dimension of traditional mass media require mostly revising the existing rules or managing them with completely new rules together with digitalization. In this respect, it is possible to say that digitalization leads to new rules that are added to the existing legal system.

The aim of the study is to examine and evaluate the legal justifications and decisions made on the protection of personal data in metaverse environments. In this sense, in this study, the laws emerging with digitalization, especially existing laws, are discussed in terms of personal data. In the study, literature review was made and examples were presented with content analysis method.

In the first part of the study, definitions about the metaverse are made and the production process of metaverse technology is analyzed within the historical framework. In the second part of the related study, the concept of personal data is discussed. The third part, which deals with the legislation on the protection of personal data, is aimed at examining the legal field related to the subject in our country and in the world. The last part of the

study explains the opinions, comments and legal studies on the protection of personal data in the metaverse of lawyers and communication experts.

Keywords: Metaverse, law, digital law, personal data, mass media

GİRİŞ

Bauman'a göre fark edilme hazzı, ifşa edilme korkusundan daha önemli bir motivasyondur. Ancak gelinen son teknoloji itibariyle hazlar ve korkuların iç içe geçtiğini söylemek mümkün olmaktadır. Dijitalleşme ile birlikte kitle iletişim araçlarında interaktif hale gelen bireyler neyin fark edilmek neyin ifşa edilmek olduğu konusunda ayırım yapamaz hale gelmektedir. İnternet tıpkı bir özgeçmiş doldurur gibi ifade bulan hayat öykülerinin dijital arşivleri olarak kullanılmaya başlanmıştır. İnsanlar dijital mecralarda sürekli çevrimiçi olma ile reel yaşam pratiklerini birleştirmekte; bunu bilerek, isteyerek ve verilerinin bu mecralara işlenmesi hususunda dijital uygulamaların hukuki sözleşmelerine onay vererek sağlamaktadır. Ancak bu durum dijital uygulamaların teknolojiye hâkim yapısı bakımından irdelendiğinde kişisel alan ile ilgili kişilerin beyan etmediği pek çok özel bilgisine ulaşmak da bu uygulamalar için mümkün olmaktadır. Bu anlamda kişisel hak ihlali gündeme gelmektedir.

Kişisel verilerin internet dolayımı uygulamalar ile dolaşır hale gelmesi başta bireysel olmak üzere toplumsal ve küresel olarak etkiler ile gözlemlenirken; 21.yüzyılın son dijital teknolojisi metaverse ile veri kaydı yeniden tartışılır hale gelmiştir. Bu bağlamda geleneksel medya zamanındaki kişisel alanın internet ile tanışan kitleler bakımından dönüşen mahremiyet olgusunun mevcut toplumsal ve toplumlar arası ilişkiye etkisi yeni sanal evren olarak ifade edilen metaverse ile anılmaya başlanmıştır. Diğer yandan Metaverse reel hayatın tüm pratiklerinin gerçekleşeceği yeni bir evren olarak öngörülmektedir.

METAVERSE KAVRAMI

Kavramsal olarak bakıldığında metaverse ifadesinin ilk kez "Snow Crash" romanıyla 1992 yılında Neal Stephenson tarafından kullanıldığı görülmektedir. Metaverse sözcük itibariyle ele alındığında Meta ifadesi "ötesi" anlamında kullanılırken verse ifadesi bir kısaltma olarak "evren" sözcüğünü karşılamaktadır. Metaverse kullanıcılarına fiziksel ortamlar ile dijital ortamları birleştirmek suretiyle üç boyutlu yeni bir ortam; dünya yaratmaktadır.

Metaverse bir fikir olarak 1999 yılında Second Life isimli oyun ile Philip Rosedale tarafından kurgulanmaya başlanmıştır. Bu kurgu ile sanal ortamların yaratılan yeni bir dünya olması itibariyle sadece distopya olarak kalmayacağı öngörülmüştür. (Büyükbaykal Ilgaz ve Sönmezer, 2022:140)

Aynı zamanda dijital kimlik kavramı, dijital mülkiyet ve arsalar, dijital bir ekonomi ve birden fazla oyuncunun dahil olduğu çevrimiçi oyun sistemi de Rosedale 'nin oyununda mevcuttur. Bu yönüyle Metaverse'ün önemli bir kronolojik geçmişi olduğunu söylemek mümkündür.

Yine Facebook uygulamasının şirket adını "Meta" olarak değiştirdiği 2021 yılı itibariyle bakıldığında Metaverse ön görüleri tıpkı Rosedale'nın kurgusu gibi görülmektedir. Bu bağlamda Facebook'un CEO'su Mark Zuckerberg yeni sanal evrende 3D oyun oynamak ve çevrimiçi bağlanmaktan söz etmiştir. (Türk vd., 2022:318)

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sürekli gelişmesini kendine referans alan ve yeni tüm teknolojileri bünyesinde bir araya getiren Metaverse ile artırılmış gerçeklik ((Augmented reality / AR), sanal gerçeklik ((Virtual reality / VR), genişletilmiş gerçeklik (XR) gibi yeni terimlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Averbek vd. göre Metaverse, artırılmış gerçeklik teknolojilerine dayalı olan, dijital ikiz teknolojisi ile gerçek dünyanın ayna görüntüsünü oluşturan, blok zincir teknolojisi ile kendi ekonomik sistemi olan, sanal dünya ile gerçek dünyayı birbirine entegre edebilen, kimlik sistemine ve sosyal bir sisteme sahip olarak kullanıcıların bu dünyada içerik üretmesine ve düzenlemesine de izin veren ve hala gelişen bir kavramdır. (2021:100)

Metaverse dijitalleşme bağlamında ele alındığında en yeni sanal teknoloji olduğunu söylemek mümkündür. Diğer dijital uygulamalardan farklı olarak ilk kez merkeziyetsiz bir erişim imkânı sağlayan metaverse ortamlarında kullanıcılar gözlük, kulaklık ve dokunsal eldiven gibi az sayıda aparat ile kendilerini ifade edebilecektir. (Reuters, 2022) Güler'e göre bu aparatlarla sağlanan bağlantı ile olası paralel evrenin sanal simülasyonu kurgulanmaktadır. Simülasyona dahil olan kullanıcıları temsil eden dijital bedenler ise avatar şeklinde adlandırılmıştır. (2022:99)

Üç boyutlu bir evren şeklinde hazırlanan Metaverse, sanal dünya kavramsalı içerisinde değerlendirildiğinde gerçekliği olan ama somut olmayan nesne, olay ve olguları içermektedir. Bu anlamda gerçeğin zıttı olan ama mevcut gerçekten üretilmiş ya da yeni oluşturulmuş gerçeklikle eş anlama sahip olan ortamlar olduğunu ifade etmek mümkündür.

Schroeder vd. göre (2001), Metaverse ortamları sonuç itibariyle bütünleşik olan üç ortamdan beslenmektedir. Bu ortamlar gerçekçi, gerçek olmayan ve kaynaşmış ortamlar şeklindedir. Gerçekçi ortamlarda kullanıcı aynı anda iki yerde bulunamaz. Kullanıcı avatari ile Metaverse ortamında yer alıyor ise reel hayatta da bu ortamlara bağlı olduğu aparatları ile sadece Metaverse’de eylem halinde bulunmaktadır. Ses ve görüntülerin tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi aktarıldığı bu ortamlar için 2023 yılı sonunda koku ve dokunma özelliği de gelecektir. Las Vegas’ta düzenlenen Ocak 2023 Tüketici Elektronik Fuarı’nda OVR Technology isimli bir şirket 8 kokudan oluşan yeni bir VR başlığının sunumunu yapmıştır. Fuarda ayrıca dokunma özelliği taşıyan VR flört uygulamasından da söz edilmiştir. (<https://tr.tradingview.com/>) Bu bakımdan bu ortamlarda deneyimlerin daha gerçekçi olduğunu söylemek büyük oranda doğru olacaktır. Çünkü kullanıcılar reel hayatın rutinlerini bu ortamlarda gerçekleştirmektedir ve Schroeder’in kategorize ettiği şekliyle gerçekçi ortamlar diğer iki ortama göre daha büyük önem arz etmektedir.

Gerçekçi olmayan ortamların tanımını yapan Papagiannidis ve Bourlakis’e göre (2010), metaverse ortamları diğer yönüyle fiziksel kısıtlamaların ortadan kalktığı alansallardır. Örneğin gerçekçi bu ortamlarda olmak zorunda değildir. Bu da bireylerde gerçek hayatta deneyimleyemeyecekleri bir avantaj ya da heyecan sağlaması açısından önemlidir. Choi ve Kim (2017) ise her iki ortamın yararına vurgu yaparak bunları entegre ele almakta ve kaynaşmış ortamlardan bahsetmektedir. Kaynaşmış ortamın meta veri deposu, gerçekliğe dayalı sanal öğeler ekleyen artırılmış bir yöntem ve gerçeklik yasalarıyla yeni bir dünya oluşturmak için sanal bir yöntem içerir. Artırılmış yöntemde, sanal nesnelerin gerçek nesnelerle ne kadar iyi birleştirildiğini göstermek önemlidir. Sanal yöntem daha karmaşıktır, ancak gerçekçi olmayan bir yöntemle mümkün olmayan kullanıcı deneyimleri sunabilme avantajına sahiptir. Bununla birlikte, gerçek dünyanın kurallarını yeniden tanımlamak ve yeniden inşa etmek kolay olmadığı için, gerçekliğe dayalı yeni bir dünyayı yeniden inşa etmek zor ve karmaşıktır.

Metaverse alansalının gerçekçi, gerçek olmayan ve kaynaşmış ortamlar şeklinde inşasında temel öznenin kişi olduğu görülmektedir. Sadece nesnelerin iletişimini bile varsaysak bu kez de alansalın mevcut ikamet adresinde bir mülkiyet yapısı bulunmaktadır.

Metaverse’de kullanıcı olarak erişimde şirket paydası önemli bir rol üstlenmektedir. Hali hazırda Decenterland, Sandbox, Somnium Space, Roblox gibi şirketlerin Meta evrende yerini aldıkları görülmektedir. Bu şirketlerin Metaverse projesi öncesinde çevrimiçi oyun platformları olmaları ve meta veri bakımından arşivleme yetisini bir nevi devam ettirdiklerini söylemek olasıdır. Eğlence, oyun, finans, gayrimenkul ve sinema sektörlerinin Metaverse ortamlarında varlığı bu şirketler ile konuşlanmıştır. Kişisel veri bakımından zengin bir arşiv oluşturduğu görülen bu şirketlerden Somnium Space özel bir meta kullanımı hazırlığını da ayrıca yürütmektedir. Dijital klonlama yöntemiyle kullanıcılarına ölümsüzlük vaat eden Somnium Space şirketinin Life Forever projesi ile isteyen kullanıcılarına ses örnekleri ve eylemsel özelliklerini verdiği takdirde meta evrende sonsuza dek yaşama fırsatı sunacaktır. Bu özellik ile gerçek hayatta ölmüş bir kullanıcının dijital olarak yaşamı devam edecek ve birtakım yasal problemler ortaya çıkacaktır. Ayrıca ABD’den Meta ve Microsoft; Çinli Tencent, Baiud ve Alibaba Group gibi büyük şirketler de bu yeni dijital evrende bulunmak için çalışmalarını sürdürmektedir. (Sönmezer, 2023:125,126) Görüldüğü üzere plan ve projeler özellikle de şirketlerin ekonomik hedefleri doğrultusunda bakıldığında Metaverse etrafında toplanmaya başlamıştır. Bu bağlamda ekonomik öngörülerini de hesaba kattığımızda dijital her bir işlemin veri ismi ile anılıyor olması itibariyle kişisel veri kavramı gündeme gelmektedir. Bu bağlamda kişisel veri kavramını açıklamak yerinde ve uygun olacaktır.

KİŞİSEL VERİ KAVRAMI VE KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI KANUNU

Kişisel veri kavramını açıklamadan önce veri kavramına bakmakta fayda olacaktır. Ham bilgi şeklinde de ifade edilen veri kavramı temelde, sadece gözlem ve birtakım ölçüm teknikleri ile, ilgili ortamdan elde edilen değerlere işaret etmektedir. Bu her türlü değeri kapsayan verilerin tek başına atıldığı, ancak bilgi toplama ve enformasyon üretme aşamalarındaki kategorize, paket bilgi ve yorumlanma şeklinde kayda değer sonuçlara ulaşıldığını söylemek mümkündür. Verilerin depolanması anlamında kullanılan veri tabanları da

birbiri ile etkileşim halinde olan ilişki halindeki veriler grubudur. Bu anlamda veri tabanlarının yoğunlaşmış verilerden ziyade aralarındaki ilişki bakımından verilere anlam yükleme misyonları olduğu gözlemlenmektedir. (Doğan, Arslantekin, 2016:16-17)

İz kaydı bırakması itibariyle dijitalleşme ve veri kaydının üzerinde durmak gerekmektedir. Bu da özellikle kişisel veriler açısından değerlendirildiğinde büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda kişisel veri, hukuk alansalı çerçevesinde ele alınmak durumundadır.

Kişisel veri kavramı Kişisel Verileri Koruma Kanunu uyarınca tanımlanmıştır. 6698 Nolu Kanun gereği kişisel veri “Kimliği belirli ya da belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi”, şeklinde ifade edilmiştir. İlgili kanunun amacına bakıldığında kişisel verilerin kayıt altına alınması ile temelde özel hayatın gizliliği korunmakta, kişisel temel hak ve özgürlükler teminat altına alınmaktadır. Bu bağlamda ilgili kanun kişisel verileri kayda almak suretiyle işleyen gerçek ve tüzel kişileri sorumluluklarını düzenlemekte, kişisel verilerin işlenmesinde uymaları gereken usul ve esasları çerçevelemektedir. Kişisel veri kişisel alanın mevcut tüm alanlar, genel olarak medya ve özel olarak dijital mecralardaki bilgilerin dolaşımında önemli bir ölçü olarak görülmektedir.

Özel nitelikli kişisel veri ise bilgisine sahip olunduğu takdirde kişinin mağduriyetine sebep olabilen ya da ayrımcılığa yol açacak nitelikteki veriler olmaktadır. KVKK 6.maddeye göre “kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili veriler ile biyometrik ve genetik veriler” bu kapsama girmektedir. Bu türdeki kişisel veriler diğer kişisel verilerden daha fazla öneme sahiptir ve korunması konusunda daha sıkı tedbirler alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda kişilerin özel izni olmaksızın özel nitelikli verilerinin kullanılmasının kanun ile yasaklandığını söylemek mümkün olacaktır. Sadece sağlık ve cinsellik gibi veriler özel kullanım koşullarına sahip olabilmektedir. Buradaki özel kullanım şartında kamu yararı ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda kişisel verilerin korunmasına yönelik düzenleyici ve denetleyici bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur.

Ülkemizde kişisel verilerin korunması hususunda düzenleyici ve denetleyici bir kurum olan Kişisel Verileri Koruma Kurumu 30 Ocak 2017 yılında kurulmuştur. Kurumun inceleme faaliyetleri arasında kişisel verilerin korunması amacı önem teşkil etmektedir:

“6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nun (Kanun) amacı kişisel verilerin işlenmesinin disiplin altına alınması ve Anayasa’da öngörülen başta özel hayatın gizliliği olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin korunmasıdır. Kişinin mahremiyetinin korunması ile veri güvenliğinin sağlanması, kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasların düzenlenmesi de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Kanunla, kişisel verilerin sınırsız biçimde ve gelişigüzel toplanmasının, yetkisiz kişilerin erişimine açılmasının veya amaç dışı ya da kötüye kullanımı sonucu kişilik haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Kurul, kişisel verilerle ilgili haklarının ihlal edildiğini ileri sürenlerin Kanununun 14’üncü maddesi çerçevesinde yaptıkları ihbar ve şikâyetler ile Kanununun 12’nci maddesi çerçevesinde intikal eden veri ihlal bildirimleri kapsamında inceleme faaliyetleri yürütmektedir.” (<https://www.kvkk.gov.tr/>)

İnceleme faaliyetleri ihbar ve şikâyetler üzerinden inceleme faaliyetleri ve verilerin ihlal edilmesi üzerinden inceleme faaliyetleri şeklinde sınıflandırılmaktadır. İhbar ve şikâyetler üzerinden kişilerin ilgili veri sorumlusuna başvurması mümkünken yargı yolu ile hak talebinde bulunmaları da olasıdır. Böylece kişi, kişisel verilerinin işlenmesi durumunu öğrenme, eğer işlenmişse hakkında bilgi talep etme, işlenen verilerin kullanım amacı ve bu amaca riayet edilip edilmediğini kontrol etme, kişisel verilerin ulusal ya da uluslararası mecralarda kullanımını sorgulama, üçüncü kişilerin veriler üzerindeki bilgisini talep etme, kişisel veriler ile ilgili muhtemel yanlışlık ve eksikleri tespit edip düzeltilmesini talep etme, kişisel verilerinin KVKK 7.maddeye göre silinmesini talep etme ve ayrıca kişinin zarara uğraması halinde zararın giderilmesi hususundaki talepleri bulunmaktadır. Verilerin ihlali bakımından hukuka aykırılık yönünden veri işlenmesini engellemek, yine bu verilere erişilmesini engellemek ve son olarak da kişisel veri kayıtlarının muhafazasını sağlamak koşulları görülmektedir. (<https://www.kvkk.gov.tr/>)

Kişisel verilerin korunması hususu gelişen bilgi teknolojileri bakımından irdelendiğinde ilerleyen teknolojiler ve kişinin mahremiyet alanı bu teknolojilerle hızlı ve kolay bir şekilde ihlal edilmektedir. Bu bağlamda öncelikle bilişim suçları ön plana çıkmaktadır. Yeni suç türleri ve korunması gereken verilerin sayısının artışı

mevcut kanunların güncel sorunlara uyarlanması ile bertaraf edilmeye çalışılmaktadır. İlgili kanunlardaki boşluktan yararlanan suçlular suç gerçekleştirme eylemlerini reel hayat yerine sanal ortamlara doğru yönlendirmektedir.

Bilişim alanında ülkemizde düzenlenmiş bir hukuk sistemi bulunmamaktadır. Ancak bilişim suçlarında kişisel veriler temel alındığında ise hukuksal boyutunun ilk olarak Türk Ceza Kanunu kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Bilişim konusunda oluşturulan ilk yasal metin 1991 tarihli 765 Sayılı Ceza Kanunu'nda yer almaktadır. "Bilgileri otomatik işleme tabi tutan sistem..." şeklinde ifade edilen kanuna ilişkin bu madde bilgi teknolojileri açısından önem arz etmektedir. Hukuk alansalı kıyasa mümkün yapısı itibarıyla bakıldığında hukuki boşluk olan durumlarda emsal olaylar üzerinden yol alabilmektedir. Ancak ülkemizin de içinde bulunduğu Kıta Avrupası Ceza sistemine göre suç sayılmayan fiillerin cezası da yoktur. Bu anlamda bilişim konusundaki en kapsamlı düzenleme 5237 Sayılı TCK'nun 243 ve 244. maddeleri ile yürürlüğe konulmuştur. 5237/243 izinsiz bir şekilde bilişime dahil olma, bilişime girme şeklinde ifade edilmiştir:

Bilişim sistemine girme

Madde 243- (1) *Bir bilişim sisteminin bütününe veya bir kısmına, hukuka aykırı olarak giren veya orada kalmaya devam eden kimseye bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir.*

(2) *Yukarıdaki fıkrafta tanımlanan fiillerin bedeli karşılığı yararlanılabilen sistemler hakkında işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranına kadar indirilir.*

(3) *Bu fiil nedeniyle sistemin içerdiği veriler yok olur veya değişirse, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*

(4) **(Ek: 24/3/2016-6698/30 md.)** *Bir bilişim sisteminin kendi içinde veya bilişim sistemleri arasında gerçekleşen veri nakillerini, sisteme girmeksizin teknik araçlarla hukuka aykırı olarak izleyen kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

Diğer yandan 5237 Sayılı TCK'nın 244.maddesi gereği sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme şeklinde ifade ettiği bir cezai müeyyidesi de bulunmaktadır:

Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme

Madde 244- (1) *Bir bilişim sisteminin işleyişini engelleyen veya bozan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(2) *Bir bilişim sistemindeki verileri bozan, yok eden, değiştiren veya erişilmez kılan, sisteme veri yerleştiren, var olan verileri başka bir yere gönderen kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(3) *Bu fiillerin bir banka veya kredi kurumuna ya da bir kamu kurum veya kuruluşuna ait bilişim sistemi üzerinde işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.*

(4) *Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan fiillerin işlenmesi suretiyle kişinin kendisinin veya başkasının yararına haksız bir çıkar sağlamasının başka bir suç oluşturulmaması halinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.*

Kişisel verilerin korunması hususu dijital tabanlı uygulamaların tamamı bakımından değerlendirildiğinde ülkemizde Türk Ceza Kanunu dışında pek çok düzenlemenin ivedilikle yapıldığını görmek mümkündür. Örneğin sosyal medya uygulamalarını doğrudan etkileyen kapsamlı düzenlemelerin ilki 2007 tarihli 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'a getirilen ek maddeler ile 31 Temmuz 2020 yılında oluşturulmuş 7253 Sayılı Yasa'dır. Yine 7253 Sayılı Yasa'nın sosyal medyanın denetlenebilmesine yönelik kapsamlı ilk yasa şeklinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu yasa ile internette işlenen tüm veri kayıtları, tüm web siteleri ve sosyal medya uygulamalarının denetim altına alındığı görülmektedir. <https://www.resmigazete.gov.tr/>

METaverse'DE KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI HUSUSUNDA KORUYUCU TEDBİRLER

Bilişim dünyasında devrim mahiyetindeki buluşlar, özellikle son 20 yıla damgasını vuran internet teknolojileri bakımından incelendiğinde son nokta metaverse uygulaması ile gözlemlenmektedir. İlk bilgisayardan akıllı mobil cihazlara ve bugün ifade edilen blokzincir gibi hem nicel hem de nitel analizi zorunlu kılan buluşlara uzanan bu devrimsel teknolojiler birtakım etik ve hukuki bağlamlara ihtiyaç duymaktadır ve ön görüleri bakımından da ivedilikle ihtiyaç duyacaktır. Ülkeler sosyal medya ve genel olarak dijital medya alanında mevcut yasalar üzerinde revize işlemine gitmekte ya da tamamıyla yeni yasalar üretmektedir. Bu minvalde metaverse platformunun sosyal medya uygulaması şeklinde kabulünü destekler yapısı dikkat çekici bulunmuştur. Ayrıca hem ülkemiz hem de dünyada metaverse ana başlığında herhangi bir düzenleme

olmayışı, sosyal medya ve genel olarak dijital medya üzerinde yapılan yasal düzenlemelerin metaverse analizinde kıyasen ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir.

Metaverse 2023 itibariyle bakıldığında henüz kitlelerin katılım sağlamadığı bir ortamdır, tabiri caiz ise popüler kültürün henüz bu ortamlara sıcak bakmadığı aşıkardır. Ancak metaverse platformlarının ekonomik yapısına bakıldığında bugün reel ticari hayatta pazar hakimiyetini sağlamış çok sayıda ticari kuruluşun bu yeni sanal alansalda yerini aldığını ve ticari eylemlerini bu alansalda da konuşturduğunu söylemek mümkündür. Pek çok bankanın şubesi, market zincirleri, kültür ve sanat aktivitelerini organize eden şirketler bu yeni sanal dünyada yerini almıştır. Meseleye bu bakımdan yaklaşıldığında tıpkı sosyal medya uygulamaları gibi Metaverse’de de reklam, ticaret ve etkinlik anlamında hareketler izlenmektedir. Bu bağlamda mevcut yasalar ile bu yeni platform üzerinden neler yapılabilir konusu tartışılırken, metaverse için oluşturulabilecek meta hukuku da tahminler arasında bulunmaktadır. (Sönmezer, 2023:125)

Özellikle ekonomi bakımından ele alındığında metaverse yeni bir ticari alansala işaret etmektedir. Bu bağlamda oluşturulan gelecek senaryolarında yaşanılacak olası problemlerin başında etik anlamda yapılandırılacak değerler mekanizması gelmektedir. Eğer etik ilkeler belirlenecekse bu ilkeler kimler tarafından ve nasıl şekillendirilecektir? Diğer önemli bir soru da avatarları ile de olsa insanın temsiline olanak veren bu yeni ortamlarda oluşacak kişisel veriler kimler tarafından ve nasıl korunacaktır? Reel hayatta ilke ve kanunlar nezdinde hareket eden kamusal kurum ve kuruluşlar sözü edilen problemlere çözümler üretebilmekte, kişisel haklar çoğunlukla korunmakta, ihlal edilen haklar ile ilgili cezai müeyyide sağlanmaktadır. Ancak bu merkeziyetsiz ağlarda etik ve hukuksal normların sağlayıcıları kimler olacaktır? Bu sorulara cevap aramak yerinde ve uygun olacaktır. (Noyan ve Özpençe İdikut, 2023-112)

Konuya ekonomi politik perspektiften bakmak gerekirse metaverse evreninin en büyük sermayesi bugün de olduğu gibi veri olacaktır. Sosyal medya uygulamalarının çıkışını takip eden süreçte verilerin ve dolayısıyla gücün merkezi bir noktadan yönetildiği ile ilgili sorunsallar meydana gelmiştir. Bunun için en iyi örnek Facebook’un ABD Başkanlık seçimlerinde Cambridge Analytica şirketine satmış olduğu kullanıcı verileri ile sabittir. Buradan anlaşılacağı üzere veriler depo edilmekte; veriler direkt satılmasa bile ilgili ticari şirketler ile iş birliği sağlanarak kişisel veriler üzerinden ekonomik kazanç sağlanabilmektedir. Bunun için bir örnek de akıllı mobil cihazlarımızla etkileşim halinde olduğumuz zamanlarda ilgilendiğimiz internet sayfalarını vermek mümkündür. Kullanıcının ilgi alanına göre oluşturulan veri kayıtları ve dolayısıyla kullanıcının ilgilendiği internet sayfalarındaki tematik öğelerle karşılaştığı ve önerilen aynı tematikteki başka sayfalar, yani başka ticari popülasyonlar noktasında ilgi çekicidir. Veri kaydının ekonomik sahalarda çok büyük oranlarda gerekliliği bu ve benzer birçok örnek ile de paralel görülmektedir. Bu bakımdan metaverse alansalında kişisel verinin öneminin özellikle 2030 yılında kitlesel olarak katılımının olacağı ön görüşünden hareketle irdelenmesi gerekmektedir.

Avrupa Birliği bu konuda önemli düzenlemeler yapmıştır. Dijital Hizmetler Yasası (DSA) ve Dijital Pazar Yasası (DBA) şeklinde hazırlanan ve yürürlüğe giren yeni yasaların genel olarak dijital, ancak içeriğinde kripto, blokzincir ve NFT gibi terimlerin de dahil olduğu gelecek öngörüsü olan metaverse perspektifinde kararlar aldıkları görülmektedir.

Bu konudaki yasalaşma aşamasına geçmeden önceki yorumlar itibariyle dijital mecralarla ilgili yapılan görüşmeler ve açıklamalar da Avrupa Birliği’nin konu hakkındaki hassasiyetlerini destekler nitelikte olmuştur. Bu anlamda Avrupa Birliği İç Komisyon Üyesi Thierry Breton’un yasalaşma sürecine giden dönem itibariyle konu ile ilgili yorumları büyük öneme sahiptir. Breton, metaverse gibi yeni teknolojileri yakından takip ettiklerini ve zorluklarından endişe duyduklarını; sanal alanın yeni biçimi olan Metaverse’ün hızlı bir şekilde dünyanın her yerine yayıldığını ifade etmiştir. Yasalaşmaya giden süreçte insanların tercihlerinin yeni iletişim ortamlarına yöneldiğini söyleyen Breton, süreci veri bakımından ele aldığında dijital verinin çok ötesinde çok fazla sayıda yeni meta veri vurgusu kullanmıştır. İnsanlar dijital mecraları sadece eğlenmek amacı ile değil, ticaret, kültür ve sanat alanlarında da kullanmaktadır ve bu çok yönlü vurgu yeni alansal olan metaverse açısından değerlendirildiğinde konuyu üç başlıkta ele almak uygun olacaktır. Bunlar insanlar, teknoloji ve alt yapı kalemleridir. Bu bağlamda yeni dijital ortamlar için düzenleyici, güçlü ve gelecek ön görülerinden hareketle yasalaşmak zorunlu bir hal almıştır. (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/STATEMENT_22_5525)

Avrupa Birliği'nin Dijital Pazar Yasası 1 Kasım 2022 tarihinde, Dijital Hizmetler Yasası da 16 Kasım 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yasaların ikisinin de içeriği analiz edildiğinde en küçük web sitesinden en kapsamlı çevrimiçi uygulamalara kadar tüm dijital platformları kapsayan hizmetler dijital hizmetler olarak tanımlanmıştır. Avrupa Birliği'nin özelde sosyal medya genel olarak da dijital medya üzerindeki yasalara ilkeleri öncelikli olarak çevrimiçi uygulama ve platform sahipleri bakımından el alınmaktadır. Sosyal medyayı Birlik içindeki üye ülkeler nezdinde önemli bir tehdit unsuru gören Avrupa Birliği'nin, küresel arenada ses getiren çok sayıda sosyal medya platformu sahipliğinin ABD menşeli olması ve yine TikTok uygulaması ile ön plan çıkan Çin menşeli uygulamaları kendi yerel kimliği için tehlike şeklinde algılaması; Dijital Hizmetler Yasası ile de dijital platformların bizzat kendisini hedef aldığını doğrular niteliktedir. Bu anlamda Avrupa Birliği bu yasa ile çevrimiçi platformlardan aktif kullanıcı sayılarını talep etmiştir. Buradaki önemli noktalardan biri de çevrimiçi uygulamalar ile yapılan ekonomik faaliyetler olmaktadır. Çevrimiçi platformlarda yasa dışı ticaret, hizmet ve içerikler noktasında tehlikeler görülmüştür. Yine dezenformasyon genişlemekte ve başta Birlik içindeki kullanıcılar olmak üzere küresel arenada zararlı etkilenmeler ile karşılaşma olasılığı artmaktadır. Bu anlamda hem temel hakların korunması hem de adil ve şeffaf hizmet gereği platformların hesap verilebilirlik noktasında bu yasalarla bağlayıcılığı sağlanmıştır.

(<https://www.consilium.europa.eu/>)

Metaverse platformu ile ilgili yasalara konusunda Avrupa Birliği dışında bir düzenleme henüz mevcut bulunmamaktadır. Ancak karar alma aşamasında birçok çalışma ve teklif bulunduğunu söylemek doğru olacaktır. Örneğin Kanada'nın konu ile ilgili bir düzenleme talebi gündemdedir. Kanada hükümeti dijital platformlardan gelebilecek olası tehlikeler için "*Tüketici Gizliliğini Koruma Yasası ile Kişisel Bilgiler ve Verilerin Korunması Mahkemesi Yasası'nı yürürlüğe koymak ve diğer Yasalarda sonuç niteliğinde ve ilgili değişiklikleri yapmak için bir Kanun*" başlıklı yeni bir veri gizliliği mevzuatı teklif etmiştir.

(<https://guden.av.tr/metaverselaw>)

Çok sayıda sosyal medya platformunun ve aynı zamanda Metaverse'ün de menşei olan ABD'de de doğrudan Metaverse başlıklı bir düzenleme bulunmamaktadır. ABD'li hukukçulara göre metaverse ve diğer dijital mecraları doğrudan düzenleyen yasalar olmamakla birlikte genel olarak internet ile ilgili yasalar bağlayıcı görülmektedir. ABD'li hukukçular telif hakkı, hakaret, sözleşme, haksız fiil gibi internet yasalara özgü pek çok yasayı Metaverse'e göre yorumlamakta; bu yasaların yeni dijital alansalara uyarlanabileceğini belirtmektedir. En nihayetinde bunlar da ihtimalden ibaret açıklamalar olarak görülmektedir.

(<https://abovethelaw.com/>)

Görüldüğü üzere küresel çaptaki pek çok mevzuat ya Metaverse ve benzer tüm dijital yasalar için uygulama dahilinde olmakta ya da yeni birtakım girişimler ile metaverse konusunda uyarıcı niteliğinde düzenlemeler yapılmaya çalışılmaktadır. Bunların dışında Güney Kore'de Mayıs 2021 yılında Metaverse Merkezi kurma konusunda girişimler yapıldığı görülmektedir. Güney Kore Bilim ve BİT Bakanlığı kamu ve özel sektör ortaklığında Metaverse Alliance oluşturma kararı almıştır. Daha çok yerel ölçekte izlenen bu gelişmenin meta evrendeki kullanıcıların sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik gibi ortamlardaki eğlenme ve ticari faaliyetlerine odaklandığı görülmektedir. Güney Kore için altı kalemde izlenen bir kullanıcı profili bulunmakta ve denetim ve ülkenin kontrol mekanizmasını bu çalışma alanlarında yoğunlaştırdığı izlenmektedir. Ulusal güvenlik, sağlık, eğitim, perakende ticaret, inşaat ve imalat ülkenin dikkatle üzerinde durduğu konular arasında yer almaktadır. Bu bağlamda Güney Kore'deki muhtemel düzenlemelerin küresel çapta yapılacak metaverse ile ilgili yasalara konusunda örnek teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Merkezi bir sistem ile oluşturulacak denetim ve kontrol edimleri Metaverse ve diğer dijital uygulamalar ile yaşanacak olan olumsuzlukları önlemek adına önemli bir adımdır. (<https://www.computerweekly.com/>)

Metaverse ile ilgili doğrudan yasalar olmaması ve Metaverse'ün tabiatı gereği merkeziyetsiz bir yapı olarak lanse edilmesi, iletişim uzmanı ve hukukçuların gizlilik ve dolayısıyla veri kaydı etrafındaki olumsuzlukları yeni dijital evren bakımından tartışmasına zemin hazırlamıştır. Hali hazırda doğrudan bir yasa olmayışı mevcut yasalarla analizi mecburi kılarken; iletişimin mihenk taşı haline gelen internet ve interaktif iletişim Metaverse'de daha esnek bir gizliliğe, açıklık ve şeffaflığın ciddi anlamda genişlemesine sebep olmaktadır. Bu minvalde yapılan çalışmalar dikkat çekicidir.

İletişim uzmanları genel olarak medya, fakat özel olarak dijital medya bakımından bilinçli kullanıcı/bilinçli medya tüketicisi olmak edimi üzerinde durmaktadır. Bu bakımdan dijital medya okuryazarlığı yetkinliğinin

sağlanması, izler okur kitle ya da sosyal medya veya dijital mecralardaki tüm kullanıcıları koruması bakımından elzemdir. Bu bağlamda dijital medya ve metaverse kullanımlarında kullanıcının eğitilmiş olması önemlidir.

Metaverse’de meydana gelebilecek olası güvenlik ve gizlilik ihlallerine ilgili platformun kullanıcılarına sağlayıcı birtakım haklar ile ket vurabilmek mümkün olabilmektedir. Lee ve arkadaşlarına göre (2021) kullanıcılar üç aşamadan oluşan bir sistem ile güvende hissedebileceklerdir. Bunlarda ilki tek kullanıcının birden fazla avatara sahip olması, ikincisi kullanıcının şahsi olarak kamusal bir alanın kopyasında da aynı şekilde hareket etmesi ve olası tehlikeli durumlarda diğer kullanıcıyı engellemesi, son olarak da kullanıcının ışınlanmak suretiyle görünmez olması ya da kılık değiştirebilmesidir. Mandal ve arkadaşlarına göre bunun en iyi örneği meta evrende bir alandan çıktıktan sonra takip edilme olasılığına karşı kullanıcı avatarına kılık değiştirebilmelidir. Yine kimlik doğrulama sistemi ile de sosyal medyada görülen fake ve bot hesapların benzerleri meta evrende de engellenebilecektir. (Mandal ve ark., 2022:103) Gerçekten de Metaverse gizlilikten muaf, açık ve şeffaf paylaşımına uygun bir tasarımın ürünüdür. Bu anlamda reel hayatta insanlar diğer insanlarla etkileşimde bulunurken kişisel gizliliğine önem vermekte, ancak meta evrende bu geçerli olmamaktadır.

Kim (2021: s.144)’ e göre dijital ekonominin yeni ikametgahı Metaverse olmuştur. Bu bakımdan veri güvenliği ve pek çok sayıda işletme için para transferinin sağlandığı Blockchain teknolojisinin gelişimi bu platformun vasıtasıyla olmaktadır. Metaevrendeki ekonomik döngüde işletme sahibinin ürün, hizmet ya da benzersiz ve değiştirilemez varlıkların verilerinin depolandığı NFT’leri satabilmektedir. Blockchain teknolojisinin bu noktada kilit bir rolü vardır ve bu sebepten dolayı da Metaverse ’deki her şeyin kayıt altına alındığını söylemek mümkündür.

Yüksel’e göre (2022: s253), Metaverse’de kişisel verilerde dahil olmak üzere çok sayıda veri bulunmakta ve bu anlamda güvenlik konusundaki sıkıntılar da farklılıklar arz etmektedir. Yüksel, meta evrende bulunan kullanıcıların farklı ülkelerden geliyor olmasına dikkat çekmektedir. Bu bakımdan sınır ötesi veri akışı sorunlu bir durumu işaret etmektedir. Sorunun iki şekilde irdelenmesi mümkündür. Birincisi uluslararası düzenlemeler dijital mecralardaki güvenlik sorununu çözmeye yeter mi? Diğer soru ise uluslararası düzenlemeler ve bu düzenlemelere farklı ülkelerin uyumu nasıl sağlanacaktır?

Konuya ekonomik perspektiften yaklaşan Epic Game Store Uygulama Yazılım ve Oyun Dağıtım şirketi CEO’su Tim Sweney’e göre, Metaverse gelecekte bugünün sosyal medya platformları gibi yaygın bir kullanım alanına sahip olacaktır. (<https://www.theverge.com/>) Hatta bunun ötesinde merkezi bir sermaye bu ortamda tam mülki hakimiyet sağlarsa ulus ötesi güçlerden daha öte bir güce sahip olması büyük olasılık dahilindedir. Bu hakimiyet ve sahiplik hem bireyler hem de ülkeler nezdinde tam bir kontrol anlamına gelebilecektir. Sweney bu Distopik olasılığı ise bugünün bir gerçeği ile kanıtlamak istemiştir. Metaverse’de henüz pilot kullanıcı uygulamalar olmasına rağmen çok sayıda banka, marka ve alışveriş zincir marketleri şubeler açmıştır. Örneğin Gucci, 2022 yılındaki satışlarını büyük oranda meta evren etrafında gerçekleştirdiğini beyan etmiştir.

Konuya güncel bir hukuk yorumu üzerinden bakıldığında Avukat Suna Akbaş’ın Metaverse ‘deki kişisel veriler ile ilgili sorunlara değindiği yazısı önem taşımaktadır. Yeni meta evrende kişisel verilerin önemini tartışan Akbaş, kullanıcı verilerinin yasa dışı yollarla çalınabileceği ve hatta bu ihlallerin ya da kayıpların bir üçüncü kişiye ihtiyaç olmadan, doğrudan platform tarafından yapılabilmesi de ihtimal dahilindedir. Verileri çalınan kullanıcı aynı zamanda manipülasyona da muhatap olabilecektir. Bu bağlamda Akbaş’ın çalışmasında kullanıcı sözleşmeleri konusu dikkat çekicidir. Henüz pilot uygulamalara şahit olunan bu ortamlar ile ilgili net bir kullanıcı sözleşmesi yer almamaktadır. Böyle bir sözleşme hazırlanırken de mutlaka kullanıcının anlayacağı bir dilde ve şeffaflıkta düzenlenmiş olması gerektiği ifade edilmiştir. (<https://hukukvebilisim.org/metaverse-kapsaminda-olasi-tehlikeler-ve-deepfake-1/>)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dijitalleşme ile birlikte kişisel bilgilerin toplanması, işlenmesi ve kaydı mümkün hale gelmiştir. Veri olarak tek başına bir anlam ifade etmeyen dağınık bilgilerin anlamlı ve kullanılabilir bilgi depoları haline gelmesi, konvansiyonel zamandaki soyut olan pek çok bilgiyi anlamlı ve düzenli paket/kategorize bilgiler haline dönüştürmüştür. Bu bağlamda temel odak noktası kişisel veri olan dijital ortamların kullanıcılarından topladığı

veriler mevcut ve olası kişisel hak ihlallerine sebep olmaktadır. Teknolojinin son iz kaydı olan Metaverse platformu ise diğer dijital uygulamalardan daha esnek ve özgür olan yapısı itibarıyla kişisel hak ihlaline uygun bir alansal olarak görülmektedir. Ayrıca metaverse ortamına ait özerk bir kullanıcı sözleşmesi olmayışı bu görüşü destekler nitelikte önemli bir argümandır.

Metaverse sözcük anlamı evren ötesi şeklinde anlamlandırılan, merkeziyetsiz, kullanıcının gözlük, kulaklık ve dokunsal aparatlarla dahil olabildiği yeni sanal bir uygulamadır. Facebook'un sahibi Zuckerberg'in Facebook uygulamasının adını Meta olarak değiştirmesiyle konuşulmaya başlanan Metaverse, kısa zamanda hakkında en çok konuşulan bir dijital platform olmuştur. Platform henüz kitlesel hareketlerin yoğun olduğu bir ortam olmamasına rağmen; reel hayatta yer alan ekonomik, sanatsal ve kültürel faaliyetlerin örneklerine sahne olmaya başlamıştır. Bu da platform üzerinden ekonomi politik okumanın gerekliliğine işaret etmesi bakımından önemlidir.

Metaverse alansalındaki ticari hareketlilik büyük rakamlar ile izlenmektedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde kişisel veri böylesi bir ticari hareketliliğin mihenk taşı olacaktır. Henüz bir kullanıcı sözleşmesi olmaması da bu alansaldaki hareketliliğin yasal durumunu belirsiz hale getirmektedir. Ülkelerin mevcut ceza, ticaret ve borçlar kanunları ile bu ortamları denetleme mecburiyetleri doğmuştur. Diğer yandan mevcut internet yasaları da bu platformlara uygulanmaya çalışılmaktadır. Özellikle sosyal medya platformları ile metaverse ortamının benzerliği kıyasen kural uygulama mecburiyetini gündeme getirmektedir.

Kişisel veri kavramı genel ve özel anlamda iki şekilde ele alınmaktadır; kişinin belirli ya da belirlenebilir her türlü bilgisi kişisel veri olurken; kişilerin özel nitelikli kişisel verisi ise bilgisine sahip olduğunda kişiye zarar verebilecek ya da ayrımcılığa sebep olacak bilgiler içermektedir. Kişinin inancı, etnisite ve ırkından, mensubu olduğu vakıf, dernek ya da sendika üyeliğine kadar; yine sağlığı, cinsel sağlığı, işlediği suçlar, aldığı cezalar gibi pek çok biyometrik ve genetik verileri özel nitelik taşımaktadır. Bir başkasının bu verilere sahip olması önemli bir hak ihlali olarak görülmektedir.

Metaverse ortamı kullanıcılarına deneyimleyebilecekleri üç şekilde hizmet vermeyi amaçlamaktadır. Bu ortamlar gerçek, gerçek olmayan ve karma ortamlar olarak tasarlanmıştır. Kullanıcının reel hayattaki hayatını tamamıyla bu ortamlarda da resmettiği ortam gerçek ortama dahil olmaktadır. Bu ortam kişisel verilerin gerçek kişi üzerinden avatari vasıtasıyla dijital uygulamaya doğrudan aktarıldığı bir şeklidir. Gerçek olmayan ortamda kullanıcı reel hayatta mümkün olmayan deneyimleri -örneğin yerçekiminden bağımsız hareket edebilme ya da bir başka canlıya dönüşebilme gibi- yaşayacaktır. Bu ortamda kişisel veriden muaf değildir; ancak kullanıcının hayal ya da fantezileri ile veri kaydına muhatap olması olasıdır. Son olarak karma ortamda kullanıcıyı hem gerçek hem de gerçek olmayan ortamlarda olması mümkün hale gelmektedir. Burada sosyal medyada bulunan fake ya da bot hesapların/kullanıcıların oluşması muhtemeldir ve böylece gerçek bir kullanıcı üzerinden ekonomi politik yorumlamalar yapmak olasıdır; hatta fenomen olarak tabir edilen internetin kanaat önderleri ile birlikte ideolojik, kültürel ve bunlara bağlı olarak ticari çıkarların sağlanması mümkün olabilecektir.

Bu öngörüler ışığında bakıldığında öncelikle ülkemizin metaverse ile ilgili yasal bir düzenlemeye girişmediğini söyleyebiliriz. Hatta ülkemizde bilişim suçları bile 1999 yılındaki Ceza Kanunu ile düzenlenmektedir. Diğer yandan sosyal medya uygulamaları ile ilgili temsilcilik açmaları zorunluluğu dışında direkt sosyal medya platformunu bağlayıcı düzenlemelerde bulunmamaktadır. Temsilci açma durumu bile kanuni bir boşluk ile muallak bir düzenleme olarak izlenmektedir.

Dünyadaki uygulamalara baktığımızda doğrudan metaverse ile ilgili yasalaşma bulunmamaktadır. Avrupa Birliği'nin Dijital Hizmetler Yasası ve Dijital Pazar Yasası Metaverse öngörüsünden hareketle çevrimiçi platformları denetleme ve kontrol faaliyetleri bakımından önemli bir adım atmıştır. Kanada'nın tüketicileri koruma amacıyla dijital bir regülasyon içinde olduğu söylenebilir. ABD ise dijital platformların menşei bir ülke olması bakımından yasalaşma eğiliminde değildir. Sadece Güney Kore'nin Metaverse ile ilgili bir merkez kurduğu görülmüştür. Bu da çok yerel bir girişimi ifade ederken dünyanın pek çok ülkesine örnek teşkil etmesi bakımından önem taşımaktadır.

İletişim uzmanlarının konu ile ilgili yorumu bilinçli bir izler/okur kitle ve dijital medya kullanıcılarını işaret etmektedir. Tüm medya iletilerine olduğu gibi dijital uygulama ve metaverse için de eleştirel bir tutum izlenmelidir. Bu noktada kullanıcı sözleşmeleri ve uygulamalara kullanıcı olma aşamasında izin verilen

birtakım erişim talepleri önem arz etmektedir. Kullanıcı, neye, nasıl ve hangi koşullarda erişebilecektir; bunun kontrolünü sağlayacak derecede iyi bir medya okuryazarı olmalıdır.

Hukukçulara göre kişisel verilerin çalınması, hatta bizatihi bir üçüncü kişiye gerek kalmayacak derecede ilgili uygulamanın bu verileri mülkiyetine alması bile söz konusudur. Bu verileri başka bir ticari amaçla kullanmasının yanı sıra kullanıcıyı manipüle edecek şekilde de kullanması mümkündür. Bu bakımdan metaverse platformunun düzenleyeceği kullanıcı sözleşmeleri önem arz etmektedir. Platformun şeffaflık ve açıklık ilkeleri gereği sözleşmelerinin kullanıcılar tarafından anlaşılır olması da bu noktada büyük öneme sahiptir.

Kullanıcı sözleşmelerinin şeffaflığı ve anlaşılır bir dilde düzenlenmiş olması bir bakıma tüm dijital uygulamalar ile ilgili önemli bir sorunsal olarak da ortaya çıkmaktadır. Bu minvalde uygulama kişisel verileri elde etmek için temel insan hakları ya da evrensel normlara uygun olmayan maddeleri de ilave edebilme şansına sahiptir. Kullanıcı ise bu uygulamaları ivedi bir şekilde kullanması gerektiğinden ve aynı zamanda ilgili kullanıcı sözleşmeleri uzun sayfalı oldukça yoğun hacimli olduğundan çoğunlukla okunmadan onaylanmak suretiyle işlem yapılmaktadır. Burada sorulması gereken önemli soru aslında şudur: Temel insan hakları ve evrensel ilkelere ters düşen bir karar ya da sözleşmede taraflar akdi tamamlasalar bile bu sözleşmenin hükmü nedir, yok mu sayılacaktır, o halde bu uygulamaların özellikle akıllı mobil cihazlar üzerinden elde ettikleri kişisel tüm fotoğraf, ses, video ve dosyaları veri depolarında arşivlemeleri ya da ticari bir malzeme yapmaları hususu temel insan hakkı ihlali değil midir? İlgili sorular ile genel olarak dijitalleşme ve özelde Metaverse gibi gelecekte tek platform olacağı görüşü hâkim olan sanal ortamların kullanımını ve bu kullanımın getireceği olumsuzlukların tartışılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Averbek, G. S., Türkyılmaz, C. A. (2021). Sanal Evrende Markaların Geleceği: Yeni İnternet Dünyası Metaverse ve Marka Uygulamaları, Sosyal Bilimlerde Multidisipliner Çalışmalar, Ed: Prof. Dr. Mehmet Baş, Doç. Dr. İnci Erdoğan Tarakçı, İstanbul, Efeakademi Yayınları, 99-136.
2. Breton, T. (2022). People, technologies & infrastructure-Europe's plan to thrive in the metaverse I Blog of Commissioner Thierry Breton, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/STATEMENT_22_5525, Erişim Tarihi: 13.08.2023
3. Büyükbaykal Ilgaz, A. C.; Sönmezer, Z. (2022). Metaverse ile Toplumsal Yaşam Arasındaki İlişki, Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (1), 139-148.
4. Doğan, K.; Arslantekin, S. (2016). Büyük Veri: Önemi, Yapısı ve Günümüzdeki Durum, DTCF Dergisi, 56.1, 15-36
5. DSA: Council gives final approval to the protection of users' rights online (2022). <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/04/dsa-council-gives-final-approval-to-the-protection-of-users-rights-online/>, Erişim Tarihi: 14.08.2023
6. Güler, H.N. (2022). Metaverse (sanal evren) kavramı için Twitter 'da yer alan içeriklerin analizi. Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları Dergisi, 5, 97-107.
7. Hee-soo, C.; Sang H.K. (2017). A content service deployment plan for metaverse museum exhibitions— Centering on the combination of beacons and HMDs, International Journal of Information Management Volume 37, Issue 1, Part B, February 2017, Pages 1519-1527.
8. Kişisel Verileri Koruma Kurumu, <https://www.kvkk.gov.tr/>
9. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/>
10. Mandal, T.; Sağır, A.B.; Öztürk, M.N.A.; Uysal, M.Y.; Külekçi, M.; Büyükkakıncı, B.Y. (2022). Metaverse: Sanal Dünyadan Gerçek Gizlilik ve Güvenlik Problemlerine, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, 100-106.
11. Metaverse: what legal issues can we expect in the next chapter of the internet? <https://guden.av.tr/metaverselaw> , Erişim Tarihi: 14.08.2023

12. Metaverse'de Yeni Adım Koku ve Dokunma Duyuları Kullanılabilecek. (2023). <https://tr.trdingview.com/news/muhabbit:68a7de681d9e8:0/>, Erişim Tarihi: 31.05.2023
13. Noyan, E.; Özpençe İdikut, A. (2023). Metaverse, Etik, Gelecek ve Kamusal Düzenlemeler, TRT Akaemi Dergisi, Cilt:8, Sayı:17, 104-121
14. Papagiannidis, S.; Bourlakis, M.A. (2010). Staging the New Retail Drama: at a Metaverse near you! Journal of Virtual Worlds Research, 5(5):3-17.
15. Reuters (2022). Soccer-Italy's Serie A enters the Metaverse to showcase new way to watch soccer <https://www.reuters.com/lifestyle/sports/italys-serie-enters-metaverse-showcase-new-way-watch>, Erişim Tarihi 28.03.2023
16. Schroeder, R.; Avon, H.; Andy, S. (2001) Activeworlds: geography and social interaction in virtual reality, Futures, Volume 33, Issue 7, September 2001, Pages 569-587
17. Sönmezer, Z. (2023). Yeni Nesil Ekonomi: Metaverse, Editör: Kuzey Savaş Yıldız, "Metaverse Yeni Gereklik Paradigmaları", Ankara: Nobel Yayınevi.
18. Türk, G.D., Bayraktar, S., Akçay, E. (2022). Metaverse ve Benlik Sunumu, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, S:12, C:2, 316-333
19. Türk Ceza Kanunu, 5237/243, <https://www.mevzuat.gov.tr/>
20. Türk Ceza Kanunu, 5237/ 244, <https://www.mevzuat.gov.tr/>
21. What Laws Aply in Metaverse. (2022). <https://abovethelaw.com/2022/04/what-laws-apply-in-metaverse/>, Erişim Tarihi 14.08.2023

**GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İŞ HUKUKUNDA BAĞIMLILIK İLKESİNİN GELİŞİMİ
DEVELOPMENT OF THE PRINCIPLE OF SUBORDINATION IN LABOUR LAW FROM PAST
TO PRESENT**

Ayşe Köme Akpulat
ORCID: 0000-0002-5271-2961

ÖZET

İş sözleşmesi iş görme borcu doğuran sözleşmelerdendir. İş görme borcu doğuran sözleşmeler, bir tarafın daima iş görme borcu altında olduğu sözleşmelerdir. Bu kapsamda, vekalet, eser, yayım, nakliye, adi ortaklık gibi sözleşmeler de iş görme borcu doğuran sözleşmelerdendir. Bu sözleşmeler diğer borçlar hukuku sözleşmelerinden konusu itibarıyla ayrılrsa da, sözleşmelerin kendi arasında ayrılması her zaman kolay değildir. Oysa taraflar arasında bir iş sözleşmesinin varlığının tespiti, bu ilişkiye uygulanacak hukuk kurallarının belirlenmesi bakımından son derece önemlidir. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 8. maddesinde tanımlanan iş sözleşmesinin unsurları; ücret, iş görme ve bağımlılık olarak sıralanabilir. Bağımlılık unsuru ise iş sözleşmesini diğer iş görme borcu doğuran sözleşmelerden ayıran en önemli unsurdur. Bir başka ifadeyle bağımlılık unsuru iş sözleşmesinin karakteristik unsuru olarak karşımıza çıkar. Bağımlılık unsuru, işçinin belirli ya da belirsiz bir süre, işverenin talimatına göre ve onun denetimine bağlı olarak çalışması olarak tanımlanabilir. Buna göre işçi, işverenin emir ve talimatları altında sözleşmeye konu olan iş görme borcunu yerine getirir. Esasen tipik, klasik bir çalışma ilişkisinde bağımlılık unsurunun belirlenmesi büyük güçlükler barındırmaz. Zira bu ilişkide işçi gelirini büyük çoğunlukla işverenin işinden elde etmekte ve işverenin işyerine gelerek onun emir ve talimatları altında, işverene ait araç, gereç ve malzemeyi kullanarak çalışmaktadır. Ancak a tipik istihdamın, esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşması karşısında bağımlılık unsurunun tespiti de giderek güçleşmektedir. Yine, işçinin kişisel bilgi ve becerilerinin ön plana çıktığı durumlarda, işverenin emir ve talimatı altında çalışılıp çalışılmadığını ortaya koymak için bağımlılık unsurunun iyi anlaşılması gerekir. İşverenin yönetim hakkına dayanarak verdiği emir ve talimatlar, işin işverene ait iş organizasyonu içinde görülmesi işçinin kişisel bağımlılığını ifade eder. Bugün için bağımlılık unsurunun tespit edilmesinde ekonomik ve teknik bağımlılık yerine kişisel bağımlılık belirleyici niteliktedir. Çalışmada, bağımlılık unsurunun gelişimi teknolojik gelişmeler ve yeni istihdam biçimlerinin ortaya çıkmasına paralel olarak geçmişten günümüze yargı kararları ve öğreti görüşleri çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İş Hukuku, İşçi, İş Sözleşmesi, Bağımlılık, İşverenin Yönetim Yetkisi

ABSTRACT

An employment contract is one of the contracts containing an obligation to perform work. Contracts containing an obligation to perform work are contracts in which one party is always under an obligation to perform work. In this context, contracts such as mandate contract, work and services contract, publishing contract, ordinary partnership contract are among the contracts that include the obligation to perform work. Although these contracts differ from other law of obligations contracts in terms of their subject matter, it is not always easy to distinguish between the contracts themselves. However, the determination of the existence of an employment contract between the parties is extremely important in terms of determining the rules of law applicable to this relationship. The elements of the employment contract defined in Article 8 of the Labour Law No. 4857 can be listed as wage, employment and subordination. The element of dependency is the most important element that distinguishes the employment contract from other contracts that include the obligation to perform work. In other words, the element of subordination appears as the characteristic element of the employment contract. The element of subordination can be defined as the employee working for a definite or indefinite period of time, according to the instructions of the employer and under his control. The employee performs the work subject to the contract under the orders and instructions of the employer. In fact, determining the element of subordination in a classical labour relationship does not involve great difficulties. Because in this relationship, the employee mostly earns his/her income from the employer's work and comes to the employer's workplace and works under his/her orders and instructions, using the tools, equipment and materials belonging to the employer. However, with the widespread use of a-typical employment and flexible

forms of work, the determination of subordination is becoming increasingly difficult. In cases where the personal knowledge and skills of the employee come to the fore, the element of subordination must be well understood in order to determine whether the employee is working under the orders and instructions of the employer. The orders and instructions given by the employer based on the right of management and the performance of the work within the work organisation of the employer express the personal subordination of the employee. Today, personal subordination rather than economic and technical subordination is at the forefront in determining the element of subordination. In this study, the development of the element of subordination is analysed within the framework of judicial decisions and doctrinal opinions from past to present in parallel with technological developments and the emergence of new forms of employment.

Keywords: Labor Law, Employee, Employment Contract, Subordination, Managerial Authority of the Employer

GİRİŞ

Bir iş sahibi adına ve hesabına iş gören kimsenin hangi iş görme borcu doğuran sözleşmeye göre çalıştığının tespiti, bu ilişkiye uygulanacak kuralların belirlenmesinde önem taşır. Özellikle bu iş görmenin bir iş sözleşmesine dayanarak yapılması durumunda bu önem bir kez daha kendisini gösterir. Zira iş hukuku kuralları, sözleşmenin zayıf tarafı konumunda bulunan işçinin de düşünüldüğü nisbi emredici kurallarla donatılmıştır. Sözleşme serbestisini de sınırlayan bu durum, aralarındaki ilişki bakımından, tarafların istese de işçi aleyhine hükümler kabul edememesi sonucunu doğurur. Bunun gibi, iş sözleşmesinin sona ermesine bağlı olarak işçi lehine getirilen hükümler diğer iş görme borcu doğuran sözleşmelerde karşımıza çıkmamaktadır. Öte yandan iş sözleşmesinin öznesi olan işçi, iş sözleşmesine dayanarak çalışmaya başlamakla birlikte zorunlu olarak sosyal güvenlik koruması altına da girer. Yine, işçi ile işveren arasında iş sözleşmesinden doğan uyumsuzluklar bu konuda ihtisas mahkemesi sayılan iş mahkemelerinde görülür. İşte tüm bu sonuçlar, bir tarafın daima iş görme borcu altına girdiği sözleşmelerden iş sözleşmesini ayırmanın önemini gösterir. Bu ayırım, tipik çalışma ilişkilerinde kolay olarak yapılsa da özellikle yeni istihdam modellerinde her zaman kolaylıkla yapılmayabilir. Ayırımı yaparken kullanılacak yöntem ise, iş sözleşmesinin unsurlarını açık şekilde ortaya koymak olacaktır. Ancak bu unsurlardan kimi diğer iş görme sözleşmelerinde de varlık gösterdiğinden, değerlendirilecek en önemli unsur “iş sözleşmesinin karakteristik unsuru” sayılan bağımlılık unsuru olacaktır. Bununla birlikte bağımlılık unsurunu ortaya koyma işi tek ve her ilişkide aynı olan bir ölçütle yapılamaz. Bağımlılık unsurunu belirlemek için çok çeşitli ölçütlerden yararlanılmaktadır. Bu ölçütler, değişen istihdam ilişkilerine paralel olarak zaman içinde gelişmiştir. Esasen iş sözleşmesinin diğer unsurları olan iş görme ve ücret unsurları tanımlanmadan bağımlılık unsurunu açıklamak eksik olacaktır. Bu nedenle çalışmada, iş sözleşmesinin diğer unsurları açıklandıktan sonra özellikle bağımlılık unsuru üzerinde durulmuş ve bağımlılık unsurunun varlığını işaret eden ölçütler açıklanmıştır.

I. İŞ SÖZLEŞMESİNİN BAĞIMLILIK DIŞINDAKİ DİĞER UNSURLARI

A. Genel Bakış

İş sözleşmesi, 4857 sayılı İş Kanunu’nda tanımlandığı üzere, “bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan bir sözleşmedir.” (m.8/1). Türk Borçlar Kanunu’nda ise benzer olarak hizmet sözleşmesi¹ “işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan

¹ Belirtmek gerekir ki önceki Borçlar Kanunu’nda geçen hizmet akdi, Türk Borçlar Kanunu’nda geçen hizmet sözleşmesi, İş Kanunu’nda yer verilen iş sözleşmesi ve Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda benimsenen hizmet akdi kavramları esasen aynı hukuki kurumu ifade etmektedir. Oğuzman buna ilişkin olarak şu açıklamayı yapmaktadır: “İş akdi ve hizmet akdi tabirleri, aynı akdin ayrı iki tabirle ifadesinden başka bir şey değildir. Filhakika iş ve hizmet akdinin tefriki hususunda ... Türk kanun vazı böyle bir fark nazara almayı düşünmüş değildir.” M. Kemal Oğuzman, Türk Borçlar Kanunu ve İş Mevzuatına Göre Hizmet “İş” Akdinin Feshi, İstanbul, 1955, s.3; Centel de iş sözleşmesi ile hizmet sözleşmesi arasında bir alt-üst kavram ilişkisi olmadığını şu belirtirken, “Gelinen bu noktada, TBK’nın hala “hizmet sözleşmesi” deyimini sürdürmeye çalışması, İş Kanunu’na tabi bulunmayan (TBK’ya tabi olan) iş sözleşmelerini anlatma çabası olarak algılanmalıdır. Çünkü, “iş sözleşmesi” ile “hizmet sözleşmesi” arasında, bir alt/ üst kavram (veya tür) ilişkisi yoktur. Buna göre, “hizmet sözleşmesi”, “iş sözleşmesi” deyiminin eski dildeki karşılığı olmaya devam etmektedir.” açıklamasını yapmaktadır. Tankut Centel, Türk Borçlar Kanunu’nda Hizmet Sözleşmelerinin Tanımı ve Kurulması, TİSK Akademi, Cilt:6, Sayı:12, 2011, s.8. Kanunlarda aynı kavram için aynı terimin kullanılmasının daha isabetli olacağı yönünde Nurşen Caniklioğlu, Türk Borçlar Kanununun Hizmet Sözleşmesinin Kurulmasına,

süreyle işgörmeyi ve işverenin de ona zamana veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşme” biçiminde tanımlanmıştır (m.393/1). Öte yandan, genel hizmet sözleşmesi yanında Türk Borçlar Kanunu’nda düzenlenen pazarlamacılık sözleşmesi (m.448-460) ve evde hizmet sözleşmeleri (m.461-469) de her ne kadar bağımlılık unsuru zayıflasa da hizmet sözleşmesinin bir görünümü olarak karşımıza çıkar. Böylece, iş sözleşmesi tanımlanırken gerek İş Kanunu’nda gerekse Türk Borçlar Kanunu’nda üç unsur üzerinde durulmuştur. Bunlar iş görme, ücret ve bağımlılık unsurlarıdır.

Hemen belirtmek gerekir ki, Deniz İş Kanunu’nda iş sözleşmesinin tanımı yapılamamakla birlikte gemi adamı tanımı yapılmış ve buna göre gemiadamı, *“bir hizmet aktine dayanarak gemide çalışan kaptan, zabıt ve tayfalarla diğer kimseler”* olarak tanımlanmıştır (m.2/1(B)). Benzer olarak Basın İş Kanunu’nda da iş sözleşmesine ilişkin bir tanım karşımıza çıkmazken bu kanunda da gazeteci, *“bu Kanunun şümülüne giren fikir ve sanat işlerinde ücret karşılığı çalışanlar”* olarak tanımlanmıştır (m.1/2). Görüldüğü gibi bu kanunlarda bağımlılık unsuru İş Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu’nda olduğu gibi açıkça belirtilmese de bu kanunun kapsamına giren iş sözleşmeleri bakımından da bağımlılık unsuru asli bir unsurdur².

İş sözleşmesi, hukuki ehliyete ve eşit haklara sahip iki tarafın iradesinin birleşmesinden oluşan, işçinin kişiliği ile yakından ilgili olan, iki tarafa borç yükleyen ve sürekli bir borç ilişkisi doğuran özel hukuk sözleşmesidir. Sözleşmenin işçiye yüklediği asli borç iş görme iken, işverenin asli borcu ücret ödeme olarak karşımıza çıkar. Bu yönüyle iş sözleşmesi, iş görme borcu doğuran sözleşmelerden biridir. Bir tarafın daima iş görme borcu altında olduğu, vekalet, yayın, eser, nakliye gibi sözleşmelerin de girdiği iş görme borcu doğuran sözleşmelerin birbirinden ayrılması her bir sözleşmenin unsurlarının ortaya koyulmasıyla mümkündür. Tarafların sözleşmeye hangi ismi verdiklerinden bağımsız olarak, ortaya konulan bu unsurların varlığı bir iş sözleşmesini işaret ediyorsa bu ilişkiye uygulanacak kurallar nisbi emredici hükümlerle donatılmış iş hukuku kuralları olacak, yine taraflar arasındaki uyumsuzluk bu konuda özel görevli mahkeme olan iş mahkemesinde görülecektir. Bunun gibi, sosyal güvenlik hukuku kuralları da bu ilişkiye uygulanacak ve iş gören yani işçi sosyal sigorta koruması altına girecektir.

B. İş Görme

İş sözleşmesinin ilk unsuru olan iş görme (emek) *“bir kimsenin ekonomik yönden iş olarak değerlendirilen her türlü çalışmayı yerine getirmesi”* olarak tanımlanabilir³. İş görme işçinin bizzat yerine getirmesi gereken bir borçtur. Nitekim Türk Borçlar Kanunu m.395’e göre, *“Sözleşmeden veya durumun gereğinden aksi anlaşılmadıkça, işçi yüklediği işi bizzat yapmakla yükümlüdür.”* İşin bizzat işçi tarafından görülmesi (şahsen ifa) iş sözleşmesinin kişisel ilişki kuran niteliğini de ön plana çıkarır. Böylece işçi, tarafı olduğu bir sözleşmenin aynı zamanda konusunu da belirlemektedir⁴. İşte iş görmenin işçi tarafından bizzat yerine getirilmesi ve sözleşmenin kişisel bir nitelik kazanması aynı zamanda bağımlılık unsurunun da asli unsur olarak ön plana çıkması sonucunu doğurur. Zira işçi, kişisel olarak iş görme borcunu yerine getirirken aynı zamanda işverene bağımlı olarak, onun emir ve talimatları altında sadakat ve özenle iş görür.

İş sözleşmesine konu olacak iş hakkında herhangi bir sınırlama yoktur. İşçinin, ücret karşılığında yerine getirdiği iş, bedeni veya fikri ya da her iki nitelikte olabilir. İş görme, işçinin iradi ve kişisel kararına dayalı olarak gerçekleşmelidir. Bir başka ifadeyle, kanuni bir zorunluluktan doğan, serbest iradeye dayanmayan

Tarafların Hak ve Borçlarına İlişkin Hükümlerinin Genel Bir Değerlendirilmesi, Çalışma Hayatı Açısından Yeni Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanunu Semineri, İstanbul, 2012, s.80.

² Süleyman Başterzi, Avukatla Bağtlanan Sözleşmenin Hukuki Niteliği, İş Sözleşmesinin Vekalet ve Diğer İş Görme Sözleşmelerinden Ayrılması, Sicil İş Hukuku Dergisi, Sayı:17, 2010, s.178.

³ Nuri Çelik, Nurşen Caniklioğlu, Talat Canbolat, Ercüment Özkaraca, İş Hukuku Dersleri, 35. Bası, Beta, İstanbul, 2022, s.167; Sarper Süzek, İş Hukuku, 21. Bası, Beta, İstanbul, 2021, s.233; Ömer Ekmekçi, Esra Yiğit, Bireysel İş Hukuku, 4. Bası, Oniki Levha, İstanbul, 2022, s.23; Hamdi Mollamahmutoğlu, Muhittin Astarlı, Ulaş Baysal, İş Hukuku, 7. Bası, Lykeion, Ankara, 2022, s.329; Şükran Ertürk, İş Hukuku Dersleri Bireysel İş Hukuku, Yetkin, Ankara, 2022, s.106; E. Tuncay Senyen Kaplan, Bireysel İş Hukuku, 12. Bası, Ankara, Yetkin, 2022, s.125.

⁴ Hamdi Mollamahmutoğlu, Hizmet Sözleşmesi, Ankara, 1995, s.22.

çalışmalar⁵, aile yükümlülüklerinden doğan ya da mesleki dayanışma faaliyetleri iş görme olarak değerlendirilmez⁶.

İş sözleşmesinde işçi, belirli bir sonucu taahhüt etmekten çok belirli bir amaca yönelik olarak iş görmeyi üstlenir. Bu durum, özellikle iş sözleşmesini eser sözleşmesinden ayıran bir yönü ortaya çıkarır. İş sözleşmesinde sürdürülen ve devam eden hizmet; eser sözleşmesinde ise işten hasıl olacak sonuç önemlidir⁷. İşçi, iş gücünü belirli veya belirsiz bir süre içinde işverene sunar. Buradan hareketle Yargıtay'ın kimi kararlarında iş sözleşmesini özellikle eser sözleşmesinden ayırmak için "zaman" unsuru da ayırt edici bir unsur olarak ele alınmıştır⁸. Nitekim Türk Borçlar Kanunu'nda da zaman unsuruna yer verilmiş ve işçinin "belirli veya belirli olmayan süreyle" iş görmesi üzerinde durulmuştur. İşin belirli veya belirsiz bir süre içerisinde yerine getirilecek olmasının, aniden yerine getirilecek bir edimin iş sözleşmesinin konusunu oluşturmayacağı yönünde anlaşılması gerekir⁹.

Öte yandan iş görme, işverenin menfaatleri gereği değişik şekillerde yerine getirilebilir. Bu kapsamda iş görmenin daima aktif bir hareketle yerine getirilmesi de gerekli değildir¹⁰. İşçinin belirli veya belirli olmayan bir zaman diliminde iş görme olarak nitelendirilebilecek faaliyetlerini yerine getirmesi, başta iş sözleşmesi gelmek üzere, işverenin yönetim hakkı kapsamında verdiği emir ve talimatlara göre şekillenir. Bunun yanında işçinin yaptığı işin türünün, niteliğinin, işini görürken aletlerden yararlanmasının da iş görme unsuru bakımından bir önemi yoktur. Yine iş görmenin daima işverene ait işyerinde yapılması da gerekmez. İşçi işyeri dışında da iş görme edimini yerine getirebilir.

C. Ücret

İki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak iş sözleşmesinin işverene yüklediği asli borç ise ücret ödeme borcudur. Bir başka ifadeyle ücret, iş görmenin karşılığıdır. Nitekim Anayasa m.55'e göre de "Ücret emeğin karşılığıdır.". İş Kanunu'nda ise ücret, "bir kimseye bir iş karşılığında işveren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan ve para ile ödenen tutar" olarak tanımlanmıştır (m.32/1). İş görme ücret karşılığında yapılıyorsa (ve bağımlılık unsuru da mevcutsa) iş sözleşmesinden bahsedilir.

İş görme karşılığında ücret ödenmemiş olsa ve bu durum uzun süre devam etse bile iş sözleşmesinin varlığını etkilemez. Yeter ki görülen iş ücret karşılığı yapılan bir iş olsun. Yine sözleşmede ücretin açıkça kararlaştırılmış olması da iş sözleşmesinin varlığı için zorunlu bir şart değildir. Yani taraflar sözleşmede ücret belirlememiş bile olsalar, görülen iş ücret karşılığında yapılan bir iş ise işçi ücrete hak kazanır. Nitekim Türk Borçlar Kanunu'nda da bu esas kabul edilmiş ve bir kimsenin durumun gereklerine göre ancak ücret karşılığında yapılabilecek bir işi belirli bir zaman içinde görür ve bu iş de işveren tarafından kabul edilirse aralarında iş sözleşmesinin kurulmuş sayılacağı düzenlenmiştir (m.394/2).

⁵ Örneğin cezaevlerinde ve tevkifevlerinde tutuklu ve hükümlülerin atölye ve işyurtlarında yaptıkları işler, bir serbest iradeye dayanmadığından bu kimseler işçi sayılmayacaktır.

⁶ Ünal Narmanlıoğlu, İş Hukuku, Ferdi İş İlişkileri I, 5. Bası, Beta, İstanbul, 2014, s.167. Haluk Hadi Sümer, İş Hukuku, 25. Bası, Seçkin, Ankara, 2022, s.37.

⁷ Y. 10. HD. T.23.02.2021, E.2020/7087, K.2021/2010. "Çalışan, iş gücünü belirli veya belirsiz bir zaman için çalıştırmanın buyruğunda bulundurmakla yükümlü olmayarak, işveren buyruğuna bağlı olmadan sözleşmedeki amaçları gerçekleştirecek biçimde edimini görüyorsa, sözleşmenin amacı bir eser meydana getirmekse, çalışma ilişkisi istisna akdine dayanıyor demektir. Hizmet akdinde ise çalışan, emeğini iş sahibinin emrine hazır bulundurmaktadır ve ücret, faaliyetin meydana gelmesinin sonucu için değil, bizzat yapılan faaliyetin karşılığı olarak ödenmektedir." Y. 10. HD. T.12.03.2009, E.2007/24085, K.2009/3263.

⁸ "Baskın olan bilimsel ve yargısal görüşlere göre, hizmet akdinin ayırt edici ve belirleyici özelliği, "zaman" ile "bağımlılık" unsurlarıdır. Zaman unsuru, çalışanın iş gücünü belirli veya belirsiz bir süre içinde işveren veya vekilinin buyruğunda bulundurmasını kapsamaktadır ve anılan sürede buyruk ve denetim altında (bağımlılık) edim yerine getirilmektedir." Y. 10. HD. T. 31.05.2013, E.2012/17849, K.2013/12083; Y.10. HD. T.23.02.2021, E.2020/7087, K.2021/2010.

⁹ Sümer, İş Hukuku, s.37. İşçinin iş görmesinin, müteaddit ve art arda ve sürekli tekrarlanan edimlerden oluşması karşısında iş sözleşmesinin sürekli borç ilişkisi doğurması ve işçinin bir netice borcu altında değil sadece bir zaman içinde belirli bir faaliyet göstermekle yükümlü olduğu ve bu yönüyle zaman unsurunun da iş sözleşmesinin önemli unsurlarından biri sayıldığı ancak tek başına iş sözleşmesini diğer iş görme borcu doğuran sözleşmelerden ayırt etmeye yarar bir ağırlığı olmadığı konusunda ayrıntılı açıklamalar için bkz. Mollamahmutoğlu, Astarlı, Baysal, İş Hukuku, s.331, 332.

¹⁰ Örneğin işçinin modellik yapması, yapılacak işi hazır beklemesi de iş görme olarak değerlendirilir. Ancak bir çekinme veya katlanma halî tek başına iş görme olarak değerlendirilemez.

Sözleşmenin iki tarafa borç yükleyen özelliği gereği, işçinin iş görmediği durumlarda kural olarak işverenin de ücret ödeme borcu doğmayacaktır. Ancak, ücretin işçinin biricik geçim kaynağı olması karşısında; hafta tatili, ulusal bayram ve genel tatil, yıllık izin, hastalık gibi durumlarda işçi çalışmasa da ücrete hak kazanmaktadır.

Bununla birlikte bir taraf iş görmekle birlikte, bu işi bir ücret karşılığı yapmıyorsa ortada bir yardım, hatırı ilişkisi ya da vekalet sözleşmesi olduğu söylenebilir¹¹. Nitekim Yargıtay'a göre de, "*iş sözleşmesinin varlığı, ücretin ödenmesini gerektirir. Oysa vekâlet için ücret zorunlu bir unsur değildir. Vekalet sözleşmesine ilişkin hükümlerde, iş sözleşmesinin aksine sosyal nitelikte edimlere ve koruma yükümlülüklerine rastlanmaz.*"¹².

Eklemek gerekir ki, iş sözleşmesinde ücretin kim tarafından ödendiği önemli değildir¹³. İş görme borcu işçi tarafından bizzat yerine getirilecekse de ücret ödeme borcunun işveren tarafından şahsen yerine getirilmesi gerekmez. Nitekim İş Kanunu'nda ücret tanımı yapılırken "işveren veya üçüncü kişiler" tarafından sağlanması üzerinde durulmuştur (m.32/1)¹⁴. Ancak bu durum ücret ödeme borçlusunun işveren olduğu gerçeğini değiştirmez. İşçi, ücretini işveren veya üçüncü kişilerden sağlayamamışsa ödenmeyen ücret için işverene talepte bulunacaktır.

İş Kanunu'na göre ücret, en geç ayda bir ödenir. Bu süre iş sözleşmeleri veya toplu iş sözleşmeleri ile bir haftaya kadar indirilebilir (m.35/5). Ücretin düzenli aralıklarla ödenmesi ve işçinin biricik geçim kaynağı olması da bağımlılık unsuru ile ilişkilendirilmiş ve işçinin işverene ekonomik bağımlılığını ön plana çıkarmıştır. Ancak aşağıda belirtildiği üzere ekonomik bağımlılık, bugün için bağımlılık ölçütü olarak tek başına yeterli değildir¹⁵.

II. İŞ SÖZLEŞMESİNDE BAĞIMLILIK UNSURU

İş sözleşmesinin iş görme ve ücret yanında sonuncu unsuru bağımlılık unsurudur. Bağımlılık unsuru iş sözleşmesinin karakteristik unsuru olarak da bilinir¹⁶. Zira bu unsurun varlığı, iş sözleşmesini diğer iş görme borcu doğuran sözleşmelerden ayırır. Gerçekten, diğer iş görme sözleşmelerinde de bir taraf çoğunlukla bir karşılık için iş görür, yani iş görme ve ücret unsurları bu sözleşmelerde de yer alır. Ancak bu sözleşmelerde sözleşmenin bir tarafının diğerine karşı bağımlılık ilişkisi içinde olması söz konusu değildir.

Bağımlılık, işçinin belirli ya da belirsiz bir süre, işverenin talimatına göre ve onun denetimine bağlı olarak çalışmasını ifade eder. İş gücünü işverenin emrine tahsis eden işçi, onun emirleri ve talimatları altında iş görme borcunu yerine getirir. İşçi işini görürken işverenin gözetim ve denetimi altında hareket etmekte aynı zamanda bu iş, işverenin emir ve talimatlarına uygun biçimde görülmektedir¹⁷. Yargıtay'a göre iş sözleşmesindeki bağımlılık, "*her an ve durumda çalışanı denetleme veya buyruğuna göre edimini yaptırma olanağını işverene tanıyan, çalışanın edimi ile ilgili buyruklar dışında çalışma olanağı bulamayacağı nitelikte bir bağımlılıktır.*"¹⁸. Yine Yüksek Mahkemeye göre, bağımlı çalışma, işverenin belirleyeceği yerde ve zamanda işverence sağlanacak teknik destek ve işverenin denetimi ve gözetiminde yapılan çalışmadır. İşverenin yönetim (talimat verme) hakkı karşısında ise işçinin talimatlara uyma (itaat) borcu yer alır. İşçinin çalışma

¹¹ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat, Özkaraca, İş Hukuku, s.168; Narmanlıoğlu, Ferdi İş İlişkileri, s.173, Mollamahmutoğlu, Astarlı, Baysal, İş Hukuku, s.333; Ekmekçi, Yiğit, Bireysel İş Hukuku, s.24; Senyen Kaplan, Bireysel İş Hukuku, s.125; Ertürk, İş Hukuku Dersleri, s.107.

¹² Y. 7. HD. T.14.01.2014, E.2013/25282, K.2014/232; Y. 9. HD. T.03.05.2012, E.2010/7939, K.2012/15559.

¹³ Y. 10. HD. T.05.07.2021, E.2020/12071, K.2021/9585.

¹⁴ Bu kapsamda, işçinin ücretinin bahşişlerle karşılanması, ücretin üçüncü kişiler tarafından ödenmesinin en tipik örneği olarak karşımıza çıkar.

¹⁵ Ayrıca bkz. Ali Güzel, Farikadan İnternete İşçi Kavramı ve Özellikle Hizmet Sözleşmesinin Bağımlılık Unsuru Üzerine Bir Deneme, Prof. Dr. Kemal Oğuzman'a Armağan, Ankara, 1997, s.102.

¹⁶ Fevzi Şahlanan, İş Sözleşmesinin Ayırt Edici Unsuru – Bağımlılık İlişkisi (Karar İncelemesi), Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:65, Aralık 2011, s.4; Tankut Centel, İş Hukuku, Bireysel İş Hukuku, Cilt:1, İstanbul,1994, s.76; Güzel, İşçi Kavramı, s.94; Haluk Hadi Sümer, İş Sözleşmesinin Bağımlılık Unsuru, Sicil İş Hukuku Dergisi, Sayı:19, 2010, s.68; Başterzi, Avukatla Bağitlanan Sözleşme, s.178; Sevil Doğan, İş Sözleşmesinde Bağımlılık Unsuru, Seçkin, Ankara, 2016, s.98.

¹⁷ Güzel, İşçi Kavramı, s.97; Şahlanan, Bağımlılık İlişkisi, s.4; Sümer, Bağımlılık Unsuru, s.69; Başterzi, Avukatla Bağitlanan Sözleşme, s.181; Doğan, Bağımlılık Unsuru, s.73.

¹⁸ Y. 10. HD. T.23.02.2021, E.2020/7087, K.2021/2010, aynı yönde Y. 10. HD. T.12.03.2009, E.2007/24085, K.2009/3263.

şekli, yeri ve zamanı hakkında talimatlar veren, işçinin işyerindeki davranışlarını düzenleyen işveren işçiyi kişisel bağımlılığı altında tutar. İşte bu otorite/bağımlılık ilişkisi taraflar arasında “hukuki bir hiyerarşi” yaratır¹⁹.

Bağımlılık unsurunun tespit edilebilmesi kimi zaman güçlükler barındırır. Zira bağımlılık, her iş ilişkisinde aynı yoğunlukta ortaya çıkmaz. Bu yoğunluk, işyerinin, görülen işin yahut işçinin özelliklerine göre değişebilir. Bir işyerinde çalışan her işçi ile işveren arasındaki bağımlılığın yoğunluğu aynı olmayabilir. İşçinin kişisel özellikleri, yaptığı iş, işyerindeki konumu bu yoğunluğun artmasına ya da azalmasına yol açabilir²⁰. Yine işçinin işini işyerinde görmesi ile uzaktan veya evden çalışması halinde bağımlılık unsurunun incelenmesi aynı düzeyde olmayacaktır. İşçinin çalışma yönteminin esnekleşmesi karşısında bağımlılığın yoğunluğu da azalmaktadır. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, bağımlılığın azalması onun tamamen ortadan kalkması demek değildir. Bağımlılık unsuru tamamen ortadan kalktığında bir iş sözleşmesinden bahsedilemez, bağımlılığın yoğun olmasa da var olduğu durumlarda ise taraflar arasındaki sözleşmenin bir iş sözleşmesi olduğu kabul edilir.

Bugün için yargı kararlarıyla ve öğretici görüşleriyle ölçütleri ortaya konulan bağımlılık unsuru, geçmişten günümüze çeşitli ölçütlerden yararlanılarak incelenmiştir. Çalışmasının tümünü işyerinde geçiren ve iş görmesi bedeni faaliyetine dayanan işçilerden oluşan iş organizasyonlarının zaman içindeki değişimi bağımlılık unsurunun da yeniden ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle, yeni istihdam ve üretim türlerinin ortaya çıkması, atipik çalışmaların²¹ varlığı, teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı yeni çalışma modelleri, işçilerin kişisel becerilerinin artması, görülen işin nitelikli hale gelmesi, işi yerine getirme tarzındaki çeşitlilik, bağımlılık unsurunun özel olarak değerlendirilmesini gerektirmiştir²².

III. BAĞIMLILIK UNSURUNUN GELİŞİMİ

A. Tarihsel Gelişim

Tarıma dayalı üretim biçiminin terk edilerek sanayinin gelişmesi ve seri üretimin artmasıyla birlikte işçilerin sayısı çoğalmış ve bağımsız çalışan esnaf ve sanatkarların çoğu da dahil olmak üzere insanlar bir başkası ad ve hesabına iş görmeye başlamıştır²³. Geçimini sağlamak için başkasının hizmetinde iş gören işçilerin çalışmasının dayandığı iş sözleşmesindeki bağımlılık unsuru, 20. Yüzyıl başlarına kadar sözleşmenin belirleyici bir unsuru olarak kabul edilmemiştir. Bu döneme kadar iş sözleşmesini özellikle eser sözleşmesinden ayırmak için ücret unsuru üzerinde durulmuş ve ücretin işin sonucuna göre ödendiği durumlarda eser sözleşmesi; zamana göre ödendiği durumlarda ise iş sözleşmesinin varlığı kabul edilmiştir. Ancak özellikle seri üretime geçişle birlikte parça başına (akort) ücretin de yaygınlaşmasıyla birlikte ücretin zamana göre hesaplanmasının iş sözleşmesinin ayırıcı unsuru olması anlayışından vazgeçilmiş ve özellikle batı Avrupa’da bağımlılık unsuru, belirleyici bir unsur olarak kabul edilmeye başlanılmıştır²⁴. Türkiye’de ise

¹⁹ Y. 10. HD. T.05.02.2013, E.2013/327, K.2013/1329.

²⁰ Örneğin, nitelikli, niteliksiz işçinin, işveren vekilinin, doktorun, bilgisayar programcısının ve hukuk danışmanının işlerini yerine getirirken işverene bağımlılıkları birbirinden farklıdır. Sümer, İş Hukuku, s.38.

²¹ İşyerinde tam süreli ve belirsiz bir sözleşmeyle çalışan işçinin tipik çalışma biçiminde çalıştığı kabul edildiğinde bunun dışında kalan çalışmaları atipik çalışma olarak isimlendirmek mümkündür. Belirli süreli çalışma ve mevsimlik çalışmanın oluşturduğu geçici çalışmalar, çağrı üzerine çalışma ve sıfır saat sözleşmelerinin de içinde yer aldığı kısmi süreli çalışmalar, mesleki anlamda geçici iş ilişkisine dayanarak çalışma ve gerçek olmayan bağımsız çalışma atipik çalışmalar arasında sayılabilir, ILO, Non-Standard Employment Around The World, Geneva, 2016, s.7.

²² Yeni çalışma türleri bakımından iş sözleşmesinin değerlendirilmesi konusunda ayrıca bkz. Gülsevil Alpagut, Dijitalleşen Çalışma Yaşamında İş Sözleşmesinin Unsurları, Ekonomik ve Teknolojik Gelişmelerin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukuna Etkileri, Prof. Dr. Münir Ekonomi 85. Doğum Günü Armağanı, Ed. Kübra Doğan Yenisey, Seda Ergüneş Emrağ, On İki Levha, İstanbul, 2021, s.85 vd.; Gaye Burcu Yıldız, Atipik Çalışma Kavramı Çerçevesinde Bağımlılık İlişkisinin Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Savaş Taşkent’e Armağan, On İki Levha, İstanbul, 2019, s.802; Mustafa Alp, Tele Çalışma (Uzaktan Çalışma), Prof. Dr. Sarper Sözek’e Armağan, Cilt:1, Beta, İstanbul, 2011, s.795 vd.; Gaye Baycık, Orhan Ersun Civan, Hazal Tolu Yılmaz, Berrin Bosna, Platform Çalışanlarını Yasal Güvenceye Kavuşturmak: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı:1, 2021, s.742 vd.; Gaye Burcu Yıldız, Dijital Emek Platformları Üzerinden Çalışanların Hukuki Statülerinin Belirlenmesi, Sicil İş Hukuku Dergisi, Sayı:46, 2021, s.29 vd.

²³ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat, Özkara, İş Hukuku, s.3.

²⁴ Güzel, İşçi Kavramı, s.96, 97.

sanayinin gelişimindeki gecikme, üretimin daha çok beden gücüne dayanan esnaf ve sanatkâr işlerine dayanmasına da paralel olarak çalışma hayatı düzenlemeleri örf ve adet hukuku çerçevesinde şekillenmiştir. Mecelle’de (1877) işçi kavramının “*nefsini kiraya veren kimse*” olarak tanımlanması iş sözleşmesinin kira sözleşmesi içinde düzenlendiğini göstermektedir. Cumhuriyet’in ilanından sonra kabul edilen Borçlar Kanunu ve 3008 sayılı İş Kanunu’nda da konuya ilişkin açık bir hüküm yer almamıştır. Bu dönemde bağımlılık unsuru öğretisi tarafından incelenmiş ve 1967 tarihli Anayasa Mahkemesi kararında da kendisine yer bulmuştur²⁵. Bağımlı çalışma başlangıçta yapılan işin niteliğine göre belirlenmiş ve bağımsız çalışma ile birlikte değerlendirilmiştir. Yani kendi işyerinde, kendi üretim araçlarıyla çalışan, yaptığı işin kar ve zararı kendisine ait olan bağımsız çalışan karşısında yer alan çalışanlar bağımlı çalışan olarak kabul edilmiştir. Bu anlayış esasen bağımlı çalışmanın sınırlarını ücret ile çizmektedir. Ancak zamanla işçi ve işveren arasındaki bağımlılığın ekonomik bağımlılık değil hukuki-kişisel bağımlılık niteliğinde olduğu kabul edilmiştir. Bir başka ifadeyle, işçinin işverene ekonomik olarak bağımlı olması iş sözleşmesini diğer iş görme borcu doğuran sözleşmelerden ayırmadığı, iş sözleşmesi ile ortaya çıkan bağımlılığın kişisel bir bağımlılık olduğu öğretisi görüşleri²⁶ ve Yargıtay kararları²⁷ ile ortaya koyulmuştur. Aşağıda bu bağımlılık türleri örneklerle birlikte açıklanmıştır.

B. Ekonomik Bağımlılık

Bağımlılık unsurunu işçinin işverene olan ekonomik bağımlılığı ile ortaya koyan bu bağımlılık türünde, işçi yaşamı için gerekli olan geliri işverenden elde etmekte ve çalışmasını büyük oranda bu işveren yanında geçirdiği için işçinin biricik geçim kaynağını da bu ücret oluşturmaktadır²⁸. Böylece işçi işverene ekonomik olarak bağımlıdır. Ekonomik bağımlılık, iş sözleşmesinin taraflara yüklediği asıl borçtan yola çıkarak, işçinin belirli bir kazanç elde etmek amacıyla iş görmesi olgusuna dayanır. Buna göre çalışanın geliri büyük oranda işveren tarafından sağlanıyorsa bu kimse işçi olarak kabul edilir. İşçinin elde ettiği gelirin düzeyi ve bu geliri işverenden elde etmesi kriterlerinden yola çıkan ekonomik bağımlılık, sözleşme taraflarının kişisel durumlarından hareket etmektedir. Oysa bu bağımlılık türünde işçinin işverenin otoritesi altında çalışıp çalışmadığı, iş organizasyonunun neresinde bulunduğu göz ardı edilmektedir. Yine, işçinin yaşamı için gerekli olan gelirin büyük bir kısmını işverenden sağladığı ön kabulü özellikle birden çok işveren yanında çalışma olgusu ya da işçinin başka gelirlerinin bulunması karşısında yetersiz kalmaktadır²⁹. Benzer olarak iş sözleşmesiyle çalışmamakla birlikte karşı tarafa ekonomik olarak bağımlı olanlar da düşünüldüğünde (örneğin bağımsız bir çalışanın tek müşterisinin olması gibi) bu bağımlılık türünün bağımlılık ilişkisini yeterince ortaya koymadığı açıktır³⁰.

Kuşkusuz ekonomik bağımlılık ölçütü tamamen terk edilmesi gereken bir ölçüt de değildir. Ekonomik bağımlılık, bağımlılık ilişkisi tespit edilirken işçinin işverene kişisel bağımlılığın tamamlayıcısı, yardımcı bir ölçütü olarak kullanılabilir. Tarafların sosyo-ekonomik durumları dikkate alındığında, zayıf konumda bulunan

²⁵ “Hizmet akdi üç unsuru kapsar: 1. İş unsuru 2. Ücret unsuru 3. Bağımlılık unsuru. Bu akdi iş görmeye ilişkin diğer akitlerden ayıran bu bağımlılık unsurudur. Hizmet akdinde işçi az veya çok işverene bağlıdır. Yani o çalışmasını işverenin gözetimi ve denetimi altında yapar.”. AYM. T.26-27.09.1967, E.1963/366, K.1967/29, RG. 19.10.1968, S.13031.

²⁶ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat, Özkaraca, İş Hukuku, s.169; Süzek, İş Hukuku, s.235; Mollamahmutoğlu, Astarlı, Baysal, İş Hukuku, s.339; Narmanlıoğlu, Ferdi İş İlişkileri, s.173; Ekmekçi, Yiğit, Bireysel İş Hukuku, s.26; Şahlanan, Bağımlılık İlişkisi, s.5; Güzel, İşçi Kavramı, s.105; Gülsevil Alpagut, İş İlişkisinin Kurulması, Hükümleri ve İşin Düzenlenmesi, Yargıtay’ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku 2010 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, Ankara, 2012, s.4; Sümer, Bağımlılık Unsuru, s.69, Başterzi, Avukatla Bağıtlanan Sözleşme, s.181; Doğan, Bağımlılık Unsuru, s.156; Yıldız, Atipik Çalışma, s.794.

²⁷ Y. HGK. T.20.06.2019, E.2015/10-3550, K.2019/748; Y. 9.HD. T.16.02.2021, E.2020/8783; K.2021/4012; Y. 9. HD. T.18.10.2016, E.2016/18122, K.2016/18067; Y. 9. HD. T.12.2.2015, E.2013/9303, K.2015/6160; Y. 7. HD. T.24.24.2.2016, E.2015/5576, K.2016/4156; Y. 22. HD. T.21.02.2014, E.2013/5135, K.2014/3338; Y.9. HD. T.23.02.2010, E.2008/10530, K.2010/4617.

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Güzel, İşçi Kavramı, s.102; Başterzi, Avukatla Bağıtlanan Sözleşme, s.179; Doğan, Bağımlılık Unsuru, s.101.

²⁹ Ekonomik bağımlılığın avantajının, işverenin otoritesi altında olmayan bazı kimselerin de iş hukuku korumasına alınması şeklinde gerçekleştiği konusundaki açıklamalar için bkz. Güzel, İşçi Kavramı, s.103.

³⁰ Başterzi’ye göre de “Eser ya da taşıma sözleşmesi gibi başka iş görme sözleşmeleriyle, hatta franchising sözleşmesiyle kişisel olarak bağımsız çalışanların da sürekli ve düzenli şekilde iş yaptıkları iş sahibine karşı ekonomik bağımlılığı bulunabilir.” Başterzi, Avukatla Bağıtlanan Sözleşme, s.179.

işçinin ekonomik olarak işverene bağımlı olması özellikle tipik çalışma ilişkilerinde sıklıkla ve hâlâ karşımıza çıkmaktadır.

C. Teknik Bağımlılık

İşçi işini görürken çoğunlukla işverene ait araç, gereç, hammadde ve malzemeyi, işverenin müşteri çevresi gibi maddi olmayan unsurları kullanmaktadır. İşyerine ait maddi olan ve olmayan unsurları kullanarak işini gören işçi, çoğunlukla bu işini yerine getirirken ve malzemeleri kullanırken işverenin talimatları doğrultusunda hareket eder. Bu da işçinin teknik bağımlılığını ifade eder³¹. Kuşkusuz teknik bağımlılık özellikle işverenin emir ve talimat vermesi bakımından kişisel bağımlılığa da yaklaşan bir nitelik taşımaktadır. Ancak teknik bağımlılıktaki emir ve talimatlar daha çok işin görülmesine ilişkin, işverene ait donanımın kullanılmasına ilişkin bilgi ve teknik talimatları içerir. Teknik bağımlılığın işverene ait araç ve gereçlerin kullanılması yönü ise bugün bağımlılık ilişkisini belirgin kılan bir ölçüt olarak kullanılmamaktadır. Gerçekten özellikle işçinin uzmanlığının arttığı noktalarda işverene teknik bağımlılığı giderek azalmaktadır³². Benzer biçimde, iş görenin işverene ait donanımı kullanmadan ya da kendisine ait malzemeyi de kullanarak iş görmesi de söz konusu olabilir. Bu durumlarda ise bağımlılığın ortadan kalktığını söylemek doğru olmaz.

Nitekim konuya ilişkin bir Yargıtay kararında işçinin işini işverenin sağladığı araçlarla görmesinin zorunlu bir koşul olmadığı üzerinde durulmuştur. Karara konu olan olaya göre bir kimse ülke genelinde yayın yapan bir gazetede yayımlanmak üzere düzenli olarak karikatür çizmektedir³³. İş mahkemesi tarafından verilen kararda, Sosyal Güvenlik Kurumu hizmet dökümü incelendiğinde davacının bir başka işyerinde çalıştığının tespiti üzerine, gazete ile karikatür çizen kişi arasında eser sözleşmesi olduğu sonucuna varılmıştır. Yargıtay ise bu kimsenin kısmi süreli olarak çalıştığını, bu çalışmayı kendi evinde gerçekleştirdiğini tespit ettikten sonra, iş sözleşmesinin varlığından bahsedebilmek için işin mutlaka işverenin işyerinde ve işverenin sağladığı araçlarla görülmesinin gerekli bir koşul sayılmadığı, ülke çapında örgütlenen gazetenin haber akışının çoğunlukla işyeri dışında görev yapan muhabirlerce gerçekleştirildiği üzerinde durmuş ve bozma kararı vermiştir³⁴.

Teknik bağımlılık her ne kadar ayırt edici bir nitelikte karşımıza çıkmasa da tıpkı ekonomik bağımlılık gibi destekleyici nitelikte kullanılabilir³⁵. Yargıtay tarafından da malzemenin işverence sağlanmış olması bağımlılığın tespitinde dikkate alınacak yardımcı bir ölçüt olarak kabul edilmiştir³⁶.

D. Hukuki- Kişisel Bağımlılık

1. Kavram

Bağımlılık ilişkisini belirginleştiren ölçüt, hukuki ve kişisel bağımlılıktır. Bir başka ifadeyle, iş sözleşmesiyle oluşan bağımlılık temelde kişisel bir bağımlılıktır. İşçinin işverenin otoritesi altında iş görmesi, diğer iş görme sözleşmelerinde olmayan bir bağımlılık doğurur³⁷. Yukarıda belirtildiği gibi diğer iş görme sözleşmelerinde

³¹ Güzel, İşçi Kavramı, s.105; Başterzi, Avukatla Bağtlanan Sözleşme s.180; Doğan, Bağımlılık Unsuru, s.121.

³² Güzel, İşçi Kavramı, s.105. Yazara göre “Özellikle teknolojik gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan yeni istihdam türlerinde, özellikle bilgisayara dayalı işlerde (örneğin tele çalışmada) teknik açıdan bağımlılık söz konusu olmayacaktır. İşçiler işin yürütümü sırasında tam bir serbestiye sahip bulunmakta, sadece işin sonucu açısından bir yükümlülükleri bulunmaktadır.”

³³ İş sözleşmesine dayanarak çalışmanın yalnızca İş Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu’na tâbi çalışanlar bakımından değil, Basın İş Kanunu ve Deniz İş Kanunu kapsamında çalışanlar için de geçerli olduğu yukarıda belirtilmişti. Bu kanunlara dayanan bir çalışmanın bir iş sözleşmesine dayanıp dayanmadığı tespit edilirken iş sözleşmesinin unsurlarının bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır. Bu kararda da iş görenin, Basın İş Kanunu’na tabi basın işyerlerinde fikir ve sanat işlerinde iş sözleşmesi kapsamında çalıştırılıp çalıştırılmadığı üzerinde durulmuştur. Zira iş görülen yer basın işyeri olmakla birlikte taraflar arasındaki ilişki bir iş sözleşmesine değil, yayın, eser ya da kendine özgü bir sözleşmeye dayanabilir.

³⁴ Y. 9.HD. T.26.10.2015, E.2015/30228, K.2015/29979.

³⁵ Başterzi, Avukatla Bağtlanan Sözleşme, s.181.

³⁶ “İşin işverene ait işyerinde görülmesi, malzemenin işveren tarafından sağlanması, iş görenin işin görülme tarzı bakımından iş sahibinden talimat alması, işin iş sahibi veya bir yardımcısı tarafından kontrol edilmesi, bir sermaye koymadan ve kendine ait bir organizasyonu olmadan faaliyet göstermesi, ücretin ödenme şekli kişisel bağımlılığın tespitinde dikkate alınacak yardımcı olgulardır.”. Y. 9.HD. T.03.05.2012, E.2010/7939, K.2012/15559, Aynı yönde, Y. 9.HD. T.13.07.2009, E.2008/876, K.2009/20602.

³⁷ Sümer, Bağımlılık Unsuru, s.69; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat, Özkaraca, İş Hukuku, s.169; Süzek, İş Hukuku, s.235; Mollamahmutoğlu, Astarlı, Baysal, İş Hukuku, s.338; Narmanlıoğlu, Ferdi İş İlişkileri, s.173; Centel, Bireysel İş Hukuku, s.76;

de iş gören ekonomik olarak ya da teknik olarak iş sahibine bağımlı olabilir. Oysa kişisel bağımlılık iş sözleşmesine özgü, ayırt edici bir bağımlılıktır. İş sözleşmesinde işveren, “işçinin kişiliği üzerinde, başka sözleşmelerde bulunmayan bazı yetkilere sahiptir”³⁸.

İş sözleşmesi bir otorite ve bağımlılık ilişkisine yaslanır ve bu işverenin yönetim hakkını da beraberinde getirir. İşçi, edimini işverenin yönetim hakkına dayanarak verdiği kararları ve talimatları çerçevesinde yerine getirmek durumundadır. İşçinin bu anlamda işverene karşı kişisel bağımlılığı bulunmaktadır. Bu bağımlılık ilişkisinde işçi; işverenin yönetim hakkına dayanarak verdiği talimatlara uyarak esasen kişiliğinin bir parçası olan iş gücünü kullanıp iş görme borcunu yerine getirirken; işveren, işçinin çalışma şekline, yeri, süresine ve işyeri düzenine ilişkin kuralları, işçinin işyerindeki davranışlarını belirleme hakkını elinde bulundurur Gerçek anlamda kişisel bağımlılık da işçinin işin yürütümüne ve işyerindeki davranışlarına ilişkin talimatlara uyma yükümlülüğünü üstlenmesi ile doğar³⁹. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da bir kararında “Gerçek anlamda hukuki bağımlılık işçinin işin yürütümüne ve işyerindeki talimatlara uyma yükümlülüğünü içerir. İş sözleşmesinde bağımlılık unsurunun içeriğini işverenin talimatlarına göre hareket etmek ve iş sürecinin ve sonuçlarının işveren tarafından denetlenmesi oluşturmaktadır. ... bağımsız çalışan bir kişiyle işçiyi birbirinden ayıran önemli diğer bir kriter, işin yönetim ve denetiminin kime ait olduğudur. ... Bu konudaki alt bir kriter ise çalışanın kendisi, başkası ya da bir hizmet organizasyonu kapsamında iş yapması olgusudur.”⁴⁰ şeklindeki açıklamalarla hukuki-kişisel bağımlılığın esaslarını ortaya koymuştur.

İşçinin, iş sözleşmesiyle işverenin otoritesi altına girmesi, iş görme borcunu işverenin talimatları doğrultusunda yerine getirmesi sonucunda işçi ile işveren arasında bir hiyerarşi doğmuş olur. Bu hiyerarşi ise taraflar arasındaki bir sözleşmeden doğmakta ve böylece hukuki bağımlılık ortaya çıkmaktadır. Bu hiyerarşiye ve yönetim hakkına dayanarak işveren, işin yapılma zamanını, şeklini ve yöntemini belirleyebildiği, işçinin işyerindeki davranışlarını düzenleyebildiği gibi işçiye disiplin cezası da verebilmektedir. Anayasa Mahkemesinin yukarıda yer verilen kararında da esasen hukuki-kişisel bağımlılık üzerinde durulmuştur. Bu bağımlılığın, işverenin işçiye emir ve talimat verme yetkisi ve işçinin de bunlara uyma borcu olarak iki yönü olduğu düşünüldüğünde, Anayasa Mahkemesi’nin “işçinin çalışmasını, işverenin gözetimi ve denetimi altında yapması” değerlendirmesi bu bağımlılığın ikinci yönüne dikkat çekmektedir.

Karşılaştırmalı hukukta da bağımlılık unsuru genel olarak hukuki-kişisel bağımlılık çerçevesinde kabul edilmektedir. Alman hukukunda, ekonomik bağımlılığın bugün için işçi işveren ilişkisinin tespit edilmesinde yeterli olmadığı, iş ilişkisi ekonomik bağımlılık unsurunu içerse de başkaca unsurlar olmadan tek başına ekonomik bağımlılığın bir değerlendirme yapmaya yetmeyeceği açıklanmıştır. Bu anlamda, işçi kavramı bağımsız çalışanın karşıtı olarak benimsenmiş ve bağımsız çalışmanın ana unsurunun da kişisel bağımsızlık olduğu üzerinde durulmuştur. Böylece işçi kavramının kişisel bağımlılık ilişkisi dahilinde çalışmayı içerdiği kabul edilmiştir⁴¹. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 2006 tarihli ve 198 sayılı İstihdam İlişkilerine Dair Tavsiye Kararında da üye devletlere, ülke hukuklarında iş ilişkisinin varlığını belirlemeye yönelik bağımlılık, tabiiyet gibi ölçütlere yer vermeleri gerektiği belirtilmiştir.

Daha önce ifade edildiği gibi, işçinin işverene olan bağımlılığının yoğunluğu gördüğü işin niteliğine yahut bizzat işçinin özelliklerine göre değişebilmektedir. Bu tespit, tıpkı ekonomik ve teknik bağımlılıkta ortaya konulduğu gibi hukuki-kişisel bağımlılık için de geçerlidir. Özellikle vasıfsız işçiliğin azalıp nitelikli iş gücü ile çalışma modellerine geçilmesiyle birlikte, işçilerin işverenin kontrolünde çalışması kavramı yerini

Ekmekçi, Yiğit, Bireysel İş Hukuku, s.25; Şahlanan, Bağımlılık İlişkisi, s.5; Güzel, İşçi Kavramı, s.105; Başterzi, Avukatla Bağtlanan Sözleşme, s.181; Doğan, Bağımlılık Unsuru, s.156. ve dipnot 27’de sıralanan Yargıtay kararları.

³⁸ Süzek, İş Hukuku, s.235

³⁹ Sümer, Bağımlılık Unsuru, s.69; Şahlanan, Bağımlılık İlişkisi, s.6; Doğan, Bağımlılık Unsuru, s.157; Y. 9.HD. T.17.9.2009, E.2008/6460, K.2009/23305; Y. 10.HD. T.5.2.2013, E.2013/327, K.2013/1329; Y. 7.HD, T.14.1.2014, E.2013/25282, K.2014/232; Y. 9.HD. T.16.02.2021, E.2020/8783; K.2021/4012. Güzel’e göre, iş sözleşmesinin, konusu ve hükümleri açısından, işçinin şahsını işverene bağlı kılma özelliği nedeniyle; bu ilişki kişisel bağımlılık olarak nitelendirilse bile kişisel bağımlılık ile kastedilen özde hukuki bağımlılıktır. Bir kimsenin diğerine bağımlılığını kişisel ilişki temelinden uzaklaştırmak için bu bağımlılığa hukuki bağımlılık demek yerinde olacaktır. Güzel, İşçi Kavramı, s.106.

⁴⁰ Y. HGK. T.20.06.2019, E.2015/10-3550, K.2019/748.

⁴¹ Manfred Weiss, Marlene Schmidt, Labour Law and Industrial Relations in Germany, New York, 2008, s. 43.

işverenin iş organizasyonunda çalışmaya bırakmıştır⁴². İş organizasyonu kavramı işyeri kavramından daha geniştir. Günümüzde, işyerinin fiziki bir birim olarak algılanmasından çok işyerine dahil tüm unsurların bir araya geldiği bir bütün olarak değerlendirilmesi anlayışı hakimdir. Nitekim İş Kanunu'nda işyeri tanımlanırken, işyerinin işyerine bağlı yerler, eklentiler ve araçlar ile oluşturulan iş organizasyonu kapsamında bir bütün olduğu ifade edilmiştir (m.2/3). İşte, bu iş organizasyonuna dahil olan işçi de esasen bunun bir parçası olmakla, kural olarak organizasyonun sahibi işverenle bağımlılık ilişkisi içine girer. Böylece, kişinin yaptığı işin yönetimin ve gerçek denetiminin kime ait olduğu, işçinin işverenin yönetim ve sorumluluğu altındaki bir organizasyonda görev yapıp yapmadığı, iş sözleşmesinin tespiti açısından önem kazanır.

2. Hukuki-Kişisel Bağımlılığın Tespitinde Dikkate Alınacak Olgular

Gelişen ve değişen teknoloji, çalışma biçimlerinin ve çalışma sürelerinin esnekleşmesi, ekonomik gelişmeler, işçilerin ve işin niteliği, kişisel bağımlılığın dar anlamda "otorite altında" çalışma olarak değil, "iş organizasyonu altında" çalışma olarak anlaşılmasını gerekli kılmışsa da iş organizasyonu altında çalışılıp çalışılmadığının tespiti de her zaman kolay değildir. Yine tek başına iş organizasyonu altında çalışmak da bağımlılık ilişkisini ortaya koymak bakımından yeterli değildir. Özellikle bağımlılığın derecesinin zayıfladığı durumlarda bu tespit Yargıtay tarafından bir dizi ölçütten yararlanılarak yapılmıştır. Bu kapsamda Yüksek Mahkeme'nin konuya ilişkin bazı kararları aşağıda kısaca özetlenecek, bu kararlardan yola çıkarak kişisel bağımlılığın tespitine yarayan olgulara yer verilecektir.

Yargıtay'ın bir avukatın açtığı ve işçilik alacaklarının talep edildiği bir davada verdiği bir karar ele alındığında, davacı avukat serbest olarak kendi ofisinde çalışmakta ve kendisinin bağımsız bir iş organizasyonu bulunmaktadır. Avukat ile davalı kurum arasında yapılan sözleşmeye göre, avukat davalının il sınırları içindeki dava ve icra takip işlerini yürütecek; bu görevi karşılığında avukata Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinde belirlenen ve aylık olarak ödenen ücretle birlikte, sayı olarak verilen dava ve icra takip işlerine göre belirli oranda vekâlet ücreti de ödenecektir. Öte yandan bu ilişkide davacı avukat, serbest olarak, kendisinin belirlediği iş organizasyonu kapsamında kendi ofisinde çalışmakta ve düzenli aralıklarla davalı kuruma rapor vermektedir. Bu bilgiler kapsamında Yargıtay, davalı kurumun çalışma süresi ve görülen iş bakımından bir talimatı olmadığı, davacının kendi iş organizasyonunda ve ücreti kendisi tarafından ödenen yardımcı eleman çalıştırdığı ve işini kaybetme riski olmaksızın verilen görevi reddetme hakkına sahip bulunduğu üzerinde durarak; teknik ve ekonomik bağımlılık olmasına karşın hukuki-kişisel bağımlılık bulunmadığı gerekçesiyle taraflar arasında bir iş ilişkisinin bulunmadığına karar vermiştir⁴³.

Benzer şekilde, mali müşavir olarak çalışan davacının işçilik alacakları talebiyle açtığı bir davada Yargıtay, davacının davalı şirkete ve diğer şirketlere muhasebe ve mali müşavirlik hizmeti verirken işverenin yönetim ve sorumluluğu altında ve onun kontrolü içinde bulunmadığını aksine kendi belirlediği iş organizasyonu ve çalışma programı içerisinde, işverenin çalışma dönemi, mesai ve iş konusunda herhangi bir talimatı olmadan takip edip sonuçlandırdığını, belirlenen herhangi bir çalışma saatinin olmadığını, işverenin davacı üzerinde denetim olgusunun bulunmadığını açıklayarak "*Davacının davalıya ait işyerine bağımlı olmadan kendi insiyatif alabileceği bir çalışma düzeninin olduğu anlaşıldığından taraflar arasında iş akdi yoktur. Bu halde taraflar arasındaki hukuki ilişkide iş sözleşmesinin belirleyici unsuru olan hukuki ve kişisel bağımlılığın varlığından söz edilemeyeceği açıktır.*" yönünde karar vermiştir⁴⁴.

Yine Yargıtay tarafından şirket ortağı olan bir kimsenin aynı zamanda bu şirkette çalışması üzerine şirket ile arasında bir iş sözleşmesinin bulunup bulunmadığı incelenirken kural olarak limited şirkette ortak olan kimsenin bağımsız (kendi ad ve hesabına) çalışan olduğu açıklanmış ancak şekli olarak limited şirkette ortak olarak görünmesine karşın, bağımlı olarak çalışmanın şartları gerçekleşmişse ve bağımlı çalışma bağımsız çalışmaya göre daha baskın hale gelmişse, ortaklık sembolik bir oranda kalıyorsa bu kimsenin işçi sayılabileceğine karar vermiştir⁴⁵. Gerçekten, çalışma hayatında karşılaşılan kimi özel durumlar bakımından,

⁴² Süzek, İş Hukuku, s.237; Başterzi, Avukatla Bağlılanan Sözleşme, s.181.

⁴³ Y. 9.HD. T.13.07.2009, E.2008/876, K.2009/20602. Aynı yönde, Y. 22.HD. T.22.10.2015, E.2015/16302, K.29569; Y.22.HD. T.23.02.2015, E.2015/3949, K.2015/6874.

⁴⁴ Y. 22. HD. T.21.05.2014, E.2013/7568, K.2014/13812.

⁴⁵ Y.HGK. T.16.04.2003, E.2003/9-308, K.2003/303; Y.9.HD. T.02.03.2015, E.2015/2903, K.2015/8612, Y. 9.HD. T.20.05.2014, E.2014/13797, K.2014/16483, Y.9.HD. T.28.12.2010, E.2010/43459, K.2010/41339

bağımlı çalışma şartlarını taşıyan bir kişinin şekli ve sembolik bir oranda çalıştığı şirketin ortağı olması veya şirkete belirli bir oranda ortak olmakla beraber şirket hakkında karar alma yetkisine sahip olmaması durumunda, bu kişinin iş sözleşmesi kapsamında çalışmadığını kabul etmek isabetli değildir⁴⁶.

Yargıtay bir başka kararında da Basın İş Kanunu kapsamında yer alan bir işyerinde telif sözleşmesi ile grafiker tasarımcı olarak çalışan bir kimsenin, telif sözleşmesinde eserin ne olduğunun tam olarak belirlenmemesi, her ay belirli miktarlarda ödeme yapılması, iş görme borcunun işyerinde ifa edilmesi karşısında, iş ilişkisinin var olduğu isabetli olarak kabul edilmiştir⁴⁷. Buna karşılık bir diğer Yargıtay kararında, bir gazetede 13 yıl boyunca gazeteci-köşe yazarı sıfatıyla çalıştığını ve bu nedenle Basın İş Kanunu'na tabi bir işçi olduğunu iddia eden davacının, kendi uzmanlık alanı olan iş ve sosyal güvenlik hukuku konularında gazeteye köy yazıları yazdığı, bunun karşılığında davacıya bazı dönemler maaş, bazı dönemler telif adı altında ödemeler yapıldığını, öte yandan davacının başmüfettiş olarak 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi olarak çalıştığını belirttiikten sonra, "... gerek davacının kendi uzmanlık alanında yazılar yazması nedeniyle iş sahibinin talimatıyla bağlı olmadığı gerekse 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi olmanın getirdiği yükümlülükler ve fiili çalışma şartları birlikte değerlendirildiğinde bağımlılık unsurunun gerçekleşmediği" açıklanmıştır⁴⁸.

Sanatsal faaliyet gösterenlerin bir iş sözleşmesi kapsamında çalışıp çalışmadığı ve giderek bu kimselerin işçi sayılıp sayılmayacağı da Yargıtay tarafından incelenmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında bu kimselerin işçi sayılıp sayılmayacağını tespitinde bağımlılık unsurunun belirleyici unsur olacağını belirttiikten sonra, "... figüran olarak çalışan davacının sete gidiş saatlerinin yönetmen veya yönetmen yardımcısı tarafından ayarlanması, nasıl bir kostüm giyeceği ve nasıl makyaj yapacağı, çekim sırasında nasıl bir rol üstlenip duruş sergileyeceği konusunda bütün yetki yönetmen veya yönetmen yardımcısında bulunacağından bağımlılık unsurunun oluştuğu konusunda şüphe bulunmamaktadır."⁴⁹ yönünde hüküm kurmuştur.

Bunun gibi, ağ pazarlama (network marketing) yöntemiyle⁵⁰ çalışanların işçi olup olmadıkları meselesi de Yargıtay kararlarına konu olmuştur. Ağ pazarlama yönteminin en yaygın olduğu alanlardan biri olan kozmetik/güzellik ürünlerinin satılması faaliyetini yürütenler (uygulamada bu dağıtıcılara; temsilci, satış temsilcisi, estetik partner gibi isimler verilmektedir), işçilere tanınan haklardan yararlandırılmadıkları gerekçesiyle üretici şirketlere karşı dava açmış ve konu böylece Yargıtay tarafından da değerlendirilmiştir. Yargıtay bu konudaki ilke kararı olarak adlandırılabilir nitelikteki bir kararında; "tanıtım ve satış temsilcisi sözleşmesiyle" çalışan ve estetik partner olarak nitelendirilen bir kimsenin, işveren sayılan şirket adına bağımlı olarak iş gördüğüne, işverenin kendisine sağladığı malzemelerle ve işverenin belirlediği yöntem çerçevesinde tanıtım ve satış işleri yaptığına, satışın işveren adına yapıldığına, işverenin bu kişiye kimlik kartı çıkartıp zaman zaman ödülleri verdiğine işaret ederek taraflar arasında bir iş ilişkisinin bulunduğu sonucuna varmıştır⁵¹. Yargıtay, daha sonra verdiği bir kararında da, bu kimselerin işveren şirket ad ve hesabına işletme

⁴⁶ Ömer Ekmekçi, Bireysel İş İlişkisinin Kurulması ve İşin Düzenlenmesi, Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku 2003 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, Ankara, 2005, s.13.

⁴⁷ Y. 9.HD. T.31.05.2010, E.2009/21771, K.2010/15108.

⁴⁸ Y. 9.HD. T.03.02.2021, E.2020/1924, K.2021/3388.

⁴⁹ Y. HGK. T.21.02.2018, E.2015/21-139, K.2018/316. Buna karşılık Yargıtay 10. Hukuk Dairesi sigortalılığın tespiti talebiyle açılan bir davada, işverence sanatçıya yapılacak müdahalelerin sanatçının bağımlı çalıştığını göstermeyeceğine, "örneğin bir film sanatçısının bir kişiliği canlandırması söz konusu olduğunda dekor ve kostüm yönüyle işyerindeki olanaklardan yararlanabilmek için işyerinde çalışmasının, işveren vekili rejisörün genel direktifi ve denetimi altında edimini ifa etmesinin" sigortalı sayılmak için yeterli olmayacağına karar vermiştir. Y. 10. HD. T.07.03.2014, E.2014/2665, K.2014/5044.

⁵⁰ Ağ pazarlama yöntemi, üretici (sağlayıcı, ithalatçı), dağıtıcı (doğrudan satıcı, satış temsilcisi, distribütör) ve alıcı (tüketici) olmak üzere üç temel öznenin yer aldığı bir satış yöntemidir. Bu satışta dağıtıcı ile alıcı/tüketici arasındaki ilişki; borçlar hukuku ve tüketici hukuku kurallarına göre belirlenmektedir. Konumuz açısından ve Yargıtay kararlarında değerlendirilen ilişki ise üretici ile dağıtıcı arasındaki ilişkidir. Bu ilişkide çoğunlukla, dağıtıcı; ürünleri satılan, ağı kuran gerçek veya ticaret şirketi olan tüzel kişiden indirimle ürün almakta ve bu ürünleri katalog fiyatları üzerinden satmaktadır. Bunun yanında dağıtıcı, bu ağa yeni üyeler (dağıtıcılar) dâhil ederek, bu üyelerin yaptığı satışlardan belirli oranda bir pay almakta veya dâhil ettiği üye sayısına göre kendisine aynı ya da nakdi ödemeler yapılmaktadır.

⁵¹ Y. 9.HD. T.22.02.2010, E.2008/10530, K.2010/4617.

dışında birçok işlemin yapılmasına aracılık ettiğini, satılan ürünlerin fiyatlarının işverenler tarafından belirlendiğini ve bu satış karşılığında prim/komisyon alındığını ve böylece bu kimseler ile işverenler arasında pazarlamacılık sözleşmesi niteliğinde bir iş ilişkisinin bulunduğunu değerlendirmiştir⁵². Ancak Yargıtay özel dairesinin bu görüşü, Hukuk Genel Kurulu tarafından, taraflar arasında bağımlı bir çalışma yapıldığı sonucuna varılamayacağı gerekçesiyle paylaşılmamıştır. Kararda; “*davacının çalışma koşul ve süresini kendisinin belirlediği, davalı işverenin emir, talimat, denetimi ve gözetimi altında çalışmasının söz konusu olmadığı, işin niteliği ve serbestinin de bir gereği olarak, gelir elde edip etmeme ya da bunun miktarının tamamen davacının kişisel ve sosyal ilişkilerinin yoğunluğuna, satış becerisine, ikna kabiliyetine ve tercihlerine bağlı olduğu anlaşılmaktadır*” ifadesiyle, ağ pazarlama yöntemiyle satışın iş sözleşmesine yabancı olduğu, taraflar arasında bir iş ilişkisi bulunmadığı tespit edilmiştir⁵³.

Uygulamada sıkça karşılaşılan ticari taksilerin işletilmesi konusunda, taksi şoförünün işçi sayılıp sayılmayacağı da Hukuk Genel Kurulu tarafından incelenmiştir. Bu karara göre, ticari taksi sahiplerinin taksi plakalarını belirli bir süre kiraya vererek taksinin işletilmesini kiralayan kimseye bırakmalarının hasılat kirası görünümünde olduğu açıktır. Ancak ticari taksiyi kendisi çalıştıran taksi sahibinin (taksiyi 24 saat sürekli olarak çalıştırmasının fiilen mümkün olmaması nedeniyle) günün belirli bir diliminde taksiyi başka bir şoföre tahsis etmesi ve elde edilen gelirin belirli bir oranının ya da sabit bir miktarın taksi sahibine verilmesi durumunda taraflar arasındaki ilişkinin ortaya koyulması gerekir. Yüksek mahkemeye göre bu durumda hasılat kirasından söz edilemez. Zira bu durumda taksinin işletilmesi tamamen şoföre bırakılmamakta, işveren vardiyaları belirleme yetkisini elinde tutmaktadır. Böylece taraflar arasında bir bağımlılık ilişkisinin de var olduğu kabul edilmelidir⁵⁴.

Yukarıda yapılan açıklamalar ve yer verilen Yargıtay kararlarından da yola çıkarak hukuki-kişisel bağımlılığın tespitinde dikkate alınacak yardımcı olgular/ölçütlerin en önemlileri şu şekilde sıralanabilir⁵⁵:

- İşin işverene ait işyerinde görülmesi,
- İşin görülmesinde kullanılan araç, gereç ve malzemenin işveren tarafından sağlanması,
- Çalışma yerinin ve çalışma saatlerinin işveren tarafından belirlenmesi,
- İşin işverene ait iş organizasyonu içinde görülmesi,
- İş görenin işin görülme tarzı bakımından işverenden talimat alması,
- İşin, işveren veya bir yardımcısı tarafından kontrol edilmesi,
- İş görenin bir sermaye koymadan ve kendine ait bir organizasyonu olmadan faaliyet göstermesi,
- İş görenin kendisine tâbi ücretli bir başka çalışanın olmaması,
- İşçinin işi reddetme hakkının bulunmaması,
- İşletme riskinin üstlenilmemesi (işçinin kâra ve zarara katılmaması)
- İş görenin kendi işgücü üzerinde tasarruf imkanını yitirmesi,
- Ücretin ödenme şekli

Elbette yukarıda sayılan olgular çoğu zaman tek başına bağımlılık unsurunun tespiti için kesin bir ölçü teşkil etmez. Örneğin, işin işverene ait işyerinde görülmesi özellikle niteliği itibarıyla işyeri dışında görülen işler söz konusu olduğunda geçerli bir ölçüt olmayacaktır. Evde çalışma, uzaktan çalışma gibi atipik çalışmalar bakımından da bu ölçütün önemini kaybettiği söylenmelidir⁵⁶. Bu çalışma modelinde işçi fiziken işverenin gözetimi altında çalışmasa da, işverenin oluşturduğu iş organizasyonu içerisinde yer almaktadır⁵⁷. İş görmeye kullanılan malzemelerin, üretim araçlarının işçi tarafından temin edilmemesi de bağımlılığı gösteren bir ölçüt olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Nitekim Türk Borçlar Kanunu m.413'e göre “*Aksine anlaşma veya yerel âdet yoksa, işveren işçiye bu iş için gerekli araçları ve malzemeyi sağlamakta yükümlüdür.*”. Şu halde,

⁵² Y. 9.HD. T.19.10.2015, E.2015/22587, K.2015/28954; Y.10.HD. T.10.10.2013, E.2013/16513, K.2013/18852.

⁵³ Y. HGK, T.16.11.2016, E.2014/2382, K.2016/1071. Aynı yönde; Y. HGK, T.16.11.2016, E.2014/1173, K.2016/1070.

⁵⁴ Y. HGK. T.21.02.2019, E.2015/10-2908, K.2019/192.

⁵⁵ Ayrıca bkz. Güzel, İşçi Kavramı, s.109 vd.; Başterzi, Avukatla Bağitlanan Sözleşme, s.182 vd.; Mollamahmutoğlu, Astarlı, Baysal, İş Hukuku, s.342 vd.; Sümer, Bağımlılık Unsuru, s.71; Ekmekçi, Yiğit, Bireysel İş Hukuku, s.25.

⁵⁶ Mollamahmutoğlu, Astarlı, Baysal, İş Hukuku, s.343.

⁵⁷ Ekmekçi, Yiğit, Bireysel İş Hukuku, s.26.

tarafar arasında işçinin iş araçlarını sağlayacağı konusunda bir anlaşma yapılabilir ve böyle bir anlaşma varsa işçinin gerekli araçları sağlaması iş sözleşmesinin olmadığı anlamına gelmez. Yine, çalışma saatlerinin işveren tarafından belirlenmesi de her iş ilişkisi bakımından geçerli olmayabilir. Özellikle yönetici kadrosunda bulunan işçilerin çalışma saatlerini kendisinin belirlemesi sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bunun gibi, işçinin düzenli bir çalışma süresine tabi olmayıp ihtiyaç halinde işyerine gelerek iş görme borcunu yerine getirdiği çağrı üzerine iş sözleşmesinde de bu ölçüt çoğunlukla zayıflar. Burada önemli olan çalışmanın işveren tarafından belirlenen iş sürelerine uygun olmasıdır. Bu iş süreleri de işveren tarafından daima yeknesak olarak belirlenmek zorunda değildir. İşin işverene ait iş organizasyonu içinde görülmesi de bağımlılığı ortaya koyan güçlü bir ölçüt olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Örneğin başkasının iş organizasyonunda yer alıp kendi müşterisi olan, karar verme özgürlüğü bulunan, faaliyetin kapsamını tek başına belirleyen kimseler (serbest girişimciler) işveren ile sürekli iş ilişkisinde bulunsada dahi işçi sayılmazlar⁵⁸. Ekleme gerekir ki, işçinin iş görme borcunu yerine getirirken kendi yaratıcı gücünü kullanması işverenin isteği doğrultusunda işin yapılması için serbest hareket etmesi bağımlılık unsurunu ortadan kaldırmaz. O halde tüm bu ölçütler, bağımlılık unsurunun zayıf veya tartışmalı olduğu hallerde birbirini tamamlayan yardımcı bir ölçüt olarak değerlendirilmeli ve hukuki-kişisel bağımlılık ortaya koyulmalıdır.

SONUÇ

İş sözleşmesini diğer iş görme borcu doğuran sözleşmelerden ayırmak için kullanılacak en önemli unsur bağımlılık unsurudur. Bu unsur, İş Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu'nda açık olarak belirtilmiştir. Deniz ve Basın İş Kanunu'nda (esasen iş sözleşmesine ilişkin bir tanım yapılmadığından) bu unsura açıkça yer verilmese bile gemi adamı ve gazetecinin de bir iş sözleşmesine dayanarak çalıştığı gerçeği karşısında, bu kanunların kapsamına giren iş sözleşmeleri bakımından da bağımlılık unsuru ayırt edici bir unsur olarak kabul edilmelidir.

Esasen iş sözleşmesinin diğer unsurları olan iş görme ve ücret unsurları da bağımlılık unsuru ile yakından ilgilidir. Bu unsurlar her ne kadar diğer iş görme borcu doğuran sözleşmelerde karşımıza çıksada iş sözleşmesindeki görünümü bağımlılık ilişkisiyle bütünleşince bazı noktalarda özellik arz etmektedir. Örneğin işçi, iş görme borcunu bizzat yerine getirir ve bu yönüyle ilişki kişisel bir özellik gösterir. İş görme aynı zamanda işverenin emir ve talimatlarıyla belirlenir ve çoğunlukla işverene ait işyerinde onun sağladığı üretim araçlarıyla gerçekleştirilir. Bunun gibi ücret unsuru da özellikle tüm emeğini işverene sunan ve bu yönüyle elde ettiği ücret asli geçim kaynağı olan işçinin, işverene ekonomik olarak bağımlı olması sonucunu doğurabilir.

İş sözleşmesinin belirlenmesi, geçmişte öncelikle bağımlı-bağımsız çalışma kapsamında incelenmiş ve bu incelemede ücret unsuru asli unsur olarak görülmüştür. Bir başka ifadeyle başkası adına ve hesabına iş gören ve bu iş görmesi karşısında ücret elde eden kimseler bağımlı çalışan olarak kabul edilmiştir. İş sözleşmesini diğer iş görme borcu doğuran sözleşmelerden ayırt etmek için de yine ücret unsuru kullanılmış ve işçinin ekonomik bağımlılığı iş sözleşmesinin varlığını gösteren en önemli ölçüt olmuştur. Ancak zamanla bu bağımlılık türünün belirleyici olmadığı anlaşılmış ve hukuki-kişisel bağımlılık öne çıkmıştır. Bu bağımlılık, işin belirli veya belirsiz bir zaman dilimi içinde işverenin emir, gözetim, denetim ve talimatı altında işverene ait iş organizasyonu kapsamında görülmesi olarak özetlenebilir. Bağımlılık unsuru bu yönüyle, sözleşmenin özneleri olan işçi ve işveren arasında kendine özgü bir hiyerarşi yaratır.

Kuşkusuz, iş sözleşmesini başta vekalet ve eser sözleşmesi olmak üzere diğer iş görme borcu doğuran sözleşmelerden ayırmak için kullanılan bağımlılık unsuru; yeni teknolojilere dayalı çalışma modellerinin yaygınlaşması, düzensiz veya atipik çalışmaların artması karşısında tespiti zorlaşan, yoğunluğu her ilişkide aynı olmayan bir niteliğe sahiptir. İş görenin işverenin organizasyonu içerisinde, onun yararına ve yönetim hakkına dayanarak verdiği talimatlar altında iş görüp görmediğinin tespitinde yukarıda açıklanan çeşitli ölçütlerden yararlanılmaktadır. Bu ölçütler hakkında belirtilmesi gereken en önemli husus, bunların birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğudur. Bir başka ifadeyle ölçütlerden birinin ya da birkaçının varlığı, taraflar arasındaki ilişkiyi tek başına iş sözleşmesi olarak tanımlamaya yetmeyeceği gibi yokluğu da ortada iş sözleşmesi olmadığı sonucuna götürmek için kesin bir kanaat oluşturmaz. Nitekim Yüksek Mahkeme

⁵⁸ Süzek, İş Hukuku, s.238.

tarafından verilen kararlar da incelendiğinde, bu yardımcı ölçütlerin geniş bir değerlendirme yoluyla ortaya koyulduğu ve bu ölçütlerin, yoğunluğu değişse de, büyük oranda bulunduğu ilişkiler iş ilişkisi olarak kabul edilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Alp, Mustafa: Tele Çalışma (Uzaktan Çalışma), Prof. Dr. Sarper Süzek'e Armağan, Cilt:1, Beta, İstanbul, 2011.
2. Alpagut, Gülsevil: Dijitalleşen Çalışma Yaşamında İş Sözleşmesinin Unsurları, Ekonomik ve Teknolojik Gelişmelerin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukuna Etkileri, Prof. Dr. Münir Ekonomi 85. Doğum Günü Armağanı, Ed. Kübra Doğan Yenisey, Seda Ergüneş Emrağ, On İki Levha, İstanbul, 2021.
3. Alpagut, Gülsevil: İş İlişkisinin Kurulması, Hükümleri ve İşin Düzenlenmesi, Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku 2010 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, Ankara, 2012.
4. Başterzi, Süleyman: Avukatla Bağtlanan Sözleşmenin Hukuki Niteliği, İş Sözleşmesinin Vekalet ve Diğer İş Görme Sözleşmelerinden Ayrılması, Sicil İş Hukuku Dergisi, Sayı:17, 2010.
5. Baycık, Gaye / Civan, Orhan Ersun / Tolu Yılmaz Hazal / Bosna, Berrin: Platform Çalışanlarını Yasal Güvenceye Kavuşturmak: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı:1, 2021.
6. Caniklioğlu, Nurşen: Türk Borçlar Kanununun Hizmet Sözleşmesinin Kurulmasına, Tarafların Hak ve Borçlarına İlişkin Hükümlerinin Genel Bir Değerlendirilmesi, Çalışma Hayatı Açısından Yeni Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanunu Semineri, İstanbul, 2012
7. Centel, Tankut: İş Hukuku, Bireysel İş Hukuku, Cilt:1, İstanbul,1994.
8. Centel, Tankut: Türk Borçlar Kanunu'nda Hizmet Sözleşmelerinin Tanımı ve Kurulması, TİSK Akademi, Cilt:6, Sayı:12, 2011
9. Çelik, Nuri / Caniklioğlu, Nurşen / Canbolat, Talat / Özkaraca, Ercüment: İş Hukuku Dersleri, 35. Bası, Beta, İstanbul, 2022.
10. Doğan, Sevil: İş Sözleşmesinde Bağımlılık Unsuru, Seçkin, Ankara, 2016.
11. Ekmekçi, Ömer / Yiğit, Esra: Bireysel İş Hukuku, 4. Bası, Oniki Levha, İstanbul, 2022.
12. Ekmekçi, Ömer: Bireysel İş İlişkisinin Kurulması ve İşin Düzenlenmesi, Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku 2003 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, Ankara, 2005.
13. Ertürk, Şükran: İş Hukuku Dersleri Bireysel İş Hukuku, Yetkin, Ankara, 2022.
14. Güzel, Ali: Farikadan İnternete İşçi Kavramı ve Özellikle Hizmet Sözleşmesinin Bağımlılık Unsuru Üzerine Bir Deneme, Prof. Dr. Kemal Oğuzman'a Armağan, Ankara, 1997.
15. ILO: Non-Standard Employment Around The World, Geneva, 2016.
16. Mollamahmutoğlu, Hamdi: Hizmet Sözleşmesi, Ankara, 1995.
17. Mollamahmutoğlu, Hamdi / Astarlı, Muhittin / Baysal, Ulaş: İş Hukuku, 7. Bası, Lykeion, Ankara, 2022.
18. Narmanlıoğlu, Ünal: İş Hukuku, Ferdi İş İlişkileri I, 5. Bası, Beta, İstanbul, 2014.
19. Oğuzman, M. Kemal: Türk Borçlar Kanunu ve İş Mevzuatına Göre Hizmet "İş" Akdinin Feshi, İstanbul, 1955
20. Senyen Kaplan, E. Tuncay: Bireysel İş Hukuku, 12. Bası, Ankara, Yetkin, 2022.
21. Sümer, Haluk Hadi: İş Hukuku, 25. Bası, Seçkin, Ankara, 2022.
22. Sümer, Haluk Hadi: İş Sözleşmesinin Bağımlılık Unsuru, Sicil İş Hukuku Dergisi, Sayı:19, 2010.
23. Süzek, Sarper: İş Hukuku, 21. Bası, Beta, İstanbul, 2021.
24. Şahlanan, Fevzi: İş Sözleşmesinin Ayırt Edici Unsuru – Bağımlılık İlişkisi (Karar İncelemesi), Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:65, Aralık 2011.
25. Weiss Manfred / Marlene Schmidt: Labour Law and Industrial Relations in Germany, New York, 2008.
26. Yıldız, Gaye Burcu: Atipik Çalışma Kavramı Çerçevesinde Bağımlılık İlişkisinin Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Savaş Taşkent'e Armağan, On İki Levha, İstanbul, 2019.
27. Yıldız, Gaye Burcu: Dijital Emek Platformları Üzerinden Çalışanların Hukuki Statülerinin Belirlenmesi, Sicil İş Hukuku Dergisi, Sayı:46, 2021.

MAĞDURUN ÇOCUK OLDUĞU “AİLE HUKUKUNDAN KAYNAKLANAN YÜKÜMLÜLÜKLERİN İHLALİ” SUÇLARININ YARGITAY KARARLARI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ
EVALUATION OF "VIOLATION OF OBLIGATIONS ARISING FROM FAMILY LAW" CRIMES WHERE THE VICTIM IS A CHILD WITHIN THE FRAMEWORK OF THE SUPREME COURT DECISIONS

Merve Çetiner
ORCID: 0009-0008-6143-5004

ÖZET

Anayasa ve Türk Medeni Kanunu, çocukların bedensel, zihinsel, ahlaki gelişiminden ve eğitiminden anne-babanın sorumlu olduğunu, çocuklarının maddi ve manevi ihtiyaçlarını imkânları ölçüsünde karşılama yükümlülüklerini hüküm altına almıştır. Ailevi menfaatler ve bu çerçevedeki çocuk hakları Anayasa, Medeni Kanun, Çocuk Koruma Kanunu, 6284 sayılı kanun gibi pek çok farklı kanunla korunması yanında daha etkin koruma amacıyla ayrıca Türk Ceza Kanunu’nda “Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali” suç olarak tanımlanmıştır.

Çalışmanın konusunu oluşturan çocuğun mağduru olduğu “*Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali*” suçları TCK 233/1. maddesindeki “*Bakım, Eğitim ve Destek Olma Yükümlülüğünün İhlali*” ve 233/3. maddesinde yer alan “*Çocuğun Ahlak, Güvenlik ve Sağlığını Tehlikeye Sokma*” olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir. TCK madde 233/1’te düzenlenen “*Bakım/Eğitim ve Destek Olma Yükümlülüğünün İhlali*” suçu uyarınca çocuğa yönelik destek, bakım, eğitim yükümlülüğü bulunan ancak bunu yerine getirmeyen anne ve/veya baba şikâyet üzerine cezalandırılabilir. TCK madde 233/3’te düzenlenen “*Çocuğun Ahlak, Güvenlik ve Sağlığını Tehlikeye Sokma*” suçuyla ise; çocuğun ahlak, güvenlik ve sağlığının tehlikeye maruz kalmasını önlemek amacıyla ayrı bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre “*velayet hakları kaldırılmış olsa da itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılması ya da onur kırıcı tavır ve hareketlerin sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokan ana veya baba*” hapis cezası ile cezalandırılacaktır. Madde metnindeki “*özen noksanlığı*”, “*ahlak*”, “*onur kırıcı tavır ve hareketler*” gibi kavramların belirsizliğinin uygulamayı zorlaştırdığı ve madde ile sağlanmak istenen korumayı azalttığı belirtilmektedir. Ayrıca her iki düzenleme bakımından olay bazında değerlendirme gerekmesi, Yargıtay kararlarının önemini artırmaktadır. Her iki hükmün önemi yadsınmamakla beraber, mevcut hali ile karmaşık ve belirsiz görülmekte ve yeniden düzenlenmesi önerilmektedir. Mevcut durumda ise pratikte Yargıtay gerek suç kapsamına giren olayların gerekse suçun kanuni tanımındaki kavramların açıklanması, yorumlanması ve uygulanması yönünden yol gösterici olmaktadır. Bu nedenle çalışma kapsamında çocuğun mağdur olduğu her iki suç yönünden Yargıtay kararları çerçevesinde bir değerlendirme sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler; Mağdur Çocuk, TCK md. 233/1, TCK md. 233/3, Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüklerin İhlali, Aile Düzenine Karşı Suçlar.

ABSTRACT

The Constitution and the Turkish Civil Code stipulate that parents are responsible for the physical, mental and moral development and education of their children, and that they are obliged to meet the material and spiritual needs of their children to the extent of their means. In addition to the protection of family interests and children's rights within this framework by many different laws such as the Constitution, Civil Code, Child Protection Law, Law No. 6284, "Violation of Obligations Arising from Family Law" is also defined as a crime in the Turkish Penal Code for the purpose of more effective protection.

Crimes of "Violation of Obligations Arising from Family Law", in which the child who is the subject of the study is the victim, are TCK 233/1. "Violation of the Obligation to Provide Maintenance, Education and Support" and Article 233/3. It is examined under two headings: "Endangering the Morality, Safety and Health of the Child" in the article. In accordance with the crime of "Violation of the Obligation to Provide Care/Education and Support" regulated in Article 233/1 of the Turkish Penal Code, the mother and/or father

who have the obligation to support, care and educate the child but do not fulfill it may be punished upon complaint. As for the crime of "Endangering the Morality, Security and Health of the Child" regulated in Article 233/3 of the Turkish Penal Code; A separate regulation has been made to prevent the child's morality, safety and health from being exposed to danger. Accordingly, even though custody rights have been abolished, parents who seriously endanger the morality, safety and health of their children due to habitual intoxication, use of drugs or stimulants, or lack of material and moral care as a result of degrading attitudes and actions, will be punished with imprisonment. It is stated that the ambiguity of concepts such as "lack of care", "morality", "degrading attitudes and actions" in the text of the article makes implementation difficult and reduces the protection intended to be provided by the article. In addition, the need for case-by-case evaluation in terms of both regulations increases the importance of the Supreme Court decisions. Although the importance of both provisions is not denied, they are seen as complex and ambiguous in their current state and it is recommended to rearrange them. In the current situation, in practice, the Supreme Court provides guidance in terms of explaining, interpreting and applying both the events within the scope of crime and the concepts in the legal definition of crime. For this reason, within the scope of the study, it is aimed to present an evaluation within the framework of the Supreme Court decisions in terms of both crimes in which the child was victimized.

Keywords; Victim Child, TCK art. 233/1, TCK art. 233/3, Violation of Obligations Arising from Family Law, Crimes Against Family Order.

I. BAKIM/EĞİTİM ve DESTEK OLMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN İHLALİ (TCK Md. 233/1)

A. Genel Olarak

Aileyi ve ailenin menfaatlerini korumanın sadece özel hukuk yaptırımlarıyla mümkün olmadığı düşüncesi ile Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali TCK madde 233 suç olarak tanımlanmıştır.⁵⁹ Düzenleme ile aile bireylerinin birbirlerine karşı ve bu ortamda büyüyen çocuklarına karşı sevgi, ilgi ve yardımlaşma yükümlülükleri ile bağdaşmayan davranışlar yaptırıma bağlanmıştır.⁶⁰ Madde başlığı "*Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerin ihlali*" olsa da madde içeriğinde üç farklı suçun düzenlendiği görülmektedir.⁶¹ Çocuğun mağdur olması maddenin ilk ve üçüncü fıkrasında yer alan suçlar bakımından söz konusu olmaktadır.

Çocuğun bakım ve destek yükümlülüğü, giyecek ve yiyecek ihtiyaçlarının karşılanması, ihtiyaç halinde tedavileri için gerekli ilaç ve doktorun sağlanması, okula gönderilmesi ve eğitimi için gereken ihtiyaçlarının giderilmesi gibi hususları kapsamaktadır.⁶² İlk fıkradaki düzenleme doğrultusunda anne veya babadan biri ya da her ikisi çocuğa karşı yerine getirmesi gereken yükümlülüklerin herhangi birini yerine getirmekten kaçınır ya da gereği gibi yerine getirmezse, örneğin çocukların bakımı, eğitimi ve yetiştirilmesi konusunda gerekli çaba ve özeni göstermezse şikayet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır.⁶³

Anne ve babanın yükümlülüğü kural olarak çocuğun ergin olmasına kadar devam etse de bu düzenleme ile "çocuğun" ekonomik bağımsızlığını kazanacak eğitimin sonuna kadar bir koruma amaçlandığı ifade edilmektedir. Nitekim bugünün şartlarında, 18 yaşını dolduran bir çocuğun ancak lise mezunu olabileceği ve ekonomik bağımsızlığını kazanmış olamayacağı açıktır. Bu nedenle ana-babaya yüklenen bakım ve eğitim yükümlülüğünün, uygulamada gerekli hallerde nafaka yükümlülüğü ile de sağlanmaya çalışıldığı gibi üniversite mezuniyetine kadar devam etmesi uygun görülmektedir.⁶⁴

⁵⁹ Şevkiye Berfin Işık, **Türk Ceza Kanunu'nda Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s.22

⁶⁰ Işık, s.64

⁶¹ Aysun Altunkaş, "Türk Ceza Hukuku'nda Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali", **Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, Aralık 2017, s.16 vd.

⁶² Sezin Duygu Tuncer, **Türk Ceza Kanunu'nda Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüklerin İhlali**, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015, s. 36

⁶³ Işık, s.63

⁶⁴ Tuncer, s.37

B. Korunan Hukuksal Yarar

Maddenin ilk fıkrasında medeni hukuktan doğan bazı yükümlülüklerin ihlalini suç olarak düzenleyen hüküm ile hak sahibinin ihtiyaçlarının karşılanması,⁶⁵ ile aile düzeninin ve çocuğun üstün yararının korunduğu kabul edilmektedir.⁶⁶ Madde ile korunması amaçlanan medeni hukuk kaynaklı bakım, eğitim, destek olma, yardım yükümlülüklerinin resmi olarak aile olmayan fiili birliktelikler açısından da bu fıkra kapsamında korunması gerektiğini savunan görüşler de mevcuttur. Bu görüşe göre Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin aile kavramını tanımladığı bazı kararları ile Yargıtay'ın yerleşik içtihatları doğrultusunda kadın ve çocukların korunabilmesi için daraltıcı yorum yapılmaması ve taraflar arasında resmi bir nikâh olmasa da somut olayın koşulları gözetilerek evlilik birliğine benzer fiili birlikteliklerin madde kapsamında korunması gerektiği ifade edilmektedir.⁶⁷

C. Fail ve Mağdur

Suç fail ve mağdur bakımından özgü suçtur. Temel olarak, fail destek, bakım, eğitim yükümlülüğü bulunan kimse, mağdur ise bu hakka sahip olan ancak yerine getirilmeyen kimsedir. Mağdurun çocuk olduğu durumda fail anne ve/veya baba olacaktır.⁶⁸ Anne veya babanın suçun faili olması için velayet hakkına sahip olması gerekli değildir.⁶⁹ Mağdur ergin olmayan çocuk veya ergin olmasına rağmen bakım eğitim ve destek yükümlülüğü devam eden çocuk olabilir. Yine çocuğun eşlerin ortak çocuğu olmasına gerek yoktur. Anne veya babanın evlilik dışı veya evlilik birliğinden olmayan eşlerin kendi çocukları da aile birliğinin bir parçası sayıldıklarından bu fıkra hükmünce mağdur olabilecekleri kabul edilmektedir.⁷⁰ Yargıtay bir kararında sanığın, “*resmi evlilik birlikteliği olmadan yaklaşık 11 yıl süre ile birlikte yaşadığı kadının ve müşterek çocuklarının bakım yükümlülüklerini yerine getirmemesinin TCK m. 233/1’de düzenlenen suçu oluşturacağını*” kabul etmiştir.⁷¹

Çocuğun bakım ve gözetimi sağlayan büyükanne ve büyükbabanın da fail olabileceği kabul edilmektedir. Yargıtay örnek bir olayda “...anneannenin G.S. 'yi teslim aldığı sürede iyi bakmadığı, küçüğü koruyamadığı iddiasıyla aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğünün ihlali suçundan kamu davasının açıldığı bu davanın Çifteler Asliye Ceza Mahkemesinin 2015/... esasında kayıtlı olduğu, halen yargılamanın ise devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu durumda belirtilen ceza davasının sonucu beklenilerek tüm deliller birlikte değerlendirilmek suretiyle karar verilmesi gerekirken, ...”⁷² şeklinde hüküm kurmuştur.

Eş ve çocuğun birlikte mağdur olması da mümkündür. Örneğin; eşiyile yaşadığı tartışma nedeniyle evi terk edip evin elektrik ve suyunu kapattırarak eşini ve çocuğunu mağdur eden failin eylemi TCK m. 233/1'deki suçu oluşturacaktır.⁷³ **Yargıtay 8. Ceza Dairesi 2015/24386 Esas, 2016/10714 Karar sayılı ve 17/05/2016 Tarihli** ilamında “*sanığın suç tarihinde eşi ve velayet yetkisi devam ettiği kızını evin kilitlerini değiştirip eve girmelerini engellediği olayda, mağdurlara karşı bakım ve gözetim yükümlülüğünü ihlal etmesi nedeniyle eyleminin TCK'nın 233. maddesinde düzenlenen aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğü ihlal suçunu oluşturacağı gözetilmeyerek ... beraat kararı verilmesi*” kanuna aykırı bulunarak karar bozulmuştur.

⁶⁵ Durmuş Tezcan/Mustafa Ruhan Erdem/R. Murat Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 17. Baskı, Ankara, 2019, s.1036-1037

⁶⁶ Şeyma Başaran, **Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali (TCK Md. 233)**, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz, 2019, s.31

⁶⁷ Başaran, s.31

⁶⁸ Tezcan/Erdem/Önok, s.1037

⁶⁹ Işık, s.77

⁷⁰ Başaran, s.36

⁷¹ Büşra Sağlam Yılmaz, **Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali Suçu (TCK M. 233)**, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2022, s. 36

⁷² Başaran, s.34

⁷³ Başaran, s.48

Kendisine karşı aile hukukundan doğan bakım, eğitim ve destek olma yükümlülüğü bulunulan ancak yerine getirilmeyen mağdur aynı zamanda suçun konusunu oluşturmaktadır.⁷⁴

D. Tipikliğin Diğer Unsurları

Madde 233/1 kapsamında aile hukukundan kaynaklanan her türlü yükümlülük değil; medeni hukuktan kaynaklanan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün ihlali, suçu oluşturacaktır.⁷⁵ Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerin kapsamı ve sınırları gerekçe doğrultusunda TMK hükümleri çerçevesinde belirlenecektir.⁷⁶ Bu nedenle failin eylemi değerlendirilirken eylemin TMK hükümlerindeki yeri araştırılmalıdır. Bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün kapsamı hususunda TMK hükümlerine atf yapılması kanunilik ve belirlilik ilkeleri çerçevesinde eleştirilmektedir.⁷⁷

Maddede düzenlenen yükümlülükler örnek olarak çocuğun gıda, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamayan, eğitimi için okuluna kaydını yaptırmayan ya da okula göndermeyen anne-baba suçun faili olabilecektir.⁷⁸ Bakım ve eğitim desteği yükümlülüğü, çocuğun eğitiminin devam etmesi halinde erginlik sonrasında da mevcut kabul edilmektedir. Destek aile hukukundan kaynaklanan maddi yardım yanında manevi destek ya da emek şeklinde de olabilmektedir.⁷⁹ Suçun oluşması için yükümlülüklerden herhangi birinin ihlali yeterlidir.⁸⁰ Suç ancak kasten işlenebilirse de saik önemli değildir.⁸¹ Örneğin Yargıtay çocuğun eğitiminin aksatılması ve kısa bir süre bile olsa geçerli bir neden olmadan anne babası tarafından okula gönderilmemesini TCK md. 233/1 kapsamında değerlendirmiştir.⁸² Eğitim yükümlülüğüne ilişkin **Yargıtay 19. Ceza Dairesi 2016/4638 Esas, 2016/19908 Karar sayılı ve 20/06/2016 Tarihli** ilamında “Genel eğitim yükümlülüğünün kapsamına, çocuğun okula kaydının yaptırılması, okula gönderilmesi, ders araç ve gereçlerini temin etme, kursa gönderme gibi kültürlü ve meslek sahibi bir insan olması için gerekli önlemleri almak, gayreti göstermek yükümlülüğü de girer” açıklamasını yapmış ve dosya konusu olayda “Katılan mağdure ...'in aşamalarda, yasal velisi olan annesi sanık ... ile gayri resmi olarak evlilik hayatı yaşayan ve yanında kaldıkları ...'ın tarikat şeyhi olduğunu, kendisine dört kez muska yazdığını, kız arkadaşlarını da dergaha getirmesini telkin ettiğini, annesinin kendisini 2010-2011 eğitim öğretim yılının 2. döneminde zorunlu olan ilköğretim 8. sınıfına göndermediğini ileri sürmesi ve katılan ... vekilinin okuldan aldığı ıslak imzalı ve mühürlü öğrenim belgesinden de bu durumun doğrulanması karşısında, Katılan ...'in de, kızı olan mağdure ...'in beyanlarıyla benzer iddialarda bulunduğu anlaşılınca, Sanık... 'nın velayeti kendisinde olan kızı mağdure ...'i, kanuni zorunluluğa rağmen okula göndermeyip, mağdurenin fizyolojik, psikolojik ve kültürel gelişimini olumsuz yönde etkileyecek ortamda bırakmaktan ibaret eyleminin TCK'nın 233. maddesinde düzenlenen suçu oluşturduğu gözetilmeden, dosya kapsamıyla uyumsuz yetersiz gerekçeyle beraat kararı verilmesi”⁸³Kanuna aykırı bularak hükmün bozulmasına karar vermiştir.

Yine **Yargıtay 18. Ceza Dairesi 2015/25234 Esas, 2017/3528 Karar sayılı ve 29/03/2017 Tarihli** ilamında “dosya kapsamına göre, ... çocuklarını okula göndermediği iddia edilen sanığın, çocuklarından hangilerinin zorunlu eğitim yaşında olduğu, bu çocukların herhangi bir okula devam edip etmedikleri, çocukların devamsızlıkları varsa ne kadar süre ile olduğu tespit edildikten sonra sanığın hukuki durumunun belirlenmesi

⁷⁴ Başaran, s.33

⁷⁵ Hamide Zafer, “Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali Suçu (TCK m. 233)”. **Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 8(2), 2009, s.120

⁷⁶ Tezcan/Erdem/Önok, s.1038

⁷⁷ Sağlam Yılmaz, s.40. Ayrıca Madde ile ilgili AYM'ye yapılan başvuru ile ilgili olarak bkz. AYM'nin 2011/129 E., 2012/81 K. sayılı, 24.05.2012 tarihli kararı. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2012-81-nrm.pdf> (Erişim Tarihi:15.09.2023)

⁷⁸ Tuncer, s.46

⁷⁹ Başaran, s.45

⁸⁰ Tezcan/Erdem/Önok, s.1038

⁸¹ Tezcan/Erdem/Önok, s.1039.

⁸² Başaran, s.43

⁸³ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

gerektiği gözetilmeden eksik inceleme ve yasal olmayan gerekçe ile mahkumiyet kararı verilmesi”⁸⁴ kanuna aykırı görülerek bozma nedeni yapılmıştır.

Bir başka örnek olayda ise **Yargıtay 18. Ceza Dairesi 2015/24848 Esas, 2016/10214 Karar ve 11.05.2016 Tarihli ilamda** “Sanık ...'in eşinden boşandığı ve müşterek çocuklarının velayet hakkının kendisine verildiği, yeni evlendiği eşinin kabul etmemesi nedeniyle oğlu... 'ın anneannesinin evinde kalmaya başladığı; kızı... 'ın ise kısa süreliğine anneannesinin evinde kalıp geri döndüğünde sanığın kızını eve almayıp kızına “... okula gitmen için kıyafetlerini ve kitaplarını şu markete bıraktık oradan al okuluna devam et” şeklinde mesaj gönderdiği ... anlaşılması karşısında sanık hakkında aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali suçundan mahkumiyetine karar verilmesi gerektiği halde, ... Beraat kararı verilmesi,” Kanuna aykırı bulunarak karar bozulmuştur.⁸⁵

Maddede yer alan suça ilişkin yükümlülüğün ihlal edilip edilmediği, hâkim tarafından her olayda ayrı ayrı failin ekonomik durumu, yaşam şartları ve yükümlülüğü yerine getirmeme kastı gözetilerek incelenmelidir. Özellikle maddi yükümlülüklerde anne ve babanın çocuğun bakım giderlerini karşılama yükümlülüğünün kapsamı, çocuğun asgari ihtiyaçları ve yararı ile anne -babanın ekonomik gücü dikkate alınarak belirlenmelidir.⁸⁶ Nitekim **Yargıtay 18. Ceza Dairesi 2016/17102 Esas, 2018/15270 Karar ve 20/11/2018 Tarihli ilamı, 2015/23482 Esas, 2016/9542 Karar ve 04/05/2016 Tarihli ilamı ve 2017/2402 Esas, 2019/5597 Karar ve 19/03/2019 Tarihli ilamında** “sanık hakkında sosyal çevre, durum ve tanık araştırması yapılarak sanığın müşteki ve çocuklarına yönelik bakım, eğitim ve destek olma yükümlülüğünü yerine getirip getirmediğinin, sanığın geliri ile orantılı yardım yapıp yapmadığının, bakım ve destek yükümlülüğünü yerine getirip getirmediğinin çevreden ve komşulardan araştırılması, müşterek çocukların da dinlenilerek sonucuna göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerekirken eksik kovuşturma ve yetersiz gerekçeyle hüküm kurulması”, kanuna aykırı bulunarak hükmün bozulmasına karar verilmiştir.⁸⁷

Suçla ilişkin rıza dahil herhangi bir hukuka uygunluk sebebinin uygulanamayacağı kabul edilse de zorunluluk halinin uygulanabileceği kabul edilmektedir. Edimin yerine getirilmesinin imkansız olması ve failin mevcut durumda elinden geleni yaptığının anlaşılması durumunda suçun oluşmayacağı kabul edilmektedir.⁸⁸ **Yargıtay 4. Ceza Dairesi 2013/1918 Esas, 2014/23928 Karar ve 03/07/2014 Tarihli ilamda da** “Sanığın, oğlu ... ile tartışmasından dolayı hastanede yattığı sırada, çocuklarının dedelerinin yanında kaldıklarını öğrendiği ancak sakat ve işsiz olması nedeniyle çocuklarını arayamayıp ihtiyaçlarını karşılayamadığına dair beyanı ve oğlu ... ile ilgili soruşturma ve adli muayene raporlarının da bu beyanı desteklemesi karşısında, aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali suçunun unsurlarının oluşmadığı gözetilmeden, mahkumiyet kararı verilmesi,”⁸⁹ kanuna aykırı bulunarak karar bozulmuştur.

18. Ceza Dairesi 2015/43496 E. , 2017/11611 K. 24/10/2017 T. “Sanığın, oğlu olan mağdura" s... git bir daha bu eve gelme" şeklinde sözlerle hakaret ettiği, savunmasında kötü alışkanlıkları nedeniyle uyardığı mağdurun evi terk edeceğini söylemesi üzerine "git o zaman" dediğini belirtmesi, mağdurun beyanında da sanığın kendisini kolundan tutup dışarıya çıkarmak şeklinde bir davranışının olmadığını ifade etmesi karşısında, sanığın oğluna karşı aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğü ihlal olarak kabul edilen eyleminin neler olduğu ne şekilde süreklilik gösterdiği denetime olanak verecek biçimde açıklanıp tartışılmadan yetersiz gerekçeyle mahkumiyet kararı verilmesi, ”kanuna aykırı bulunarak karar bozulmuştur.⁹⁰ Madde düzenlemesi fiili terk olmaksızın bakım, eğitim ve destek yükümlülüklerinin ihlalini düzenlemektedir. Terk fiilinin gerçekleştiği durumda TCK 97. Maddesi uygulama alanı bulacaktır.⁹¹ **Yargıtay Ceza Genel**

⁸⁴ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

⁸⁵ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

⁸⁶ Tuncer, s.53

⁸⁷ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

⁸⁸ Tuncer, s.54

⁸⁹ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

⁹⁰ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

⁹¹ Tezcan/Erdem/Önok, s.1039.

Kurulu 2017/138 Esas, 2018/341 Karar sayılı ve 10.07.2018 Tarihli kararda “*Sanığın eşi katılan ...'ın ev ile ilgilenmemesi, evde yiyecek bir şey bulunmaması ve elektriğin ev sahibi ... tarafından kesilmesine sinirlenerek bakımına muhtaç olan 11 aylık ve 4 yaşındaki çocuklarını sabah 11:00 sıralarında ayrı ayrı odalara kilitleyerek evden ayrılıp gece 10:00 sıralarında evine dönmesi şeklindeki gerçekleşen eyleminde, suçun 'kendi haline terk' unsuru gerçekleşmediği için terk suçunun oluşmayacağı, ancak sanığın mağdurlara karşı bakım, eğitim ve destek olma yükümlülüğünü ihlal etmesi nedeniyle eyleminin TCK'nın 233. maddesinde düzenlenen her iki mağdura yönelik ayrı ayrı aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğü ihlal suçunu oluşturacağı gözetilmeden beraat kararı verilmesi”_bozma nedeni olmuştur.⁹²*

II. ÇOCUĞUN AHLAK, GÜVENLİK ve SAĞLIĞINI TEHLİKEYE DÜŞÜRME SUÇU (TCK Md. 233/3)

A. Genel Olarak

Çocuğun mağdur olabileceği ikinci suç tipi TCK md.233/3'te düzenlenen “*çocukların ahlak, güvenlik ve sağlığının ağır şekilde tehlikeye düşürme*” suçudur. Madde metninde sayılan nedenlerle çocuğun ağır bir tehlikede olması cezalandırılmış, özel olarak çocuğun korunması amaçlanan bir düzenlemeye yer verilmiştir. Uygulamaya bakıldığında suçun genellikle kasten öldürme, yaralama, çocuğun cinsel istismarı, tehdit gibi suçlarla birlikte işlendiği görülmektedir.

B. Korunan Hukuksal Yarar

TCK madde 233/3 ile çocuğun maddi ve manevi varlığı ile kişiliğinin doğru şekilde gelişimi, geleceği ile aile düzeninin korunduğunu söylemek mümkündür.⁹³ Düzenleme ile çocuğun yüksek yararı korunarak çocuğun ahlak, güvenlik ve sağlığının tehlikeye maruz kalmasını önleyip, çocuk ve gençliğin korumasız kalması ile etkili bir mücadele amaçlanmıştır.⁹⁴

C. Fail ve Mağdur

Suçun faili velayet hakları kaldırılmış olsa bile ana veya baba iken mağdur çocuklarıdır. Suç bu nedenle fail ve mağdur bakımından özgü suçtur.⁹⁵ **Yargıtay 14. Ceza Dairesi (Kapatılan) 2011/5628 Esas, 2012/11548 Karar sayılı ve 19.11.2012** tarihli kararında “*Sanığın, oğlu olan mağdur ...'in fuhuş işi yapan ...'nin yanında kalmasına müsaade etmek suretiyle atılı suçu işlediği, TCK'nın 233/3. maddesinde tanımlanan suçun oluşumu için velayet hakkının bulunması zorunluluk arz etmediğinden...*” açıklaması yer almıştır.⁹⁶

Çocuk TCK, ÇHDS ve ÇKK doğrultusunda 18 yaşını tamamlamamış kimse olarak kabul edilmelidir.⁹⁷ Genel olarak mağdur çocukların eşlerin ortak çocukları olmalarının şart olmadığı aile birliğindeki eşlerin üvey çocuklarının da koruma kapsamında olduğu savunulsa da⁹⁸ aksi yönde sadece eşlerin ortak çocuklarının korunduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır.⁹⁹ Ayrıca 18 yaşını doldurmuş çocukların bu suçun mağduru olmasının mümkün olmadığını savunan görüşler yanında, fıkradaki “velayet hakları kaldırılmış olsa dahi” ifadesinden, anne veya babadan velayet hakkının alınmış olması yanında küçüğün on sekiz yaşını doldurup ergin olması ile velayet hakkının kalkmış olabileceği yorumu yapılarak, reşit çocuğun da bu suçun mağduru olabileceğini savunan görüşler de mevcuttur.¹⁰⁰ Ancak ikinci grupta bulunan görüş sahipleri dahi tehlike açısından çocuğun yaşını önemli görmektedir. 1 yaşındaki bir çocukla 16 yaşındaki bir çocuğun düştüğü tehlike seviyesi aynı olmayacaktır. Bu açıdan suçu oluşturan eylemin çocuğu tehlikeye maruz bırakıp

⁹² <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

⁹³ Tezcan/Erdem/Önok, s.1042

⁹⁴ Ayşe Nuhoglu, **Aile Düzenine Karşı Suçlar**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009, s.165

⁹⁵ Tezcan/Erdem/Önok, s.1042

⁹⁶ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

⁹⁷ Türk Ceza Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

⁹⁸ Zafer, s.137

⁹⁹ Tezcan/Erdem/Önok, s.1042

¹⁰⁰ Başaran, s.38

birakmadığının tespitinde ederken çocuğun yaşının da göz önüne alınması gerektiği hususunda görüş birliği vardır.¹⁰¹

Suçun konusu da velayet hakları kaldırılmış olsa da itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılması ya da onur kırıcı tavır ve hareketlerin sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı neticesinde tehlike altında bulunan çocuktur.¹⁰²

D. Tipikliğin Diğer Unsurları

“İtiyadi sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılması ya da onur kırıcı tavır ve hareketlerin bulunması ve bunlara bağlı maddi ve manevi özen eksikliği nedeniyle çocukların ahlak, güvenlik ve sağlığının ağır şekilde tehlikeye düşmesiyle” suç tamamlanmaktadır.¹⁰³ Kanun, itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı, kötü hayat sürmesi ya da onur kırıcı tavır ve davranışlarda bulunması halleri dışındaki sebeplerden başka bir nedenle özen yükümlülüğüne aykırı davranışı cezalandırmamakta, düzenleme bu nedenle eleştirilmektedir.¹⁰⁴

Örnek olaylara bakıldığında **Yargıtay 9. Ceza Dairesi 2022/1037 Esas, 2022/4806 Karar ve 24.05.2022 Tarihli** Kararda “Cinsel taciz ve aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali suçlarından şüphelinin ..., oğlu mağdur ... ile evde olduğu zamanlarda, aralarında boşanma davası devam eden eşi müştekiye ait iç giyim kıyafetlerini giyerek, mağdura yönelik teşhirde bulunmak suretiyle, mağdurun cinsel, ruhsal ve ahlaki durumunu etkilediği ... şüphelinin eyleminin Kanun'un 233/3. maddesindeki suçu oluşturabileceği, söz konusu suçun ise şikayet tabi olmadığı, ... özellikle 5237 sayılı Kanun'un 233/3. maddesinin uygulanması bakımından şüphelinin eylemlerinin mağdur üzerindeki etkisinin tespit edilebilmesi için konusunda uzman bilirkişiden rapor alınmasını müteakip, sonucuna göre şüphelinin hukukî durumunun tayin ve takdir edilmesi gerektiği gözetilmeden...” karar verilmesini isabetsiz görerek hükmün bozulmasına karar vermiştir.¹⁰⁵ **Yargıtay 8. Ceza Dairesi 2020/4112 Esas, 2021/20533 Karar ve 09.11.2021 Tarihli** Kararında ise; “Boşanma davası devam ederken, velayet hususunda henüz bir karar verilmeyen ... yatarak tedavisi uygun görülen müşterek çocuğun Trakya Üniversitesi Hastanesinden Konya iline götürülmesi olayında ... 5237 sayılı TCK'nın 233/3. maddesinde düzenlenen "Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali" suçunun oluşabilmesi için, sanığın itiyadi sarhoşluk sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokması gerektiği, somut olayda ihbarnamede belirtilen bu suçun unsurlarının oluşmadığı gibi kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararda açıklandığı üzere aynı Yasanın 234. maddesinde düzenlenen suçun da oluşmadığı anlaşıldığından” açıklamasını yapmıştır.¹⁰⁶

İtiyadi sarhoşluk ile kastedilen, alışkanlık haline gelmiş olan sarhoşluk halidir. Kanunda sadece sarhoşluk için bu şartı aranmış, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı için tek sefer yeterli görülmüştür.¹⁰⁷ Bunun nedeni uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin tek kullanımda dahi oldukça etkili olabilmesidir.¹⁰⁸

Onur kırıcı tavır ve hareketlerin neler olduğunun madde metninde açık olmaması, kavramın hem geniş yorumlanmasına neden olmakta hem de yoruma açık, kişiye göre değişebilecek niteliği nedeniyle uygulamada sorunlara neden olduğu yönünde eleştirilmektedir.¹⁰⁹ Pratikte, anne ve/veya babanın geçimini fuhuş ile sağlaması, hırsızlığı meslek edinmesi, yasadışı kumarhane çalıştırması onur kırıcı hareket olarak kabul edilmektedir.¹¹⁰ Buna rağmen onur kırıcı tavır her somut olayda ayrıca incelenerek belirlenecektir. Hâkim

¹⁰¹ Başaran, s.38

¹⁰² Sağlam Yılmaz, s.81

¹⁰³ Türk Ceza Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

¹⁰⁴ Tuncer, s.89-90

¹⁰⁵ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

¹⁰⁶ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

¹⁰⁷ Tezcan/Erdem/Önok, s.1043

¹⁰⁸ Başaran, s.58

¹⁰⁹ Işık, s.92

¹¹⁰ Işık, s.92

anne ve/veya babanın bu tür fiilleri işleyip işlemediğini veya hangi fiillerinin onur kırıcı hareket ve tavır olarak kabul edileceğini, örf ve adetlerle yaşanan çevreyi göz önüne alarak belirleyecektir.¹¹¹

Suçun oluşması için ayrıca anne ve babanın onur kırıcı hareketleri sebebiyle maddi ve manevi özensizlik meydana gelmesi ve bu nedenle de çocuğun ahlak, güvenlik ve sağlığının ağır şekilde tehlikeye düşmesi gerekir. Özen noksanlığının sebebi itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımı ya da onur kırıcı tavır ve hareket olmalıdır.¹¹² Özen yükümlülüğünün hiç, zamanında veya gerektiği gibi gösterilmemesi suçu oluşacaktır.¹¹³ Ayrıca bu davranışların neden olduğu özen yoksunluğu çocuğun ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye düşürmüş olmalıdır. Genel ahlak AYM kararları çerçevesinde “belli bir zamanda toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsenmiş bulunan ahlak kuralları” olarak tanımlanmış olsa da¹¹⁴ doktrinde çocuğun ahlakının tehlikeye sokulması kavramının hangi kriterlere göre yorumlanacağını açık olmaması eleştirilmektedir.¹¹⁵ Bu çerçevede suçu oluşturan fiillere örnek olarak; çocuk ile konuşulmaması, çocuğun devamlı başkasına bırakılması, okuldan kaçmasına kayıtsız kalınması, oyun salonlarında veya kötü şöhretli yerlere gidip gelmesine veya kötü şöhretli biriyle iletişimine, fuhuş yapılan bir evde/ortamda yaşamasına/çalışmasına, izin verilmesi gösterilmektedir.¹¹⁶ Yine çocuğun bir dilenciye hizmet etmesine izin verilmesi de madde kapsamında değerlendirilse de anne ve/veya babanın çocuğu dilendirmesi farklı yorumlanmaktadır. Yargıtay “11 ve 14 yaşlarındaki öz çocuklarına sokakta mendil sattıran sanığın eyleminin TCK 232/1 maddede düzenlenen suç kapsamında kötü muamele suçunu oluşturacağını” belirtmiştir.¹¹⁷ Yine Yargıtay 18. Ceza Dairesi 2016/11803 Esas, 2018/12656 Karar ve 09/10/2018 Tarihli bir başka kararda da “Sanığın suç tarihinde kızı olan mağdure Zehra 'ya kartvizit dağıttırarak yardım toplaması için çalıştırması şeklinde gerçekleşen eyleminin TCK'nın 232/1. maddesinde düzenlenen kötü muamele suçunu oluşturduğu gözetilmeden, suç vasfında yanlıya düşülerek sanık hakkında aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali suçundan hüküm kurulması” bozma nedeni olmuştur.¹¹⁸

Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin 2018/521 E., 2018/2360 K. sayılı, 18.01.2016 tarihli ilam “sanık babanın itiyadi seviyede alkol bağımlısı olduğu, çocuklarının yanında da alkol aldığı, mağdure kızına da isteği dışında içki içirdiği ve kızı ile cinsel ilişkiye girdiği, bu haliyle sanığın itiyadi sarhoşluk ve onur kırıcı tavır ve hareketler sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle mağdure kızının ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır derecede tehlikeye soktuğu gerekçesiyle TCK m. 233/3'ün oluştuğuna kanaat getiren ilk derece mahkemesi kararında sübut bulan eylemin doğru olarak nitelendirildiğini ve kanundaki suç tipine uyduğunu” belirtmiştir.¹¹⁹ Yine Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 02.05.2018 tarihli, 2016/9493 Esas, 2018/6495 Karar “...sanığın mağdur A.'nin eşi, diğer mağdur ve müştekilerin ise babası olduğu, sanığın iki yıldır sürekli gece hayatı yaşamaya başlayarak mağdur ve müştekiler evde oldukları zamanda dahi eve farklı farklı kadınlar getirerek evde içki içmeye başladığı, bu bayanlar ile birlikte evde porno filimler izlediği, eşine ve çocuklarına ... hakaretlerde bulunduğu, mağdur M.B.'ye 15 yaşında olmasına rağmen içki içirmeye çalıştığı, tüm bu tip davranışların bakım ve gözetim yükümlülüklerini ihlal ile birlikte onur kırıcı nitelik taşıdığı ve çocukların ahlak, güvenlik ve sağlığının ağır şekilde tehlikeye soktuğu “...böylece sanığın üzerine atılı...” “...alkol kullanmak suretiyle çocukların ahlak güvenlik sağlığını tehlikeye sokma suçunu işlediği anlaşıldığından...”, “... eylemine uyan 5237 Sayılı TCK' nun 233/3 maddesi gereğince takdiren ...hapis cezası ile cezalandırılmasına...” karar verilmiştir. Temyiz üzerine Yargıtay 18.Ceza Dairesi ise “hüküm onanmasına...” karar vermiştir.¹²⁰

¹¹¹ Tuncer, s.91

¹¹² Başaran, s.59

¹¹³ Sağlam Yılmaz, s.86

¹¹⁴ Sağlam Yılmaz, s.86

¹¹⁵ Başaran, s.59

¹¹⁶ Tuncer, s.90

¹¹⁷ Tuncer, s.91

¹¹⁸ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

¹¹⁹ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

¹²⁰ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023) Ayrıca bkz. Başaran, s.60

Suç kapsamında çocukların ahlak, güvenlik ve sağlığının ağır şekilde tehlikeye sokulması gerekli olsa da çocuğun zarar görmesi zorunlu değildir.¹²¹ Ancak doktrinde oluşan tehlikeyi bertaraf etmeme halinin de tehlikeye sebebiyet vermekle aynı olduğu, bu nedenle çocuğu tehlikeye sürükleyen anne veya babanın elinden çocuğu almayan anne veya babanın da ihmali hareketle bu suçu işlediği kabul edilmektedir.¹²²

Doktrinde suçun icrai ve ihmali hareketle işlenebileceğini savunan farklı görüşler mevcuttur.¹²³ Bu bakımdan madde metni belirsiz olduğu gerekçesi ile eleştirilmekte ve yeniden düzenlenmesi önerilmektedir.¹²⁴

Suç kasten işlenebilirse de saik önemli değildir. Ancak suçun kast ve taksir ile işlenmesi hususunun da net olmadığı yönünde eleştiriler mevcuttur.¹²⁵ Doktrinde kanun metnindeki “özen” kelimesi nedeniyle taksirle işlenebileceğini savunan görüşler bulursa da çoğunluk bunu yeterli görmemekte, açıkça bir düzenleme olmadığından suçun taksirle işlenemeyeceği kabul edilmektedir.¹²⁶

SONUÇ

Çocuğun mağduru olduğu “*aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerin ihlali*” suçlarına doktrinde; madde metnindeki ifadelerin muğlak oluşu, ilk fıkra yönünden Medeni Kanun’a yapılan atıfların yetersiz görülürken, üçüncü fıkroda “*özen noksanlığı*”, “*ahlak*”, “*onur kırıcı tavır ve hareketler*” gibi kavramların belirsizliği uygulamada zorluklara neden olması gibi eleştiriler yöneltilmektedir.¹²⁷ Bu durumun maddenin koruma amacını gerçekleştirmesini de zorlaştırdığı, bu nedenle özellikle kanunilik ve belirlilik ilkeleri gözetilerek maddenin yeniden düzenlenmesi önerilmektedir. Konuya ilişkin benzer hüküm ihtiva eden Alman Ceza Kanunu’nun 171. maddesi¹²⁸ örnek gösterilerek benzer bir düzenleme yapılabileceğini öneren görüşler mevcuttur.¹²⁹

Birinci fıkra kapsamındaki suçun şikâyet ve uzlaştırmaya tabi olması mağdurun eş olduğu durumlarda aile birliğini koruma amacı gütsen de mağdurun çocuk olduğu durumlarda çocuğun yararının da gözetilmesi gerektiğinden uygulama daha zor olabilmektedir. Bu nedenle çocuk, eş veya bakımla yükümlü olunan kişiler bakımından daha açık bir düzenleme bu açıdan da faydalı olacaktır.

Yargıtay kararları incelendiğinde Mahkeme’nin madde metnindeki kavramları medeni hukuk doktrinini gözeterek açıklamaya çalıştığı, özellikle üçüncü fıkradaki suçun daha çok çocuğa yönelik kasten öldürme, yaralama cinsel istismar, çocuğun kaçırılması ve alıkonulması, tehdit gibi suçlarla birlikte işlendiği görülmektedir.

Hükmün Kanun’da bulunmasının gereği ve önemi yadsınmamakla beraber, mevcut hali ile karmaşık ve tutarsız görüldüğünden yeniden düzenlenmesi önerilerinin yerinde olduğu söylenebilecektir. Maddenin yorum ve uygulamada duraksamaya yol açmayacak şekilde düzenlenmesi¹³⁰ çocuğu ve aile düzenini korumayı amaçlayan hükmün faydasını ve koruma etkisini artıracaktır.

¹²¹ Sağlam Yılmaz, s.87

¹²² Nuhoglu, s.167

¹²³ Tezcan/Erdem/Önok, s.1042

¹²⁴ Sağlam Yılmaz, s.89

¹²⁵ Tezcan/Erdem/Önok, s.1043

¹²⁶ Sağlam Yılmaz, s.91

¹²⁷ Nuhoglu, s.163. aynı yönde bkz. Tezcan/Erdem/Önok, s.1043

¹²⁸ “Her kim, on altı yaşından küçük bir kişiye karşı sahip bulunduğu bakım ve eğitim yükümlülüğünü, ağır bir şekilde ihlâl eder ve bu şekilde, himayesi altındaki kişiyi, bedeni veya psikolojik gelişmesinin önemli bir şekilde zedelenmesi, suça yönelik bir yaşam tarzı sürdürme veya fuhşa sürüklenme tehlikesine düşürürse, üç yıla kadar hapis cezası veya adlî para cezası ile cezalandırılır.” Feridun Yenisey/Gottfried Plagemann **Alman Ceza Kanunu (Strafgesetzbuch) (StGB)**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 265. Ayrıca bkz. https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_171.html (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

¹²⁹ Sağlam Yılmaz, s.90

¹³⁰ Nuhoglu, s.163

KAYNAKÇA

1. ALTUNKAŞ, Aysun, “Türk Ceza Hukuku’nda Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali”, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, Aralık 2017, ss.15-56
2. BAŞARAN, Şeyma, Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali (TCK Md. 233), Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz, 2019.
3. IŞIK, Şevkiye Berfin, Türk Ceza Kanunu’nda Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.
4. NUHOĞLU, Ayşe, Aile Düzenine Karşı Suçlar, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009.
5. SAĞLAM YILMAZ, Büşra, Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali Suçu (TCK M. 233), Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2022.
6. TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/ ÖNOK, R. Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 17. Baskı, Ankara, 2019.
7. TUNCER, Sezin Duygu, Türk Ceza Kanunu’nda Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüklerin İhlali, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.
8. YENİSEY, Feridun /PLAGEMANN Gottfried, Alman Ceza Kanunu (Strafgesetzbuch) (StGB), Beta Yayıncılık, İstanbul, 2009.
9. ZAFER, Hamide, “Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali Suçu (TCK m. 233)”. Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8(2), 2009, ss.109-149.

Online Kaynaklar

1. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)
2. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2012-81-nrm.pdf> (Erişim Tarihi:15.09.2023)
3. https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_171.html (Erişim Tarihi: 15.09.2023)
4. Türk Ceza Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2023)

THE ECONOMICS OF OWNERSHIP: NATURAL RESOURCES PROPERTY RIGHTS

Tamara Agarzayeva
ORCID: 0009-0005-1540-4248

ABSTRACT

The system of environmental law includes the legal norms that regulate all social relations related to the realization of property rights, the exploitation and use of natural objects. The main goal of environmental law is to establish a model of human behavior that determines the efficient use of natural objects and the environment as a whole, and when each individual is in contact with the environment, this contact must be intensive rather than extensive¹³¹. Ownership, use and management rights over natural resources should be exercised by the owner, taking into account both natural objects and the entire ecological system, as well as other owners and even future users. It should not be forgotten that the use of nature reflects the economic relations between people and natural resources. The existence of different types of property rights creates different consequences for the use and management of the resource and ensures economic stability. In addition, the investigation of property rights over natural resources in the context of climate change shows the existence of their reciprocal effects. Property rights over natural objects are different from property rights over other objects. The abstraction of property rights over natural objects can lead to conflicts. These conflicts can be of a global nature.

Keywords: natural resources, natural objects; ownership, property; economy, conflict.

INTRODUCTION

Property plays an important role in the formation of society and regulation of social relations between individuals. Because the property right means the right of an individual, enterprise, state to own, use and exploit any property, and even to give it to others with their permission. This supports the establishment of social relations, the increase in people's desire to own property, and the development of the economy. Throughout history, many philosophers, theorists and economists have put forward different views and ideas on property rights. Let's look at a few together.

Karl Marx and Friedrich Engels were proponents of common property. In the "The Communist Manifesto" they state that they oppose private property, not property. Because they see private property as the appropriation of someone else's labor [17, Pg. 27]. As American trade unionist Bill Haywood said: "The mine owners did not find the gold, they did not mine the gold, they did not mill the gold, but by some weird alchemy all the gold belonged to them!" [11]. Karl Marx based his views on the nationalization of land on the basis that in this way capitalist relations, class differences and privileges would disappear and "free and equal producers" would emerge. Thus there would be no government or state separate from society itself [16].

John Locke, who is considered the founder of the idea of liberalism, spoke about the importance of private property in the formation of a legal state, touching on the subject of property and labor in his work "Of Civil Government" [12, Pg. 15]. According to Locke, the people create the state on the basis of a social contract for the protection and realization of their property rights and the other rights and give their rights to the state. Locke believes that the right to property is one of the natural rights of human. The duty of the state is to protect this right.

In recent years, property rights have been viewed more from a legal and economic perspective. When we analyze countries with a developed market economy, we see that this development is based on private property. It is no coincidence that after the collapse of the USSR, private property began to develop rapidly [2, Pg. 103].

However, limiting property rights to a legal and economic framework would not be the right approach. In this article, we will consider property rights from an ecological perspective and focus on property rights over natural resources, too.

¹³¹ Intensive use is the full use of the benefit that nature will give you, for example, digging a place and getting everything from there; extensive use - when the user takes what he needs to satisfy his own interests, for example, digging several places and extracting minerals. Extensive use damages the environment.

METHOD

The aim of the research is to answer the questions of who owns natural resources and what is the importance of property rights over natural resources by analyzing property rights from an environmental perspective. The information represented in the article was obtained as a result of research and comparison of various Internet resources, a number of articles related to the topic, textbooks, legislative acts of some countries (Azerbaijan, Turkey, Russia, Germany), international laws. The views expressed by many theorists, philosophers and economists were compared, too.

Adam Smith's principle of competition was applied to property rights to show that property and the economy are interconnected. According to this principle, the more producers there are in the market, the more positive effect it will have on lowering prices and selling products at their natural price. Increased competition not only increases the interest of producers, but also attracts consumers. The reason is related to human nature. In a way, we realize our inherent freedom. As stated in Spinoza's definition of freedom: "Freedom is perceived necessity". In other words, we are free within the options set before us. In short, competition leads to more choices, and more choices leads to more consumers. If we apply this principle of competition to property rights, we will see that the more diverse the forms of property, the more stable and sustainable the country's economy is. And this diversity encourages property rights subjects to own property.

By comparing agriculture and urban agriculture, information about the impact of environmental factors and climate change on property was obtained and added to the article.

In this article, the conflicts over natural resources are discussed in the context of Azerbaijan-Armenia, and the issues related to what constitutes the conflict are included to the article.

RESEARCH AND FINDINGS

Natural resources

If we talk about property rights over natural resources, we must first clarify the concept of natural resources. While researching for the article, I noticed that in some sources, the concepts of "resources" and "natural resources" are compared, and in others, the concepts of "natural resources" and "natural objects" are compared [7;2]. Let's take a look at them.

All substances that affect human life, activities, and the environment are considered resources. Resources also influence each other. For example, water is essential for all living things to exist. The sun is the basis for the existence of all other beings. Among the resources, the most important place belongs to the person, that is, the population. It can be concluded from the interaction of resources that the human helps to resources to develop and acquire their current significance by using them [7, Pg. 2].

Natural resources are resources that exist in nature without any artificial influence or intervention and can be used to meet human needs [5, Pg. 46] – in other words, they are non-produced resources [8, Pg. 53]. Minerals, energy sources, flora and fauna, soil, water, air can be included in the list of natural resources ["Law of the Republic of Azerbaijan about Environmental Protection". Article 1]. Natural objects have ecological relations both with the other natural objects and with the ecological system. Therefore, the use of natural resources can affect public interests, that is, it can affect society as well as the owner [15, Pg. 2]. Natural resources are of public importance. If there is a change in their quantity or quality, the conditions of their formation and the area where they are located, these will affect the economy, social life, and natural resource potential of the country [8, Pg. 53].

Although the concepts of "natural resources" and "natural objects" are often equated in the legal literature, it is possible to say that the term "natural objects" has a broader meaning [2, Pg. 116]. Natural objects are a part of nature that exists regardless of whether there are natural resources there. If a mineral is ever discovered in a natural object, then this object will be considered a natural resource, with keeping its status as a "natural object"¹³².

Property rights over natural resources

The general rules of property rights also apply to the ownership of natural objects. We can give a definition to the property right to natural resources as follows: This right is "a set of legal norms that strengthen the

¹³² In the article, the concepts of natural resources and natural objects are used in the same sense.

ownership of natural resources, regulate the conditions of their acquisition, implement the rules of entrepreneurship, use and management” [19, Pg. 24].

When talking about property rights, we should also review its subject, object and forms of property. Land, subsoil, water, air, flora and fauna, enterprises, buildings, facilities, money, products of intellectual and creative labor can be property objects. Subjects of property rights can be the state, municipalities, organizations, citizens. The owner may transfer his property right to other people in accordance with the law [21, Pg. 779].

Natural and legal people can exercise property rights over natural objects themselves or through their authorized representatives. The property rights of the state and municipalities are exercised by the competent authorities on their behalf.

As stated in Article 1 of the Protocol to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.

Common, private and public property are the main forms of property. Private property is the ownership right of an individual to property. Common property is a collective property right. For example, the use of natural resources by a number of countries in accordance with the norms and principles of international law – fishing in the world ocean, etc. [2, Pg. 118]. Public property is state property. It is even possible for a person to own any property as a private property and, in addition, to share a state-owned area [1, Pg. 8].

According to another approach, among the forms of the property, “open access” lands are also distinguished. “Open access” lands are sometimes considered “non-property”. The use of the resources located in this area is free for everyone and no one can be prevented from using them. Such areas include forests, pastures, and water areas. It is believed that if state-owned territories are not properly controlled, it is possible for them to acquire the status of open access territories [1, Pg. 8].

The natural resources on state territory belong to the country and its people [28, Pg. 9]. For this reason, the property right to those resources is also recognized for everyone. When using this right, individuals or organizations should take into account that this use should not harm public interests and that environmental interests have priority in property relations related to natural resources. When exercising this right, the socio-economic and ecological importance of natural resources should not be forgotten. Therefore, when using natural objects, ecological requirements should be followed, damage to other natural resources should not be allowed, and the rights of other people should not be violated. As U.S. Supreme Court Justice Oliver Wendell Holmes Jr. said: “Your right to swing your arms ends just where the other man’s nose begins”. That is, your freedom ends where someone else’s freedom begins. It is up to the state to regulate this. Thus, during the exploitation of natural resources, the state imposes duties on their owners to protect and use them efficiently, and after their exploitation, to bear the additional costs of restoration.

Different types of property rights create different consequences for resource use and management [31, Pg. 93]. It should be noted that property rights may change over time [1, Pg. 8]. For instance, according to the 1978 Constitution of the Azerbaijan SSR, while land and natural objects are the exclusive property of the state (the 1978 Constitution of the Azerbaijan SSR. Article 11: land and subsoil, waters, forests are the exclusive property of the state) [26, Pg. 62], according to the 1995 Constitution of the Republic of Azerbaijan, they can be owned by citizens (the 1995 Constitution of the Republic of Azerbaijan. Article 13: property can be state property, private property and municipal property). Another example: In the 1924 Constitution of the Republic of Turkey, the right to property was recognized as a natural right and no restrictions were placed on possessions (Article 70). In the 1961 (Article 36) and 1982 (Article 35) Turkish Constitutions, it is stated that property rights can only be restricted by law, and public interests prevail during the exercise of property rights [14, Pg. 23].

Property rights over natural objects and natural resources are distinguished by their abstract character, that is, sometimes it is impossible to determine them. For example, atmospheric air [15, Pg. 2-3]. True, the air layer above the borders of a state is considered the territory of that state (because the air borders of a state must be proportional to its land borders). However, at this time it is not about the economic category, but about the political category. That is, we are not talking about the state’s ownership right to atmospheric air, but territorial

sovereignty. The existence of abstract property right of some such resources causes a number of negative consequences. For example, air pollution by harmful gases emitted by factories and cars.

Some natural resources are given the status of public wealth (national wealth). Currently, most countries have sovereign rights to the exploitation of natural resources (United Nations Convention on the Law of the Sea, Article 193.). For example, the Constitution of the Russian Federation (Article 9) and the Basic Law of the Federal Republic of Germany (Article 15) state that land and other natural resources can be owned by the state and other forms of property, and that they are protected by the state. It is mentioned in the Constitution of the Republic of Turkey that measures are taken to protect natural resources by the state and that restrictions can be imposed on private property of these resources by law (Article 63). In the Constitution of the Republic of Azerbaijan, natural resources belong to the state without prejudice to the rights and interests of any natural or legal person (Article 14).

If we interpret the articles, the superiority of the state in terms of property rights over natural resources may attract attention. This is due to the socially important nature of natural resources. Natural and legal people can own natural resources. However, social goals may lead to partial restriction of private property rights over natural resources [2, Pg. 108].

There are two different approaches to the right of ownership (possession), which is a part of the right of property. One of the views is to take ownership as the basis, and it is believed that if ownership does not exist, use and management rights cannot exist [2, Pg. 128]. According to another opinion, to own natural resources is not always important. If you can exclude others from using that resource, then you have exercised the right of property [20].

I should also mention that if the ecological connection of the natural object with the environment is broken, it will already be considered an object of property as an ordinary item in the commodity circulation [2, Pg. 113-114]. For example, water in the aqueduct, wood that has been cut and turned into firewood for processing, etc. Property rights over natural objects differ from property rights over the other non-environmental objects:

- The use of natural objects is planned by preparing various programs and applying special control [2, Pg. 111]. If violations are detected during the use of natural objects, operative, preventive, stimulating and other measures are implemented. As a result of the violation of property rights over natural resources or the ineffective use of this right by the subject, a lawsuit can be filed or addressed to the competent authorities [2, Pg. 133].

- If the property is damaged due to improper use, it is possible to immediately detect the damage to the object. However, the damage to the natural object is revealed after a long time.

- Natural objects do not have a predetermined value, because they aren't a result of socially useful human labor. It can be called an inaccurate price only because of the state economic policy. Thus, the same price will be used in civil circulation. However, when accounting for personal property, its value can be determined more precisely as opposed to natural objects.

The rules for obtaining permission for the use of natural resources vary according to their type. Permits for the use of renewable natural resources are easily obtained. For example, animal hunting, use of fresh water, etc. There are strict rules regarding the ownership of non-renewable natural resources. These resources can include oil, gas and other minerals. Partially renewable natural resources (sand, clay, etc.) are also provided with strict rules for ownership. However, these rules are simpler than for non-renewable natural resources. Although these resources regenerate themselves, it takes a long time [2, Pg. 121].

Impact of the climate change on property

Ongoing social and environmental issues affect property rights. One of these problems is the climate change [11]. We can say that the relationship between the climate change and the property right is reciprocal. That is, both influence each other. Let me clarify what I mean.

Human beings are the main cause of the climate change. Both agriculture and urban agriculture can cause this change. Let's explain with an example. Yagub Guliyev, a Senior Specialist of the Agrarian Science and Innovation Center of the Ministry of Agriculture of Azerbaijan, said that since pastures and meadows hold more carbon dioxide than forests, the amount of carbon dioxide released into the air increases with their plowing, and a greenhouse effect is created. The harmful gases released into the atmosphere by the factories,

plants and cars in the cities also lead to climate change. This, in turn, has a negative impact on agriculture and the farmland owned by farmers due to lack of rain and drought.

One of the ideas that have been put forward to prevent it, is taxation or charging for pollution. This applies mostly to cities. It is true that the mentioned way can reduce the pollution, but it is not able to prevent it completely. This situation is similar to a thief paying the government to steal. After paying the specified amount, the person can still continue to violate property rights and pollute the environment [10]. As for rural areas, farmers can share land while maintaining their private property rights, which can reduce carbon dioxide emissions.

Conflicts over natural resources

Conflicts related to natural resources are disagreements about the ownership, use, management and control of natural resources [13;32]. These conflicts can be both interstate and intrastate in nature. For instance, in a country rich in natural resources, a “resource curse” may emerge and corruption may occur. Thus, a conflict may arise between those who abuse natural resources and those who really need those resources [13;28]. This was an example of a dispute that could exist within a state. Now let’s look at a different aspect.

It is possible that the right to use a natural resource belongs to more than one person or it is in common property. The abstract nature of property rights and the inability to reach a common result create conflict [13]. Let’s look at the Caucasus region for example. The “Metsamor” Nuclear Power Plant, which is still operating in Armenia, but has expired and is completely unusable, is a real threat to the region. Let’s compare. In a country like Japan, the high-tech “Fukushima Daiichi” NPP failed to withstand the tsunami that followed the 2011 earthquake, and several units failed [29;30]. But how is Armenia, located in a seismic zone, so confident that “Metsamor” can withstand any natural event? It would not be right to treat it only as a regional problem. This is a global problem. Because the disaster that will happen at this station will poison the atmospheric air we breathe and the environment. It is no coincidence that the 2017 agreement on cooperation between Armenia and the European Union also states that “Metsamor” NPP should be closed. Unfortunately, the official representative of the Ministry of Energy Infrastructure and Natural Resources of Armenia, Vasak Tarposhyan, responded to this issue as follows: “According to the draft agreement, the station can be closed after the creation of appropriate sources of energy production” [4].

Another example of Armenia’s disrespect for common natural resources and the resulting conflict is related to Armenia’s pollution of the transboundary river Okchuchay. The Head of the International Cooperation Department of the Ministry of Ecology and Natural Resources of the Republic of Azerbaijan, Emin Karabagli, said that the pollution of Okchuchay, which flows into the Aras River, the second largest river of the South Caucasus, leads to a decrease in the quality of water resources. This, in turn, has a negative impact on agricultural and household needs. As a result of monitoring, the mass death of 227 small goldfish and 330 shirbit fish included in the “Red Book” of Azerbaijan¹³³ was observed. The reason for the death of fish was the abundance of iron, copper, nickel, molybdenum and other heavy metals in the river water [33].

CONCLUSION

Property rights are a part of the social contract that regulates the relationship between the people and the state. Our conclusion is that property rights over natural resources belong to both the state and the people. Ownership of these natural resources is also the right of natural and legal people. We have already mentioned the social nature of the importance of natural resources. Therefore, this right can be limited in the public interest.

The ownership of natural resources is a very important issue that needs to be focused on. Failure to fully define and abstract property rights over these resources can lead to negative socio-economic and political consequences.

In general, the fact that the use of nature reflects the economic relations between people and natural resources indicates the interaction of property and economy. In other words, the existence of different types of property has a positive effect on the development of the economy.

¹³³ The “Red Book” of Azerbaijan is an official document in which we can find information about endangered and rare animals and plants in Azerbaijan Republic.

Regardless of the type of property, natural resources should be used thinking about environment, other users of natural resources and future generations. It should be used without destroying natural resources, with taking into account their characteristics. Because the exploitation of these resources in the current period affects their future existence.

In general, there are legal acts on the right of ecology and they implement a complex legal regulation of the use of nature. As a result, the enactment of these laws is one of the measures taken by states against the misuse and inefficient use of natural resources. But we have to realize that protecting the environment should be a priority for each of us while using nature, too. Because we need nature more than it needs us.

REFERENCES

1. Aggarwal S., Elbow K. The Role of Property Rights in Natural Resource Management, Good Governance and Empowerment of the Rural Poor. United States Agency for International Development. 2006.
2. Asedov A.E., Axundzadeh L.T., Quliyeva Z.N., Environmental Law. Textbook, Baku, 2007.
3. Basic Law for the Federal Republic of Germany. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html
4. BBC NEWS in Azerbaijani. Armenia promises to close Metsamor nuclear power plant. October 17, 2017. <https://www.bbc.com/azeri/region-41650406>
5. Chiftchi F. An Evaluation of the Relationship between Democracy and Economic Development. International Anatolian Social Sciences Journal. 2017.
6. Dennis D. Property Rights, Future Generations and the Destruction and Degradation of Natural Resources. Moral Philosophy and Politics. 2014.
7. Doganay H., Altash N.T. Natural Resources. PEGEM Academy. 2022.
8. Dolxanov A.B., Legal basis of nature use. Textbook, Baku, 2008.
9. European Convention on Human Rights. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_aze
10. Freedom Research Association. Analyzing Climate Change with Libertarian Private Property Theory. Blog. November 1, 2022.
11. Grecksch K., Holzhausen J. Who owns our natural resources? OXFORD NEWS BLOG. Nov. 2019. <https://www.ox.ac.uk/news/science-blog/who-owns-our-natural-resources>
12. Hebibova Z., Abdullayeva M. Change Management and Public Administration. Textbook. Baku. 2018.
13. Helvetas. Natural Resources and Conflict. <https://www.helvetas.org/en/switzerland/what-we-do/our-topics/voice-inclusion-cohesion/conflict-transformation/natural-resources-and-conflict>
14. Kama O. Environment and Property Rights Relationship in a Globalizing World. Journal of Economic Sciences. 2009.
15. Marchak P.. Who Owns Natural Resources in the United States and Canada? Working paper No. 20. North America Series. 1998.
16. Marx K. The Nationalisation of the Land (March-April 1872). The International Herald No. 11, June 15, 1872.
17. Marx K., Engels F. The Communist Manifesto. Ryerson University. Toronto. <https://openlibrary-repo.ecampusontario.ca/jspui/bitstream/123456789/1299/1/The-Communist-Manifesto-1645716474.pdf>
18. Mikayılov N.K., Nuriyev C.Q., Nuriyeva K.Q., Environmental Law. Textbook. Baku, 2000.
19. Nuriyev C.Q., Askerov E.T., Ahmedov Z.V., Environmental Law. Textbook for Higher Schools, Baku, 2005.
20. Peszko G., Islam R. Are Renewable Energy Assets Part of National Wealth? The World Bank. Podcast. March 30, 2022.
21. Quliyev A., Law Encyclopedia, Baku, 2007.
22. The Constitution of the Republic of Azerbaijan, <http://www.e-qanun.az/framework/897>, 2022.
23. The Constitution of the Republic of Turkey <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Mevzuat/Kanunlar/Anayasa.pdf>
24. The Constitution of the Russian Federation. <http://www.constitution.ru/en/10003000-02.htm>
25. The Law of the Republic of Azerbaijan "About Environmental Protection". <http://www.e-qanun.az/framework/3852>, 2022.

26. The Presidential Library of the Affairs Department of the President of the Republic of Azerbaijan. The Constitution is a Symbol of Statehood. https://files.preslib.az/projects/remz/pdf/atr_kons.pdf
27. United Nations Convention on the Law of the Sea. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
28. Wenar L. Property Rights and the Resource Curse. Blackwell Publishing, Inc. Philosophy & Public Affairs 36, no. 1. 2008.
29. World Nuclear Association. Fukushima Daiichi Accident. <https://world-nuclear.org/information-library/safety-and-security/safety-of-plants/fukushima-daiichi-accident.aspx>
30. Yetirmishli Q. “Metsamor” Nuclear Power Plant is the biggest source of real danger in the region. “Republic” newspaper. Azerbaijan National Academy of Sciences. April 29, 2021.
31. Pratyusna P. Asian Review of Social Sciences. The Research Publication. Decentralized Natural Resource Management: A Review of Devolution of Property Rights and People’s Participation. 2019.
32. Food and Agriculture Organization. An introduction to natural resource conflicts, collaborative management and sustainable livelihoods. <https://www.fao.org/3/a0032e/a0032e04.htm>
33. Report Information Agency. The facts about Armenia’s pollution of Okchuchay have been disclosed. 2021. <https://report.az/ekologiya/ermenistanin-oxcucayi-cirklendirme-ile-bagli-faktlar-aciqlanib/>

**AZERBAIJAN'S ROLE IN THE SOUTH CAUCASIAN LEGAL LANDSCAPE: A
COMPREHENSIVE OVERVIEW**

Leman Nadirova
ORCID: 0009-0004-3044-3184

ABSTRACT

As a university student pursuing a degree in Law from Azerbaijan, it is crucial to understand Azerbaijan's role in the legal landscape of the South Caucasus. The Caucasus region, which includes Azerbaijan, Georgia and Armenia, has great geopolitical importance due to its strategic location connecting Europe and Asia and rich energy resources. This article discusses the importance of Azerbaijan, a South Caucasian country, in the legal system of this region. In addition, the pre-existing and currently existing problems in Azerbaijan's judicial system were also touched upon. The past and present legal system of Azerbaijan, state administration mechanism, branches of power and wide international relations of Azerbaijan constitute the main topic of the article. And it goes without saying that the stability of the South Caucasus is important for global security and development and emphasizes the need for international efforts to ensure peace and stability in the region. This explanation aims to provide you with a comprehensive understanding of Azerbaijan's contributions and significance within the region's legal framework. It draws upon research, expert opinions, and credible sources such as academic journals, publications, and scholarly articles. By incorporating relevant statistics, examples, and case studies, this exposition will elucidate Azerbaijan's role, presenting a vibrant and insightful depiction. **Keywords:** South Caucasian legal system, Azerbaijan law, history of the justice system of Azerbaijan.

INTRODUCTION

The South Caucasus, a region nestled between Eastern Europe and Western Asia, is a geopolitical crossroads where cultures, histories, and interests converge. At the heart of this diverse and dynamic region lies Azerbaijan, a nation with a rich heritage and a pivotal role in shaping the South Caucasian legal landscape. As the world's attention turns toward the intricate interplay of politics, diplomacy, and law in this region, it becomes increasingly essential to explore the multifaceted role that Azerbaijan plays in the South Caucasian legal system. This article delves into the historical, cultural, and geopolitical factors that have shaped Azerbaijan's legal framework and examines its contributions to the broader legal developments in the South Caucasus.

1. AN OVERVIEW OF THE CAUCASUS REGION AND ITS GEOPOLITICAL SIGNIFICANCE

The South Caucasus region comprises of three countries - Azerbaijan, Georgia and Armenia. This region has a unique cultural and historical significance, with a diverse population speaking different languages and practicing different religions. The geopolitical significance of this region lies in its strategic location, connecting Europe and Asia, and its vast energy resources. One of the most crucial aspects of the South Caucasus's geopolitical importance is its role as a transit corridor for oil and gas resources. Azerbaijan, in particular, has become a vital player in global energy politics. The Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) oil pipeline is a significant infrastructure development linking Azerbaijan and Turkey, providing a new route for oil exports from the Caspian Sea region to the global market. The pipeline has a capacity of one million barrels per day, increasing the region's economic importance substantially. As the South Caucasus region is a critical transit corridor for energy resources, it is also a site of geopolitical competition between global and regional powers. For instance, Russia has tried to maintain its influence over the region and has always been suspicious of the West's involvement. At the same time, the European Union (EU) is interested in promoting its interests in the region, especially regarding energy security. The Nagorno-Karabakh conflict, one of the most prolonged conflicts in the region, highlights how historical tensions and unresolved issues can pose significant challenges to the region's stability. The conflict dates back to the early 20th century's ethnic and territorial disputes. The South Caucasus region has significant geopolitical significance due to its central location connecting Europe and Asia, vast energy resources, and historical tensions between various ethnic and religious groups. The

region plays a crucial role in global politics, and its stability is essential for regional and global security. It is vital that the international community works towards the region's stability and peace so that it can contribute positively to global development and progress.

2. THE IMPORTANCE OF AZERBAIJAN WITHIN THE CAUCASIAN LEGAL SYSTEM

Azerbaijan plays a prominent role in the region, not only due to its geographical location but also because of its comparative legal system. To start with, Azerbaijan's legal system is a combination of civil and common law systems, which makes it unique in the South Caucasus region. This model is developed on the basis of the legal systems of European countries, and it is considered one of the most modern and developed legal systems in the region. Moreover, Azerbaijan's legal system is based on the principles of transparency, impartiality, and predictability, which are fundamental principles in the rule of law. In terms of international relations, Azerbaijan is a member of several major international organizations, such as the Council of Europe, the Organization of the Black Sea Economic Cooperation, and the Organization for Security and Co-operation in Europe. As a member of these organizations, Azerbaijan has access to international legal instruments and cooperation mechanisms, and thus, can be an essential player in shaping the legal developments within the Caucasian legal system. Furthermore, Azerbaijan has made significant developments in the field of human rights, which is an essential aspect of the legal system. According to the United Nations Development Program's report titled "Human Development Report 2020: The Next Frontier-Human Development and the Anthropocene," Azerbaijan is ranked 63rd in the world in terms of human development, and it is one of the few countries ranked "very high" in terms of gender development. This implies that Azerbaijan has made considerable progress in the field of gender equality, and thus, can contribute to the development and promotion of human rights within the Caucasian legal system. In addition, Azerbaijan has initiated legal reforms to improve the business environment, attract foreign investments, and stimulate economic growth. For instance, Azerbaijan has adopted the Law on Investment Activities, which aims to facilitate and protect foreign investments in the country. Moreover, Azerbaijan has established an investment promotion agency, AZPROMO, to attract and assist foreign investors. To sum up, Azerbaijan's importance within the Caucasian legal system is evident. Its legal system is developed on the basis of the legal systems of European countries, and it embodies fundamental principles of the rule of law. Azerbaijan's membership in various international organizations and its achievements in the field of human rights make it an essential player in shaping the legal developments in the region. Furthermore, Azerbaijan has taken significant steps towards improving the business environment and attracting foreign investments, which can have a significant impact on the economic development of the entire region.

3. ANALYZE AZERBAIJAN'S LEGAL FRAMEWORK

3.1. AZERBAIJAN'S HISTORICAL CONTEXT AND ITS ROLE IN REGIONAL LEGAL DYNAMICS

Azerbaijan's legal system has been shaped by its historical context, which includes centuries of occupation and influence by various empires and colonial powers. The region was part of the Persian Empire until the 19th century, when it was annexed by Russia. During the Soviet era, Azerbaijan was a Soviet republic, and its legal system was heavily influenced by the Russian legal system. Azerbaijan's legal system is a civil law system that was heavily influenced by the Russian legal system during the Soviet era. Since gaining independence in 1991, Azerbaijan has undertaken a number of legal reforms to modernize its legal system and bring it in line with international standards. The Constitution of Azerbaijan is the highest law of the land, and it provides a legal framework for the country's political and legal system. The Constitution establishes a presidential system of government, where the President is the head of state and the Prime Minister is the head of government. The Parliament is a unicameral body with 125 members, and it is responsible for passing laws and overseeing the work of the government. The legal system is based on civil law principles, and the legal code is divided into four main areas: civil law, criminal law, commercial law and labor law. While Azerbaijan has taken steps to modernize its legal system, there are still concerns about the independence and impartiality of the judiciary. In addition, corruption remains a significant problem in the country's legal system. In 2000, Azerbaijan adopted a new Civil Code, which replaced the Soviet-era civil code and brought the legal system in line with international standards. The country has also ratified a number of international treaties and

conventions, including the United Nations Convention against Corruption and the European Convention on Human Rights.

Azerbaijan plays an important role in regional legal dynamics, particularly in the context of the South Caucasus. The region is home to a number of unresolved conflicts, including the Nagorno-Karabakh conflict between Azerbaijan and Armenia. The legal framework governing these conflicts is complex and contested, and Azerbaijan's role in this dynamic is critical. In addition, Azerbaijan's legal system has an impact on regional economic and political dynamics. The country has significant oil and gas reserves, and its legal framework for the energy sector is closely watched by neighboring countries and international investors. Similarly, the country's approach to corruption and human rights has implications for regional stability and cooperation. Azerbaijan's legal system plays a crucial role in shaping regional legal dynamics and will continue to be a significant force in the region for years to come.

3.2. THE LEGAL SYSTEM OF AZERBAIJAN, INCLUDING ITS CONSTITUTIONAL FRAMEWORK AND BRANCHES OF GOVERNMENT

The constitutional framework of Azerbaijan is established by its Constitution, which was adopted in 1995 and amended in 2002, 2009 and 2016. The Constitution serves as the supreme law of the land, providing the principles, structure and powers of the government, as well as the fundamental rights and freedoms of individuals. Azerbaijan follows a presidential system, where the President is the head of state and the highest-ranking official in the country. The President is elected by the popular vote and holds executive powers, including the authority to appoint the Prime Minister and other government officials. The President also presides over the National Security Council, which plays a crucial role in matters of national security. The legislative branch in Azerbaijan is composed of the Milli Majlis, also known as the National Assembly or Parliament. The Milli Majlis is a unicameral body consisting of 125 members who are elected by the public to serve five-year terms. The Parliament is responsible for enacting laws, approving the national budget and overseeing the executive branch's activities. It also plays a crucial role in ratifying international treaties and agreements. The judicial branch in Azerbaijan is responsible for interpreting and applying the law. The judicial system includes several levels, starting with the Constitutional Court, which ensures the constitutionality of laws and protects individuals' constitutional rights. The highest court in the country is the Supreme Court, which has the power of ultimate appeal and supervises the activities of other courts. The lower courts include district, city, and appellate courts, which handle civil, criminal, and administrative cases. To ensure the independence of the judiciary, Azerbaijan has established the Judicial Legal Council, a separate body responsible for the appointment, dismissal, and disciplinary actions of judges. This mechanism aims to safeguard the impartiality and effectiveness of the judicial system. In recent years, Azerbaijan has undertaken efforts to improve its legal system and align it with international standards. These initiatives include the development of codes and laws, training programs for legal professionals, and the establishment of specialized courts. Additionally, Azerbaijan is a member of international organizations, such as the United Nations and the Council of Europe, which promote the rule of law and human rights. To illustrate the points made, let's consider a relevant example. In 2016, Azerbaijan implemented a series of legal reforms aimed at enhancing the efficiency and transparency of the judiciary. One of the key initiatives was the introduction of e-court services, which enabled citizens to file court documents and access judicial information online. This technological advancement not only improved accessibility to justice but also reduced bureaucratic procedures and legal costs for individuals and businesses. Furthermore, it is worth noting that Azerbaijan has made progress in aligning its legal system with international standards. For instance, the country has ratified numerous international conventions and treaties, including the European Convention on Human Rights. By doing so, Azerbaijan demonstrates its commitment to protecting fundamental rights and liberties, ensuring equal access to justice, and maintaining the rule of law. Azerbaijan continues to undertake reforms to strengthen its legal system and align it with international norms, fostering transparency, accessibility, and fairness. Through these efforts, Azerbaijan aims to ensure the effective administration of justice and protect citizens' rights.

3.3. ROLE OF THE JUDICIARY AND LEGAL PROFESSIONALS IN THE AZERBAIJAN

The judiciary plays a vital role in upholding the rule of law and ensuring that justice is served. It is responsible for interpreting the law, settling disputes, and adjudicating cases in accordance with the established legal

principles. In Azerbaijan, the judicial system is generally considered independent and impartial, with the Constitution guaranteeing its independence. Legal professionals, including judges, lawyers, and prosecutors, are crucial in ensuring that justice is served. Judges in Azerbaijan are appointed by the President of the country, upon recommendation of the Judicial-Legal Council. Lawyers play a crucial role in representing the interests of their clients, while prosecutors are charged with bringing criminal cases to trial. One of the main challenges facing the Judiciary and legal professionals in Azerbaijan is corruption. Despite efforts to combat corruption, it remains a pervasive issue in the country. According to the World Justice Project's Rule of Law Index, Azerbaijan scored low for the absence of corruption in the judiciary, indicating significant room for improvement. The judicial system in Azerbaijan has undergone significant reforms in recent years, with new legislation enacted to strengthen the independence and impartiality of the judiciary. For example, in 2016, the Law on the Judicial-Legal Council was amended to enhance the Council's independence, and in 2019, the President signed a new law on the functioning of the Supreme Court, which aimed to improve the effectiveness of the court. There have also been some notable cases in Azerbaijan that have garnered international attention. For example, in 2020, the European Court of Human Rights held that the detention of opposition politician Ilgar Mammadov violated his rights to freedom of expression and assembly. The court also found that his detention was politically motivated. While there are challenges, including corruption, efforts are being made to strengthen the independence and impartiality of the judiciary through reforms and legislation. Notable cases such as Ilgar Mammadov highlight the importance of a fair and impartial judiciary in protecting individual rights and freedoms.

4. AZERBAIJAN'S PARTICIPATION IN INTERNATIONAL TREATIES, CONVENTIONS AND ORGANIZATIONS RELEVANT TO THE REGION, SUCH AS THE UNITED NATIONS, OSCE, AND CIS

International treaties are legally binding agreements among states, while conventions are similar but usually relate to a specific topic. As for international organizations, they are entities established by intergovernmental agreements aiming to foster cooperation between states on a global scale. Azerbaijan has a long history of participating in international treaties, conventions, and organizations. Since gaining independence in 1991, Azerbaijani authorities understood the importance of participating in international organizations that would help them establish and strengthen working relations and gain recognition on the international level. Azerbaijan became a member of the United Nations in 1992, and shortly after, it joined other international organizations such as the OSCE and the CIS. One of the most notable international conventions that Azerbaijan has ratified is the Convention on the Rights of the Child. By ratifying this convention in 1993, Azerbaijan committed to protect and promote the rights of children, ensuring that they receive adequate healthcare, education, and protection from abuse. Furthermore, in 2016, Azerbaijan became a member of the United Nations Human Rights Council, showing its commitment to respecting and promoting human rights on a global level. Azerbaijan has also been an active participant in the OSCE, playing a crucial role in discussions regarding regional conflict settlements. In terms of statistics, a report by the Ministry of Foreign Affairs of Azerbaijan shows that as of 2021, Azerbaijan has signed 168 international treaties and conventions, of which 33 are related to human rights. This highlights Azerbaijan's continuous efforts towards the consolidation of democracy, rule of law, and the protection of human rights. Finally, in terms of case studies, Azerbaijan's involvement with the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) has been particularly significant in terms of regional conflict resolution. In the early 1990s, Azerbaijan was involved in the Nagorno-Karabakh conflict with Armenia. The OSCE acted as a mediator between the two, helping them reach a ceasefire agreement in 1994. This conflict resolution serves as an excellent example of the effectiveness of Azerbaijan's participation in international organizations. In conclusion, Azerbaijan's participation in international treaties, conventions, and organizations, such as the United Nations, OSCE, and CIS, has been instrumental in helping the country establish working relations and gain recognition on a global level. Azerbaijan's continuous efforts towards consolidating democracy, respecting human rights, and settling regional conflicts are significant considerations for the international community.

5. AZERBAIJAN'S RELATIONSHIPS WITH NEIGHBORING COUNTRIES IN TERMS OF LEGAL COOPERATION, TRADE AGREEMENTS, AND BORDER ISSUES

Azerbaijan is located in a strategically important geographical location, surrounded by Russia to the north, Iran to the south, and Turkey to the west. It is also near the Caspian Sea, which makes it a key player in regional politics, trade, and security. One of the most significant legal cooperation agreements that Azerbaijan has formalized is the European Neighborhood Policy (ENP), which aims to promote democracy, human rights, and socio-economic development in the EU's neighboring countries. According to the European Commission, Azerbaijan is an important partner for the EU in the Eastern Partnership, and the two sides have signed several agreements to strengthen their cooperation in different areas, including trade, energy, transport, and people-to-people contacts. In terms of trade agreements, Azerbaijan has signed several bilateral and multilateral agreements with its neighbors and other countries in the region. For example, it is a member of the Commonwealth of Independent States (CIS), which is a regional organization of former Soviet republics, and the Economic Cooperation Organization (ECO), which includes countries from Central and South Asia, as well as the Middle East. Azerbaijan has also signed a free trade agreement with Georgia, which has facilitated their trade and economic relations. However, Azerbaijan's trade relationship with Armenia has been strained for decades due to the Nagorno-Karabakh conflict, which erupted in 1988 and resulted in a war between the two countries in the early 1990s. Azerbaijan's relationships with its neighboring countries in terms of legal cooperation, trade agreements, and border issues are complex and varied. While Azerbaijan has signed several agreements to strengthen its ties with some of its neighbors, such as the EU and Georgia, its relations with Armenia remain tense. However, Azerbaijan's geographical location and energy resources make it an important player in regional affairs, and its relationships with its neighbors will continue to be of critical importance for its economic development and security.

CONCLUSION

Since gaining independence from the Soviet Union in 1991, Azerbaijan has made significant strides in developing its legal system. It has taken a proactive role in contributing to the development of the legal system in the wider Caucasus region. Azerbaijan's legal system is rooted in the civil law tradition, which is characterized by written codes and laws that are derived from legislation. This system serves as a cornerstone for Azerbaijan's contemporary legal system. One way that Azerbaijan contributes to the development of the legal system in the Caucasus region is through participating in the integration process. Another way Azerbaijan is advancing the development of the Caucasian legal system is by ratifying international agreements. For instance, it has ratified and implemented the United Nations Convention on the Law of the Sea, the Convention on the Rights of the Child, the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment, and the International Covenant on Civil and Political Rights, among other international agreements. Moreover, Azerbaijan consistently engages in dialogue and cooperation with its neighboring countries, particularly the South Caucasus states. For example, it has signed many regional agreements with other countries in the region on legal cooperation. These agreements aim to increase judicial cooperation and exchange, which strengthen the legal systems' quality across the region. Finally, Azerbaijan has enjoyed significant economic growth over the past few years and has made major advancements in infrastructure and foreign investments. These developments have led to a rising emphasis on the rule of law in the country, which contributes to the modernization of Azerbaijan's legal system and positions it as a potential leading light for other Caucasus countries. In conclusion, Azerbaijan has made significant strides in developing its legal system since gaining independence from the Soviet Union. The country is taking a proactive role in promoting the legal system across the Caucasus region through membership of international institutions, ratifying international agreements, participating in legal workshops, signing bilateral agreements for judicial cooperation, and more. These developments assert Azerbaijan's growing influence in the regional legal system and enhance its reputation as a burgeoning leader in the Caucasus legal system.

REFERENCES

1. Azerbaijan's Constitution, available at https://www.constituteproject.org/constitution/Azerbaijan_2016.pdf
2. Mattias Derblom, The Judicial System in Azerbaijan: Independence and Impartiality, The Swedish Institute of International Affairs;
3. Azerbaijan's Legal System and Its Relationship to the Rule of Law, United States Institute of Peace;
4. Human Development Report - Azerbaijan, available at [Specific country data | Human Development Reports \(undp.org\)](#)
5. Elkhan Nuriyev, EU Policy in the South Caucasus - A view from Azerbaijan, CEPS Working Document No. 272/July 2007, available at [SSRN-id1338002.pdf](#);
6. Rahim Hasanov, Activity of Azerbaijani political figures in the system of statehood in the South Caucasus (April 1918 - May 1918), available at [1070900 \(dergipark.org.tr\)](#).

**CEZA İNFAZ KURUMLARINDA HASSAS GRUPLARLA YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN
BETİMSSEL ANALİZİ
DESCRIPTIVE ANALYSIS OF STUDIES CONDUCTED WITH VULNERABLE GROUPS IN
PENAL INSTITUTIONS**

**Esin Zengin Taş
ORCID: 0000-0002-8713-8859**

ÖZET

Ceza infaz kurumları herhangi bir suçtan dolayı hükümlü, ya da bir suç isnadı nedeniyle tutuklu olarak bulunan kapalı kurumlardır. Günümüzde bu kapalı kurumlarda gerçekleştirilen uygulamalar ceza odaklı anlayıştan uzaklaşmış; mevcut ceza-adalet sistemi anlayışı, kişiyi işlediği suçtan uzaklaştıracak ve yeniden suç işlemesine engel olacak birtakım uygulamaları içeren bir sisteme evrilmiştir. Bu durum, ceza infaz kurumları içerisinde bulunan hükümlü profilinin özelliklerinin saptanması ve ortaya çıkan gereksinimler doğrultusunda iyileştirme odaklı programların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Ceza infaz kurumları, her ne kadar yaş, cinsiyet, güvenlik vb. sınıflandırmalara göre ayrılaşmış olsa da; aynı ceza infaz kurumunda, pek çok farklı profil bir arada olabilmektedir. Literatürde hassas, dezavantajlı, kırılğan, özel ihtiyaç sahibi gibi isimlerle adlandırılabilen bu gruplar, kadın, çocuk, yaşlı, engelli, kronik hastalığa sahip, cinsel ve etnik azınlık vb. gruplardan oluşabilmekte; bu grupların kendine has gereksinimleri, iyileştirme odaklı ceza-adalet sisteminin uygun bir şekilde işletilebilmesi adına önem kazanmaktadır. Bu ihtiyaçların saptanmasında da yapılan bilimsel çalışmaların önemi büyüktür.

Bu araştırma ceza infaz kurumlarında hassas gruplarla yapılmış çalışmaların betimsel bir analizini sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda YÖK tez veri tabanında 1983-2023 yılları arasındaki son 40 yıllık dönemde ceza infaz kurumlarındaki hükümlü/tutuklularla yapılan 308 tez çalışması incelenmiş; “hassas gruplarla yapılmış olma” dahil edilme kriterini sağlayan 81 çalışma örneklem olarak belirlenmiştir. İncelenen çalışmaların en çok kadın ve çocuk alanında yapılmış olduğu; diğer hassas gruplara yönelik çalışmaların yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Çalışmaların daha çok sosyal bilimler ve sağlık bilimleri alanında yapılmış olduğu ve yüksek lisans derecesinde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Buradan hareketle ortaya çıkarılan sonuçların, hassas gruplar için ihtiyaç duyulan araştırmalara yol göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: ceza infaz kurumları, hassas gruplar, iyileştirme

ABSTRACT

Penal execution institutions are closed institutions where people are convicted of a crime or detained due to an accusation of a crime. Today, the practices carried out in these closed institutions have moved away from the punishment-oriented understanding; the current understanding of the criminal-justice system has evolved into a system that includes a number of practices that will distract the person from the crime he/she has committed and prevent him/her from re-offending. This necessitates the determination of the characteristics of the convict profile in penal institutions and the development of improvement-oriented programmes in line with the emerging needs.

Although penal institutions are differentiated according to classifications such as age, gender, security, etc., many different profiles can be together in the same penal institution. These groups, which can be named as vulnerable, disadvantaged, special needs groups in the literature, may consist of women, children, older adults, disabled, chronically ill, sexual and ethnic minorities, etc.; the specific needs of these groups gain importance for the proper operation of the rehabilitation-oriented criminal-justice system. Scientific studies are of great importance in determining these needs.

This research aims to present a descriptive analysis of studies conducted with vulnerable groups in penal institutions. For this purpose, 308 thesis studies conducted with convicts/detainees in penal institutions in the last 40 years between 1983 and 2023 were examined in YÖK thesis database; 81 studies that met the inclusion criterion of "being conducted with vulnerable groups" were selected as the sample. It was observed that most of the analysed studies were conducted in the field of women and children, and there were almost no studies on other vulnerable groups. It was determined that the studies were mostly conducted in the fields of social

sciences and health sciences and were carried out at master's degree. From this point of view, it is thought that the results obtained will guide the research needed for vulnerable groups.

Keywords: penal institutions, vulnerable groups, improvement

GİRİŞ

Suç istatistikleri, Türkiye’de ceza infaz kurumlarındaki hükümlü ve tutuklu sayısının oldukça fazla olduğunu göstermektedir. 2022 yılı itibariyle ülkemizde bulunan ceza infaz kurumlarında toplamda 314.502 kişinin olduğu; bunların 275.965’inin hükümlü, 38537’sinin tutuklu olduğu görülmektedir. Hükümlülerde de tutuklularda da en fazla sayıyı erkeklerin (264,935 hükümlü-35.318 tutuklu) oluşturduğu ve sonrasında kadınların (10.360 hükümlü- 1.813 tutuklu) ve çocukların (670 hükümlü- 1460 tutuklu) geldiği görülmektedir (www.cte.adalet.gov.tr). Bu sayılar bize hem ülkemizdeki suç oranları hem de ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü/tutuklu sayılarının çokluğu hakkında bir fikir sunmaktadır.

Günümüzde ceza-adalet sistemi anlayışı, kişiyi işlediği suçtan uzaklaştıracak ve yeniden suç işlemesine engel olacak birtakım uygulamaları içeren bir sisteme evrilmiştir. Bu durum, ceza infaz kurumları içerisinde bulunan hükümlü profilinin özelliklerinin saptanması ve ortaya çıkan gereksinimler doğrultusunda iyileştirme odaklı programların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Sosyolog Goffman’ın (1963) da dediği gibi “total kurum”lar olan ceza infaz kurumları bir çok farklı profilin bir arada barındığı yerlerdir. Genel profilin yanında “Özel ihtiyaçları olan bireylerin” de yer aldığı ve bu kompleks popülasyon içerisinde rehabilitasyon/iyileştirme hizmetlerini amaç edinen kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. BM’nin cezaevleri üzerine çalışan birimi olan “Uyuşturucu ve Suç ile Mücadele Ofisi” (UNODC) tarafından yayınlanan “*Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı*”nda (2009), cezaevi ortamının olumsuz etkisine daha açık olanlar, “özel ihtiyaçları olan gruplar” olarak ele alınmıştır. Buna göre “*kadınlar, çocuklarıyla beraber hapisanede bulunan anneler, çocuklar, yaşlılar, engelliler, etnik/cinsel azınlıklar, ağır/kronik hastalıkları olanlar*” ceza infaz kurumlarında bulunan özel ihtiyaçlara sahip gruplardandır. Bu çalışmada, bahsi geçen gruplardan “hassas gruplar” olarak bahsedilecektir. Her biri ayrı bir çok çalışma konusu olabilecek hassas gruplar ve yaşantıladıkları zorluklara aşağıda kısaca yer verilecektir:

Kadınlar, her ne kadar cezaevi sistemi içerisinde azınlığı temsil ediyor gibi görünse de; toplumsal cinsiyetin etkisi çok önemli bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Özellikle hamilelik ve annelik konusu kadınlara başlı başına ve özel yaklaşılması gereken ve kadın biyolojik cinsiyetine has önemli bir durumdur. Cinsiyete dayalı ayrımcılık unsurlarının doğrudan öznesi olarak kadınlar, hem kendi yaşam mücadelelerinde kendileri için, hem de çocukları olması noktasında çocukları özelinde ceza infaz kurumlarında birtakım sorunlar yaşayabilmektedirler.

Çocuklar, ceza infaz kurumlarının olumsuz şartlarından etkilenen en hassas grup olarak göze çarpılmaktadır. Çocuklar üzerine yapılmış pek çok çalışma suça sürüklenen çocukların hem bireysel, ailevi, sosyal ve çevresel yönlerden sorunlar yaşadığını (Travis ve Waul, 2003; Burfeind ve Bartusch, 2006; Seyhan, 2008; Güler, 2010; Altun, 2011; Uludağlı ve Sayıl, 2013; Çoban, 2014; Ergin, 2015; Karan, 2020) hem de ceza infaz kurumlarında sorunlarla karşılaştıklarını (Karataş, 2016; Şentürk, 2021) göstermektedir.

Yaşlılar sosyoekonomik geçmişlerine ve sağlık durumlarına bağlı olarak farklı gereksinimlere sahip bir başka grup olarak karşımıza çıkmaktadır. BM Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar El Kitabı (UNODC, 2005) yaşlı mahpuslara ilişkin üç ana kategori tanımlamaktadır: gençken uzun süreli hapis cezasına çarptırılmış ve cezaevinde yaşlanmış olanlar, hayatları boyunca cezaevine girip çıkmış olan mutlak suçlular ve daha sonraki yaşamlarında bir suçtan hüküm giymiş olanlar. Cezaevi düzeni ve koşulları ile ilgili olarak yaşlılar için barınma açısından potansiyel zorluklar bulunabilmekte, kendilerine has sağlık gereksinimleri sebebiyle de sorunlar yaşayabilmektedirler. Bunun yanında uzun yıllar cezaevinde kalan yaşlı mahpuslar genellikle aileleri ve toplumla olan bağlarını kaybederek kurum ortamına giderek daha bağımlı hale gelme potansiyelleri bulunmaktadır. (Cuéllar vd. ,2015). Polat (2016) tarafından yaşlı hükümlüler üzerinde yapılmış bir araştırmaya göre yaşlı hükümlülerin pek çoğu ceza infaz kurumlarının yaşlanmayı hızlandırdığını düşünmekte ve yoğun bir şekilde ölüm kaygısı yaşamaktadırlar.

Fiziksel ve zihinsel engeller, cezaevi gibi kapalı bir ortamda özel bir savunmasızlık durumu yaratır. Cezaevi ortamı, yüksek düzeyde kontrol ve sınırlamalar nedeniyle engelli bireyler için zorlu olabilmektedir. Bir yandan mimari engeller, değiştirilmesi zor tasarımlar ve erişilebilir olmayan ortamlar; diğer yandan özel durum

nedeniyle cezaevindeki yaşamı zorlaştıran düşük özerklik seviyesi, desteğe gereksinim duyma, sağlık ihtiyaçları vb. durumlar cezaevi yaşantısını engelliler için daha dezavantajlı bir hale getirebilmektedir.

Kronik hastalık, ceza infaz kurumlarında zorlayıcı durumlardan bir diğeridir. Özellikle kronik hastalığa sahip bireylerin durumlarına has birtakım sağlık ihtiyaçları, ceza infaz kurumlarında verilen sağlık hizmetlerinin kısıtlılığı, tedaviye erişim vb. durumlar kronik hastalığa sahip bireylerin infaz sürecini zorlaştırmaktadır. Ülkemizde kronik hastalığa sahip bireylerle yapılmış bir araştırma (Maden, 2018), kronik hastalığa sahip diyabet hastası hükümlülerin, öz bakımlarını sürdürmede yetersiz oldukları, diyet ve egzersiz yapmadıkları, hastalıklarına ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve hastalıklarıyla ilgili eğitim almak istedikleri sonucuna ulaşmıştır.

Etnik azınlıklara, hassas bir grup olarak atıfta bulunulmasının pek çok sebebi olabilmektedir. Örneğin dil bariyeri diğer mahkumlar ve cezaevi personeli ile iletişimi etkileyebilmekte; ayrıca cezaevi kurallarının yorumlanması üzerinde de etkisi bulunmaktadır; bu da önemli ölçüde savunmasızlık, ayrımcılık ve gücün kötüye kullanılması durumlarını beraberinde getirebilir. Bunun yanında eğitim ve öğretim faaliyetleri ve diğer etkinliklere katılımda yaşanan zorlukları bulunabilmektedir. Yabancı mahpusların ailelerinden ayrı kalmaları ve az sayıda sosyal temas kurma şansına sahip olmalarının bir yansıması olarak kültürler arası zorluklar ve sosyal izolasyon da yaşanan zorluklara örnek olarak verilebilir. Mevcut uygulamaların dinlerine ve kültürlerine uygun olmamasına karşı da savunmasız olabilmektedirler (Cuéllar vd. ,2015).

Cinsel azınlıklar ceza infaz kurumlarındaki hassas gruplardan bir diğeridir. Bu grupların ceza infaz kurumlarında bulunmaları noktasında toplumsal yaşamda karşı karşıya kaldıkları sosyal dışlanma pratikleri devam etmektedir ve kendilerine özgü ihtiyaçları sebebiyle ceza infaz kurumlarında pek çok sorunla karşı karşıya kalabilmektedirler (Zengin Taş, 2019).

Ceza infaz kurumlarında en başta özgürlükten yoksunluk, toplumsal yaşamdan ve sosyal çevreden uzaklık gibi hapsedilmenin birey üzerinde yarattığı olumsuz sonuçlar, yukarıda bahsi geçen hassas gruplarda daha görünür olmakta ve birey üzerindeki tezahürleri ve etkileri farklı olabilmektedir. Çünkü hassas grupların her birinin kendine özgü gereksinimleri bulunabilmektedir. Bu bağlamda yaşlı bir hükümlü ile etnik azınlıklara mensup bir hükümlünün aynı gereksinimlerinin olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Yıllar içerisinde çocukların yetişkin mahpuslardan farklı olarak birçok ek ve özel ihtiyaçları olduğu ve bu ihtiyaçlara yanıtın farklı bir yaklaşım gerektirdiği anlaşılmış; gerçekleştirilen birtakım düzenlemeler sonucunda özellikle çocuklar ve kadınlar için ceza infaz kurumları özelinde bazı iyileştirmeler yapılmıştır. Ceza infaz kurumlarındaki diğer hükümlü grupları ile bir aradalık ortadan kalkmış ve gruplara özel kurumlar, kadınlar ve çocukların gereksinimlerine göre yeniden şekillendirilmiştir. Ancak yukarıda bahsi geçen istatistikler ışığında, ülkemizde suç oranlarının halen yüksek olması ve ceza infaz kurumlarında bulunmakta olan birey sayısının fazlalığı hassas grupların hepsinin durumlarının tespiti ve gereksinimlerinin tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu tespit ve tanımlama günümüz ceza adalet anlayışının iyileştirme odağına katkıda bulunacaktır. Profillerin tanımlanması ise bilimsel araştırmalarla mümkündür.

YÖNTEM

Bu araştırma ceza infaz kurumlarında hassas gruplarla yapılmış çalışmaların betimsel bir analizini sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Ulusal Tez Merkezi'nin tarama bölümüne "hükümlü", "mahkum" "cezaevi", "ceza infaz kurumu" terimleri yazılarak 308 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Araştırmada 10.08.2023-10.09.2023 tarihleri arasında yapılan taramaların sonuçları temel alınmıştır. Ulaşılan tezler belirlenen "hassas gruplarla yapılmış olma" dahil etme kriteri çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. YÖK tez veri tabanında 1983-2023 yılları arasındaki son 40 yıllık dönemde ceza infaz kurumlarındaki hükümlü/tutuklularla yapılan 308 tez çalışması incelendiğinde 81 çalışmanın hassas gruplarla (kadın, çocuk, yaşlı, engelli, kronik hastalık, etnik ya da cinsel azınlık olma) gerçekleştirilmiş olduğu görülerek belirlenen 81 çalışma araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Araştırma kapsamında örneklem olarak belirlenen 81 tez incelendiğinde; tezlerin 49'unun yüksek lisans, 25'inin doktora, 7'sinin tıpta uzmanlık tezi olduğu görülmüştür. Tezlerin çoğunluğunun erişime açık olduğu; yayın yılı eski olan 5 tanesinin yayın kısıtı olduğu görülmüştür. Yayın kısıtı olan tezlerin yalnızca künyelerine bakılarak inceleme yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde yüzde ve frekans analizi kullanılmıştır. Erişilebilen tezlerin betimsel sunumu aşağıda belirtilen parametreler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir:

- 1) Lisansüstü tezlerin araştırma öznelerine (hangi hassas grupla gerçekleştirilme durumu) göre dağılımı nasıldır?
- 2) Lisansüstü tezlerin türlerine (Doktora, YL, Tıpta Uzmanlık vs) göre dağılımı nasıldır?
- 3) Lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- 4) Lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımı nasıldır?
- 5) Lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımı nasıldır?
- 6) Lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?

BULGULAR

Türkiye’de ceza infaz kurumlarında bulunan hassas gruplarla yapılmış çalışmalar, betimsel analiz sonucunda araştırma özneleri, çalışmaların türleri, yöntemlei, enstitüleri, konuları ve yıllara göre dağılımı bakımından belli parametreler temel alınarak aşağıda sunulmuştur.

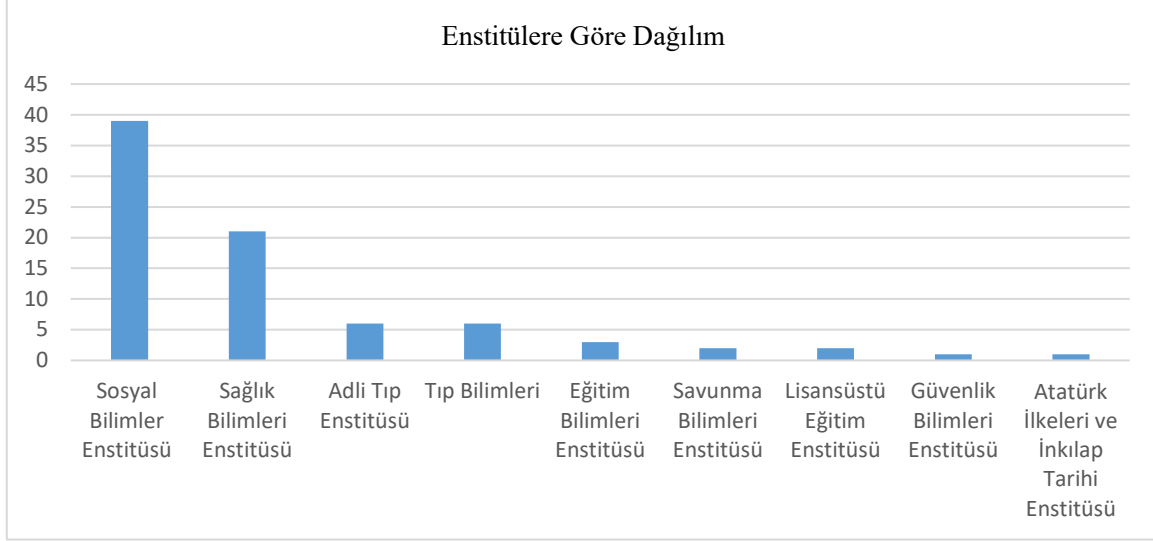
Araştırma kapsamında ilk olarak ceza infaz kurumlarındaki hassas grupları konu alan lisansüstü tezler araştırma öznelerinin sayıları bakımından incelenmiştir. Buna göre çalışmaların %47’sinin kadınlarla (n=38), % 46’sının çocuklarla (n=37), %2’sinin yaşlılarla (n=2), %2’sinin (n=2) kronik hastalığı olan bireylerle, %1’inin engellilerle, % 1’inin ise cinsel azınlıklarla yapıldığı görülmüştür. Etnik azınlıklarla yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Şekil 1 ceza infaz kurumlarındaki hassas grupları konu alan lisansüstü tezler araştırma öznelerinin sayıları bakımından dağılımını göstermektedir:

Şekil 1. Cezaevlerinde Hassas Gruplarla Yapılmış Tezlerin Araştırma Öznelerinin Sayılarına Göre Dağılımı

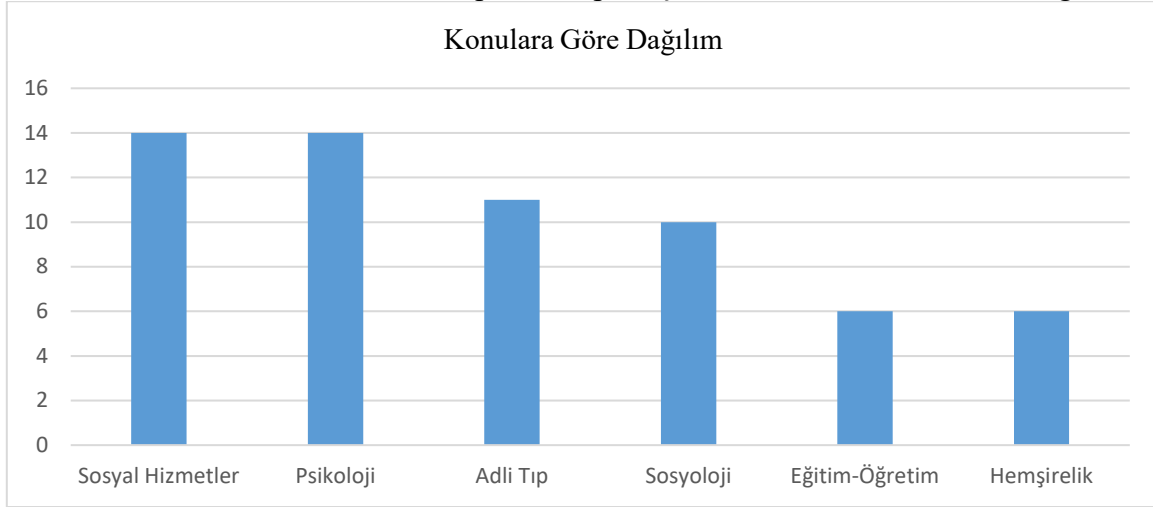

Hassas gruplarla yapılmış lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımına bakıldığında; % 72’sinin (n=58) nicel, %21’inin (n=17) nitel, % 7’sinin (n=6) ise karma yöntemlerle yapılmış olduğu görülmüştür. Buna göre yapılan çalışmalarda en çok nicel yöntemlerin tercih edildiği görülmüştür.

Lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımına bakıldığında; çalışmaların büyük çoğunluğunun sosyal bilimler enstitüsü (39) tarafından gerçekleştirildiği; Sosyal bilimleri, sağlık bilimleri (21), Adli Tıp (6), Tıp (6), Eğitim Bilimleri (3), Savunma Bilimleri (2), Lisansüstü Eğitim Bilimleri, Güvenlik Bilimleri (1) ve Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (1) Enstitülerinin izlediği görülmüştür. Şekil 2’de tezlerin enstitülere göre dağılımı yer almaktadır:

Şekil 2. Cezaevlerinde Hassas Gruplarla Yapılmış Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı

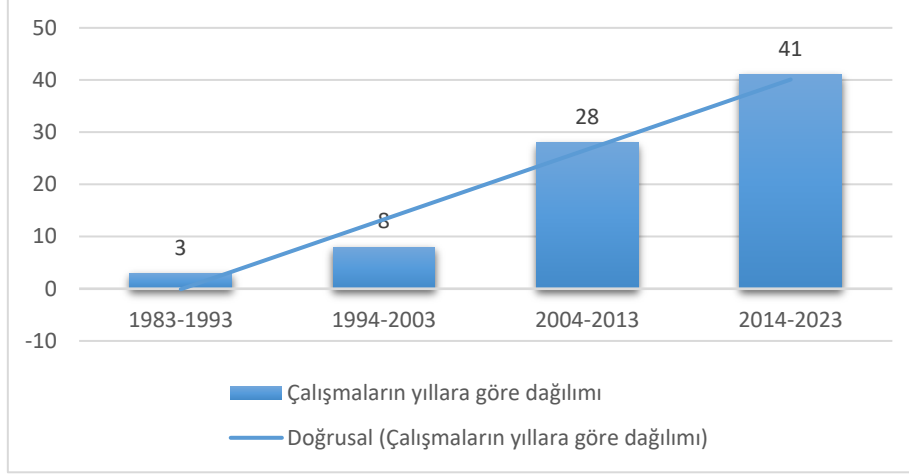
Lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımlarına bakıldığında; konu çeşitliliğinin oldukça fazla olduğu, ancak konuların belli disiplinlerde yoğunlaştığı görülmüştür. Ekonometri, Kadın hastalıkları ve doğum, halk sağlığı, coğrafya, savunma ve savunma teknolojileri, fiziksel tıp ve rehabilitasyon ve spor konularında birer çalışma; din, güzel sanatlar, psikiyatri, antropoloji, aile hekimliği konularında ise ikişer çalışmaya rastlanmıştır. Çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri konusunda ise üç çalışma yapılmıştır. 3'ten fazla çalışma yapılan konuların dağılımı Şekil 3'te yer almaktadır:

Şekil 3. Cezaevlerinde Hassas Gruplarla Yapılmış Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

Şekle göre konu olarak en çok çalışmanın sosyal hizmetler (n=14) ve psikoloji (n=14) alanında yapıldığı görülmektedir. 11 çalışmanın konusunun adli tıp olduğu; 10'unun konusunun sosyoloji olduğu; 6'sının hemşirelik, 6'sının ise eğitim öğretim konularında yapıldığı görülmüştür.

Lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımına bakıldığında; yıllar içerisinde sayı olarak artış eğilimi dikkat çekmiştir. 1983-2023 yılları arası dönem 10 yıllık süreçlere ayrıldığında; 1983-1993 yılları arasında 3; 1994-2003 yılları arasında 8; 2004-2013 yılları arasında 28 ve 2014-2023 yılları arasında 41 çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Verilere ilişkin şekil aşağıda sunulmuştur:

Şekil 4. Cezaevlerinde Hassas Gruplarla Yapılmış Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma Ülkemizde ceza infaz kurumlarında bulunan hassas gruplarla yapılmış çalışmaların eğilimlerini belirlemeyi ve hassas gruplar için araştırma ihtiyacına dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ulusal tez merkezi veri tabanında yer alan ve 1983-2023 yılları arasındaki 40 yıllık dönemde ceza infaz kurumlarında yapılmış 308 tez incelenerek bu çalışmalardan 81 tanesinin hassas gruplarla yapılmış olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre incelenen çalışmaların en çok kadın ve çocuk alanında yapılmış olduğu; diğer hassas gruplara (engelli, yaşlı, kronik hastalığı olan, etnik ya da cinsel azınlık vb.) yönelik çalışmaların yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Çalışmaların daha çok yüksek lisans derecesinde gerçekleştirildiği, yöntem olarak daha çok nicel yöntemlerin tercih edildiği; pek çoğunun sosyal bilimler ve sağlık bilimleri alanında yapılmış olduğu, çalışmaların çoğunun konusunun sosyal hizmet ve psikoloji olduğu ve yıllara göre dağılıma bakıldığında yapılan çalışma sayısında yıllara göre artış eğiliminin olduğu tespit edilmiştir.

Ulusal literatürde araştırma sonuçlarının karşılaştırılabileceği ve aynı kapsamda bir çalışmaya rastlanılamadığından sonuçlar başka çalışmalarla tartışılamamıştır. Bu anlamda yapılan bu çalışmanın literatürdeki boşluğu doldurmak bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir. Bunun yanında araştırma ile ortaya konulan sonuçların ceza infaz kurumlarında hassas gruplarla çalışma yapmak isteyen araştırmacılara bir bakış açısı sunacağı ve ihtiyaç duyulan çalışmaların tasarlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Altun, N. (2011) Sosyal sermayenin çocuk ve genç suçluluğuna etkisi, Doktora Tezi, Sakarya.
- Burfeind J. & Bartusch D. (2006) Juvenile delinquency: An integrated approach. Sudbury, Massachusetts, Jones and Bartlett Publishers.
- Cuéllar, A. F., Tortosa, M. C., Dreckmann, K., Markov, D., & Doichinova, M. (2015). *Vulnerable Groups of Prisoners: A Handbook*. Center for the Study of Democracy.
- Çoban S. (2014) Bazı sosyal etkenlerin çocuk suçluluğu ile ilişkisi üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 31(2), 77-95.
- Ergin, G. (2015) Çocukluk travmaları ve algılanan ebeveyn stillerinin suça karışmış çocuklar üzerinde değerlendirilmesi: Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Goffman E. (1963) *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall,
- Güler M. (2010) Sosyal psikoloji bakış açısından çocuk ve ergenlerde suçlu davranış gelişimi. *TBB Dergisi* (89), 355-72.
- Karan, A. (2020) Erkek çocuk hükümlülerde pozitif gelecek algısının ebeveyn kabul/reddi, kişilik özellikleri ve sosyal destek ile ilişkisi, Doktora Tezi, İstanbul.
- Karataş, Z. (2016) Çocuk adalet sistemi kapsamında suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların nitel analizi, Doktora Tezi, Konya.

11. Maden, G. (2018) Samsun E tipi kapalı ceza infaz kurumundaki diyabetli hükümlü/ tutuklu ve personelin diyabet bakım profilleri ile metabolik kontrol değişkenlerinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
12. Polat, B. (2016) Ceza infaz kurumlarında yaşlı olmak : Yaşlı hükümlülerin sorunları, Yüksek Lisans Tezi.
13. Seyhan, D. (2008) Tutuklu / hükümlü gençlerin benlik saygısı düzeyleri, aile ve çevre özelliklerinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
14. Şentürk, K. (2021) Çocuk Ceza Adaleti Sisteminde Uygulanan Yaptırımların Onarıcı Adalet Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
15. Travis, J. ve Waul, M. (2003). Prisoners once removed: The children and families of prisoners. Prisoners Once Removed: The Impact of Incarceration and Reentry on Children, Families, and Communities (s. 1-29) içinde. Washington, D.C.: Urban Institute Press.
16. Uludağlı, N. P. ve Sayıl, M. (2013). Suça karışmış ergenlerde problem ve olumlu sosyal davranışlar: Ergen, anne ve arkadaş özellikleriyle ilişkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 224 28(71), 57–69.
17. UNODC (2009), *Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı*, Ceza Adaleti Kitapları
18. Dizisi.
19. Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri (2022) Cinsiyete Ve İnfaz Durumuna Göre Ceza İnfaz Kurumları Mevcutları, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri12012021090932>
20. Zengin Taş (2019) LGBT'lerin Sosyal Dışlanma Yaşantıları, Cezaevi Süreçleri ve Sosyal Hizmet İhtiyaçları, Doktora Tezi, Ankara.

İKSAD ENSTİTÜSÜ

Çankaya – Ankara
06-146-071

Konu : Kongre Düzenlenmesi
Sayı : BSE-2

5 Ağustos 2023

İLGİLİ KURUMA

İçişleri Bakanlığı tarafından tahsis edilen 06-146-071 tescil kodu ile Tüzel Kişiliğe sahip olan İKSAD Enstitüsü 5253 sayılı kanuna uygun olarak “Bilimsel araştırmalar ve akademik çalışmalar” alanında ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyetlerini yürütmektedir.

Kurumumuzun Yönetim Kurulu 5 Nisan 2023 tarihinde saat 10.30’da “Bilimsel Diplomasi Projesi” görüşmeleri ile “Bilimsel Kongreler Düzenlenmesi” gündemleri ile toplanmış ve alınan (2 numaralı) karara istinaden aşağıda detayları yazılı olan bilimsel etkinliğin düzenlenmesine ve etkinliğe ilişkin resmi görevlendirme konusunda karar vermiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim

[Signature]

Dr. Kaldygul ADİLBEKOVA
Genel Sekreter

Etkinlik Adı: 7. Uluslararası Adli Bilimler ve Hukuk Kongresi

Etkinlik Tarihi ve Yeri: 29 Eylül 2023, Ankara

DÜZENLEME KURULU ÜYELERİ

Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ

Prof. Dr. Gulizar İBRAHİMOVA

Doç. Dr. Celal İŞIKLAR

Etkinlik linki: <https://www.izdas.org/hukuk>